

TEM toimialaraportit 2022:3

Toimialaraportit

Matkailutoimialan työllisyys muuttuvassa toimintaympäristössä

www.temtoimialapalvelu.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

TEM toimialaraportit 2022:3

Matkailutoimialan työllisyys muuttuvassa toimintaympäristössä

Toimialapalveluiden teemaraaportti

Anu Harju-Myllyaho, Pasi Satokangas, Markku Vieru ja
Mari Vähäkuopus (Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti /
Lapin ammattikorkeakoulu ja Lapin yliopisto);
Vera Lindström ja Juho-Matti Paavola (Oxford Research Oy)

Työ- ja elinkeinoministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-327-847-9

ISSN pdf: 2736-9382

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Matkailutoimialan työllisyys muuttuvassa toimintaympäristössä Toimialapalveluiden teemaraportti

TEM toimialaraportit 2022:3

Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Tekijä/t	Anu Harju-Myllyaho, Pasi Satokangas, Markku Vieru ja Mari Vähäkuopus (Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti / Lapin ammattikorkeakoulu ja Lapin yliopisto); Vera Lindström ja Juho-Matti Paavola (Oxford Research Oy)		
Yhteisötekijä	Lapin ammattikorkeakoulu ja yliopisto		
Kieli	suomi	Sivumäärä	133

Tiivistelmä

Matkailutoimialat muodostivat 2,7 prosenttia vuonna 2019 Suomen bruttokansantuotteesta, jolloin alat työllistivät 154 000 henkilöä ja osuus kaikista työllisistä oli 5,8 prosenttia. Matkailutoimialojen ammateissa työskentelevistä naisten osuus oli 71 prosenttia. Nuoria työskenteli erityisesti paljon pikaruokatyöntekijöinä, kahvila- ja baarimyyjinä sekä tarjoilijoina. Esimerkiksi pikaruokatyöntekijöistä 64 prosenttia oli 18–24 vuotiaita.

Koronapandemia pahensi työvoimapulaa, ja entistä tärkeämpää on kiinnittää huomiota työn veto- ja pitovoimaan. Osa-aika-, vuoro-, ja vuokratyö on tyypillistä. Esimerkiksi majoitus- ja ravitsemistoimialalla osa-aikatyötä teki 40 prosenttia palkansaajista. Vuokratyö oli yleisintä majoitus- ja ravitsemistoimialoilla, jossa sitä teki kuusi prosenttia palkansaajista. Tulevaisuudessa ulkomaisen työvoiman tarve kasvaa.

Osaamistarpeet liittyvät toisaalta asiakaspalveluun ja toisaalta teknologian kehittymiseen, ilmastonmuutoksen hillintään sekä demografiaan muutoksiin. Yhtäältä ala tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia, mutta on myös syytä kiinnittää huomiota työoloihin ja -hyvinvointiin sekä esimiestyöhön. Myös elinkeinoelämän ja oppilaitosten välinen yhteistyö on olennaista.

Muissa Pohjoismaissa haasteet ovat samantyyppisiä. Alat työllistivät selvästi eniten Tanskassa, mutta osuus kaikista työllisistä oli suurin Islannissa. Tilastointierot vaikeuttivat vertailua.

Asiasanat	TEM toimialaraportit, matkailuala, matkailu, majoitus, ravintolat, työllisyys, yritykset, elinkeinot, matkailupolitiikka		
------------------	--	--	--

ISBN PDF	978-952-327-847-9	ISSN PDF	2736-9382
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-847-9>

Sysselsättningen inom turismbranschen i en föränderlig verksamhetsmiljö Temarapport publicerad av branschtjänsten

ANM Branschrapporter 2022:3

Utgivare Arbets- och näringsministeriet

Författare Anu Harju-Myllyaho, Pasi Satokangas, Markku Vieru och Mari Vähäkuopus
(Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti / Lapplands yrkeshögskola och universitet);
Vera Lindström och Juho-Matti Paavola (Oxford Research Ab)

Utarbetad av Lapplands yrkeshögskola och universitet

Språk finska

Sidantal

133

Referat

Turismbranscherna utgjorde 2,7 procent av Finlands bruttonationalprodukt 2019. Då sysselsatte branscherna 154 000 personer, vilket var 5,8 procent av alla sysselsatta. I yrken inom turismbranschen var andelen kvinnor 71 procent. Unga anställda jobbade särskilt på snabbmatsrestauranger, som försäljare i kaféer och barer och som servitörer. Som exempel kan nämnas att 64 procent av de anställda på snabbmatsrestauranger var i åldern 18–24 år.

Coronapandemin ökade bristen på arbetskraft, och det är allt viktigare att fästa uppmärksamhet vid arbetets dragnings- och hållkraft. Det är typiskt med deltid- och skiftarbete och med inhyrd arbetskraft. Till exempel inom inkvarterings- och restaurangbranscherna var 40 procent av arbetstagarna deltidanställda. Inhyrd arbetskraft var vanligast inom inkvarterings- och restaurangbranscherna och utgjorde 6 procent av arbetstagarna. I framtiden ökar behovet av utländsk arbetskraft.

Kompetensbehov finns såväl inom kundtjänsten som inom den tekniska utvecklingen, bekämpningen av klimatförändringar och inom demografiska förändringar. Branschen erbjuder mångsidiga möjligheter, men man ska fästa uppmärksamhet vid arbetsförhållandena och välbefinnandet på arbetsplatsen samt på chefsarbetet. Samarbetet mellan näringslivet och läroinrättningarna är också väsentligt.

De övriga nordiska länderna har liknande utmaningar. Branscherna sysselsatte klart mest i Danmark, men andelen av alla sysselsatta var störst i Island. Jämförelsen försvårades av skillnader i statistiken.

Nyckelord arbets- och näringsministeriets branschrapport, turism, inkvartering, restauranger, sysselsättning, företag, näringar, turismpolitik

ISBN PDF 978-952-327-847-9

ISSN PDF

2736-9382

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-847-9>

Employment in Tourism Industry in the Changing Environment Thematic Report of the Business Sector Services

---

MEAE Sector Reports 2022:3

Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland		
Author(s)	Anu Harju-Myllyaho, Pasi Satokangas, Markku Vieru and Mari Vähäkuopus (Multidimensional Tourism Institute / Lapland University of Applied Sciences and Lapin yliopisto University of Lapland); Vera Lindström and Juho-Matti Paavola (Oxford Research)		
Group author	Lapland University of Applied Sciences and University of Lapland		
Language	Finnish	Pages	133

Abstract

In 2019 the tourism sectors accounted for 2.7% of Finland's GDP and employed about 154,000 persons, which was about 5.8% of all employed persons in the country. About 71% of the persons working in the tourism sector were women. The percentage of young people was high especially in fast food restaurants and among the sales and serving staff of cafés and bars. Of those working in fast food restaurants, 64% were 18 to 24 years of age.

The Covid-19 pandemic worsened the shortage of labour, and it is increasingly important to pay attention to the ability of the sector to attract and retain employees. Part-time work, shift work and use of temporary agency workers are typical for the sector. E.g. in the accommodation and catering sector about 40% of the wage earners worked part time. Temporary agency workers were also the most commonly used in accommodation and catering sector, where they accounted for about 6% of the wage earners. The need for foreign labour will increase in the future.

Competence needs in the sector are related to customer service, on the one hand, and to new technologies, climate change mitigation and demographic changes, on the other. The sector offers diverse opportunities, but attention should be paid to the working conditions and occupational welfare and to leadership and work of supervisors. Cooperation between businesses and educational institutions is also important.

The challenges faced by the other Nordic countries are quite similar. These sectors employed the largest numbers of people in Denmark, but the percentage of the employed labour force was the highest in Iceland. Differences in the statistical practices complicated the comparison between countries.

Keywords	MEAE Sector Reports, tourism, accommodation, restaurants, employment, companies, industries, tourism policy, tourism sector
-----------------	---

ISBN PDF	978-952-327-847-9	ISSN PDF	2736-9382
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

---

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-847-9
--------------------	---

Sisältö

Saatteeksi	8
1 Katsaus matkailutoimialaan	10
1.1 Matkailutoimialan kehitys 2010-luvulla	10
1.2 Koronapandemian aiheuttamat muutokset matkailuun	13
2 Matkailutoimialan työllisyys	15
2.1 Matkailutoimialan työllisyyden yleinen kehitys.....	15
2.2 Matkailutoimialan työvoiman sijoittuminen toimialoittain	18
2.2.1 Majoitustoiminnan työllisyys.....	19
2.2.2 Ravitsemistoiminnan työllisyys	20
2.2.3 Vuokraus- ja leasingtoiminnan työllisyys	21
2.2.4 Ohjelmapalvelutoiminnan työllisyys	21
2.2.5 Henkilöliikenteen ja sitä palvelevan toiminnan työllisyys	22
2.3 Matkailutoimialan työllisyys maakunnittain	23
2.4 Matkailutoimialan työllisyys toimipaikkojen koon mukaan	27
2.4.1 Majoitustoiminnan työllisyys toimipaikkojen koon mukaan	28
2.4.2 Ravitsemistoiminnan työllisyys toimipaikkojen koon mukaan	28
2.4.3 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien sekä varauspalvelujen työllisyys toimipaikan koon mukaan	29
2.5 Matkailutoimialan työvoima ammattiluokittain	30
2.6 Matkailutoimialan palkkatarkastelu	39
2.7 Matkailutyön laadulliset ominaisuudet	41
3 Koronapandemian vaikutukset matkailutoimialaan	42
3.1 Koronapandemian vaikutukset matkailutoimialan yrityksiin	42
3.2 Koronapandemian vaikutukset matkailutoimialan työllisyyteen	45
4 Matkailutoimialan työllisyysaasteet	52
4.1 Matkailualan työttömyys ammattiluokittain	52
4.2 Matkailualan kohtaantohaasteet	58
4.3 Majoitus- ja ravitsemistoimialojen työvoiman poistuma	63
5 Matkailutoimialan koulutus ja tunnistetut haasteet osaamisessa	67
5.1 Matkailutoimialan tutkintokoulutus Suomessa.....	67
5.2 Matkailutoimialan koulutusten vetovoima	69
5.3 Matkailutoimialan valmistuneiden työelämään sijoittuminen	72
5.4 Tunnistettuja haasteita matkailutoimialan osaamisessa	75

6	Matkailutoimialan työllisyyden tulevaisuuden näkymät	77
6.1	PESTEL-analyysi matkailutyöllisyyden kehitykseen vaikuttavista muutoksista toimintaympäristössä	78
6.2	SWOT-analyysi matkailutoimialan työvoima- ja osaamistarpeista	85
6.3	Matkailutyön vetovoimatekijät ja työhyvinvointi	87
7	Matkailutoimialan työllisyys Pohjoismaissa	92
7.1	Matkailutoimiala Ruotsissa	94
7.1.1	Matkailutoimialan työllisyys Ruotsissa	94
7.1.2	Matkailutoimialan kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät Ruotsissa	98
7.2	Matkailutoimiala Norjassa	100
7.2.1	Matkailutoimialan työllisyys Norjassa	100
7.2.2	Matkailutoimialan kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät Norjassa	103
7.3	Matkailutoimiala Tanskassa	105
7.3.1	Matkailutoimialan työllisyys Tanskassa	105
7.4	Matkailutoimiala Islannissa	108
7.4.1	Matkailutoimialan työllisyys Islannissa	108
7.5	Matkailutyöllisyyden vertailu Pohjoismaissa	110
7.6	Yhteenvedo matkailutoimialan pohjoismaisesta työllisyydestä	113
8	Johtopäätökset	115
	Liitteet	120
	Liite 1. Matkailun laaja klusteri	120
	Liite 2. Matkailun ydinklusteri	121
	Liite 3. Matkailutilinpito / matkailutoimialat	122
	Liite 4. Työpajaosallistujat ja haastateltavat	124
	Liite 5. Käsitteet ja määritelmät	125
	Lähteet	127

SAATTEEKSI

Toimialapalvelu on työ- ja elinkeinoministeriön johdolla toimiva asiantuntijaverkosto. Verkosto kokoaa, analysoi ja välittää tietoa yritysten toimintaympäristöstä päätöksenteon pohjaksi. Toimialapalvelun verkosto toteuttaa julkaisutoimintaa ja viestintää sekä järjestää asiantuntijaseminaareja. Julkaisut sekä uutiskirje ovat saatavissa Toimialapalvelun verkkosivuilta osoitteesta www.tem.fi/toimialapalvelu.

Toimialaraportit-julkaisusarjaan on koottu tietoaaineistoja eri lähteistä toimialakohtaisiksi perustietopaketeiksi. Näissä toimialaraporteissa käsitellään muiden muassa toimialan rakennetta, markkinoiden kehitystä, alan yritysten taloudellista tilaa sekä tulevaisuuden näkymiä. Lähteinä käytetään viimeisintä saatavilla olevaa tilastoaineistoa ja toimialan yrittäjien, yritysten ja muiden alan keskeisten toimijoiden näkemyksiä.

Toimialapalvelu julkaisee vuosittain eri aloja käsitteleviä toimiala- ja teemaraportteja. Pääsääntöisesti ne käsittelevät elintarvikealaa, uusiutuvaa energiaa, puutuotealaa, kaivos- teollisuutta, sosiaali- ja terveystaloutta, matkailua, liike-elämän palveluita sekä luonnon- tuotealaa. Toimiala- ja teemaraporttien lisäksi julkaistaan ajankohtaiskatsauksia toimialojen näkyymiin sekä työ- ja elinkeinoministeriön, Suomen Yrittäjien sekä Finnvera Oyj:n teettämään yrityskyselyyn perustuvat pk-toimialabarometrit, jotka käsittelevät pk-yritysten nykytilaa ja tulevaisuuden odotuksia. Viimeisin matkailun näkymät julkaistiin kesäkuussa 2021 ja matkailun pk-toimialabarometri julkaistiin lokakuussa 2021. Edellinen matkailun toimialaraportti julkaistiin helmikuussa 2021.

Käsillä oleva teemaraportti koskee matkailualan työllisyyttä ja työvoimaan liittyviä kysymyksiä. Teemaraportissa tarkastellaan matkailutoimialan työllisyyttä nykytilanteessa, toimintaympäristön uudistusten ja muutosten näkökulmasta, sekä tulevaisuuden näkymien valossa. Lisäksi raportissa esitetään pohjoismainen vertailu matkailutoimialan työllisyytilanteesta ja esitetään johtopäätöksiä matkailutoimialan työllisyyteen liittyen. Teemaraportin tavoitteena on muodostaa tilannekuva toimialan työvoimatilanteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Teemaraportin taustalla ovat tilastoaineistot, aikaisemmat raportit ja tutkimukset, asiantuntijahaastattelut sekä -työpaja. Selvitystä varten toteutettiin 16 asiantuntijahaastattelua. Haastateltavat edustivat matkailuyrityksiä, henkilöstöpalveluyrityksiä sekä tutkimus-, kehittämis- ja koulutusorganisaatiota eri koulutusasteilla (liite 4). Haastatteluiden avulla koottiin asiantuntijoiden näkemyksiä matkailutyöllisyyden nykytilasta ja tulevaisuudesta

sekä Suomessa että Pohjoismaissa. Lisäksi virtuaalisesti toteutetussa työpajassa asiantuntijat keskustelivat matkailutoimialan työllisyyteen liittyvistä haasteista. Työpajaan osallistui 18 matkailualan asiantuntijaa, jotka edustivat matkailutoimialan asiantuntija-, kehittämis- ja koulutusorganisaatioita ja työllisyyspalveluita.

Luokitukset toimialatarkastelun taustalla

Tarkastelu tukeutuu pääosin EU:ssa käytössä olevaan toimialaluokitukseen (TOL2008), josta matkailun laajan klusterin toimialaluokitukseen kuuluvat majoitustoimiala, ravitsemistoimiala, ohjelmalvelujen ja matkanjärjestäjien toimiala, vuokrauksen ja leasingtoiminnan sekä henkilöliikenteen ja sitä palvelevan toiminnan toimiala (liite 1).

Laajan klusterin lisäksi raportissa käytetään myös matkailun ydinklusterin määritelmää. Ydinklusteriin kuuluvat majoitus- ja ravitsemistoiminta, matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta sekä varauspalveluiden ja matkoppaiden palvelut (liite 2).

Lisäksi matkailutoimialan määrittelyssä voidaan käyttää hyväksi myös Tilastokeskuksen tuottamaa, kansainvälisessä yhteistyössä kehitettyä tilastojärjestelmää eli matkailutilinpidon, joka kuvaa matkailutoimialan talous- ja työllisyysvaikutuksia (Nurmi 2019). Matkailutilinpidossa matkailutoimialaan luettaisiin kuuluviksi majoitustoiminta, ravitsemistoiminta, rautateiden henkilöliikenne, tieliikenteen henkilökuljetus, vesiliikenteen henkilökuljetus, lentoliikenteen henkilökuljetus, liikennevälineiden vuokraus, matkatoimistot ja vastaavat, kulttuuripalvelut, sekä urheilu- ja virkistystoiminta (liite 3).

Raportin ovat koostaneet työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiantamana Anu Harju-Myllyaho, Pasi Satokangas, ja Mari Vähäkuopus Lapin ammattikorkeakoulusta, Markku Vieru Lapin yliopistosta sekä Juho-Matti Paavola ja Vera Lindström Oxford Research Oy:sta. Julkaisun sisällöstä vastaavat kirjoittajat, eikä sisältö välttämättä edusta työ- ja elinkeinoministeriön näkemystä. Työn ohjausryhmään kuuluivat Ida Honkanen, työ- ja elinkeinoministeriö (puheenjohtaja), Pasi Satokangas, Lapin ammattikorkeakoulu (sihteeri), Minna Halmetoja, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry, Sari Stalder, Opetushallitus, Merru Tuliara, Henkilöstöpalveluyritysten liitto, Antti Katainen, Tilastokeskus, Katri Lehtonen, työ- ja elinkeinoministeriö, Juho Peltonen, työ- ja elinkeinoministeriö ja Johanna Slaney, työ- ja elinkeinoministeriö.

1 Katsaus matkailutoimialaan

Tässä luvussa luodaan yleiskatsaus matkailutoimialaan ja sen yleiseen kehitykseen tarkastelemalla matkailukysynnän ja rekisteröityjen yöpymisten kehitystä. Matkailutilinpidon mukaan matkailun kokonaiskysyntä Suomessa vuonna 2019 oli noin 16 miljardia euroa. Tästä ulkomaisen kysynnän osuus oli hieman yli viisi miljardia euroa ja kotimaisen kysynnän lähes 11 miljardia euroa. Matkailutilinpidon mukaan vuonna 2019 matkailutoimialoilla työskenteli 154 000 henkilöä ja matkailun osuus kaikista työllisistä oli 5,8 prosenttia. (Visit Finland 2021.) Alan vaikutus Suomen kansantalouteen ja työllisyyteen oli merkittävä; matkailutoimialat muodostivat 2,7 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta (Nurmi 2019). Työvoimaintensiivisenä alana matkailuala on työllistäjänä merkittävämpi kuin sen osuus BKT:sta.

Suomen matkailualan kehittämistä ohjaa vuosille 2019–2028 laadittu Suomen matkailustrategia ”Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a). Strategian ja siitä johdettujen toimenpiteiden tavoitteena on tehdä Suomesta Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkakohde. Vuoden 2020 alkupuolella puhjennut koronapandemia vaikutti matkailutoimialaan voimakkaasti ja toi matkailukysynnän kehitykseen uuden epävarmuustekijän. Pandemian ja sen aiheuttamien matkustusrajoitusten vaikutuksesta matkailu on vähentynyt huomattavasti ja arviot matkailukysynnän supistumisesta vuonna 2021 vaihtelevat -33 prosentin ja -39 prosentin välillä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a). Tämä vastaa yli kuuden miljardin euron suuruista kysynnän laskua vuoden 2019 tasoon verrattuna. Arvioiden mukaan kansainvälisen matkailun palautuminen kriisiä edeltävälle tasolle tapahtunee vasta vuoden 2022 jälkeen. Suomen matkailustrategian toteumaraportin (Kortelainen, Koivula, Siltala, Wennberg & Owl Group 2021) perusteella pandemia on hidastanut strategian toimeenpanoa odotettua vähemmän. Negatiiviset vaikutukset esimerkiksi kansainväliselle matkustamiselle ovat mahdollisesti vauhdittaneet matkailustrategian toimeenpanoa muun muassa kotimaanmatkailun kehittämisessä.

1.1 Matkailutoimialan kehitys 2010-luvulla

Vuosien 2011 ja 2019 välillä matkailun kokonaiskysyntä Suomessa kasvoi 13,7 miljardista eurosta 16,3 miljardiin euroon. Ulkomainen ja kotimainen matkailukysyntä kasvoivat absoluuttisesti lähes saman verran. Ulkomainen kysyntä on kasvanut suhteellisesti enemmän. Matkailun kokonaiskysynnän kasvu 2010-luvulla painottuu lähinnä vuosille 2017–2019.

(Visit Finland 2021.) Mikäli matkailukysyntä suhteutetaan alueen väestöpohjaan, Ahvenanmaan jälkeen kysyntä oli koko maan keskiarvoa suurempaa Lapissa, Uudellamaalla, Etelä-Karjalassa, Kainuussa ja Etelä-Savossa (Nurmi 2021).

Tilastokeskuksen Majoitustilaston mukaan (taulukko 1) rekisteröidyt yöpymiset lisääntyivät Suomessa vuoden 2015 jälkeen aina koronapandemian puhkeamiseen saakka. Koko maan yöpymisistä kotimaisten matkailijoiden määrä on huomattavasti ulkomaisia suurempi tarkasteluvälillä 2011–2021.

Taulukko 1. Rekisteröidyt yöpymiset majoitusliikkeissä vuosina 2011–2021.

Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto.

Vuosi	Kotimaiset matkailijat		Ulkomaiset matkailijat	
	yöpymistä	muutos%	yöpymistä	muutos%
2011	14 480 403		5 507 468	
2012	14 514 623	0,2 %	5 802 959	5,4 %
2013	14 380 610	-0,9 %	5 860 447	1,0 %
2014	14 075 072	-2,1 %	5 710 340	-2,6 %
2015	14 227 773	1,1 %	5 510 350	-3,5 %
2016	14 572 158	2,4 %	5 771 275	4,7 %
2017	15 171 320	4,1 %	6 742 834	16,8 %
2018	15 392 495	1,5 %	6 842 589	1,5 %
2019	16 039 663	4,2 %	7 055 997	3,1 %
2020	12 032 325	-25,0 %	2 291 336	-67,5 %
2021	15 403 349	28,0 %	2 085 366	-9,0 %

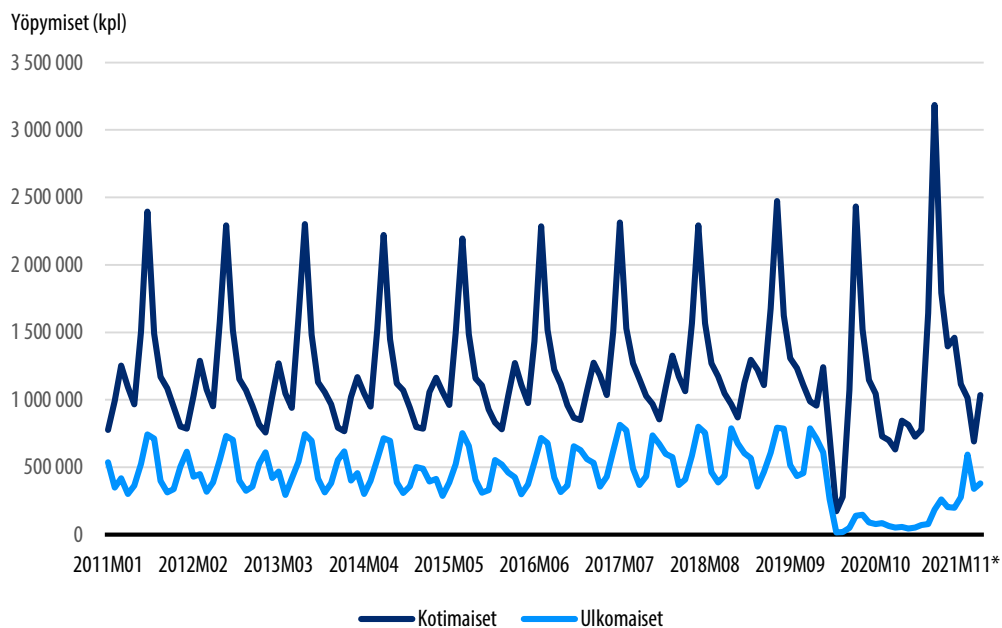
Suomen majoitusliikkeissä kirjattiin Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 yli 23 miljoonaa yöpymisvuorokautta. Yöpymisistä 16 miljoonaa oli kotimaisten ja 7,1 miljoonaa ulkomaiden matkailijoiden yöpymisiä. Majoituspalvelujen ulkomainen kysyntä kasvoi 3,1 prosenttia ja kotimainen kysyntä kasvoi 4,2 prosenttia verrattuna vuoteen 2018. Vuonna 2019 majoituspalvelujen kokonaiskysyntä kasvoi kaikkiaan 3,9 prosenttia, mikä oli vahvempaa kuin majoituspalveluiden kysyntä koko Euroopassa. (Tilastokeskus 2019b.) Erityisen voimakkaasti kasvoi ulkomainen kysyntä vuonna 2017, jolloin kirjattiin lähes 17 prosentin kasvu edelliseen vuoteen verrattuna.

Koronapandemian puhkeaminen keväällä 2020 merkitsi erityisesti ulkomaisten matkailijoiden voimakasta vähenemistä. Tämä käy ilmi esimerkiksi ulkomaisten matkailijoiden yöpymisissä, jotka vähenivät vuonna 2020 noin kahteen miljoonaan yöpymiseen edellisen vuoden yli seitsemästä miljoonasta yöpymisestä. Yöpymiset vähenivätkin kaikkiaan lähes 68 prosenttia edellisestä vuodesta. Kotimaisten matkailijoiden yöpymisiä oli 12 miljoonaa vuonna 2020, eli noin kolme neljäsosaa vuoden 2019 tasosta. Vuonna 2021 kotimainen kysyntä palautui vuositasolla lähes entiselle tasolle, mutta ulkomainen kysyntä jatkoi edelleen laskuaan. (Tilastokeskus 2021a.)

Kuukausitason tarkastelu on esitetty kuviossa 1, josta havaitaan esimerkiksi matkailukysynnän kausivaihtelun voimakkuus. Sekä kotimaisen että ulkomaisen kysynnän ehdoton huippu ajoittuu kesälomakuukausiin, mutta ulkomaisia matkailijoita yöpyy runsaasti Suomessa erityisesti myös joului- ja tammikuussa. Kuvioista on myös havaittavissa, miten poikkeuksellisesta ajasta matkailussa on koettu pandemian puhkeamisen jälkeen. Ulkomaiset yöpymiset ovat pysyneet hyvin matalina ja vasta vuoden 2021 lopussa oli havaittavissa selvää piristymistä. Sen sijaan kotimaiset rekisteröidyt yöpymiset saavuttivat kaikkien aikojen ennätöksensä vuoden 2021 kesälomakuukausien aikana, mikä ilmentää sitä, miten matkailijat ovat ulkomaanmatkojen asemesta suosineet kotimaisia kohteita.

Kuvio 1. Kotimaiset ja ulkomaiset rekisteröidyt yöpymiset Suomessa vuosina 2011M01–2022M02.

Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto.

Vuonna 2019 rekisteröitiin Uudellamaalla noin seitsemän miljoonaa rekisteröityä yöpymistä. Maan toiseksi vilkkain matkailumaakunta oli Lappi, jossa yöpymisiä oli hieman yli kolme miljoonaa. (Tilastokeskus 2021a.) Muita maakuntia, joissa yöpymisiä toteutui vähintään miljoona, olivat Pohjois-Pohjanmaa (1,8 miljoonaa yöpymistä), Pirkanmaa (1,6 miljoonaa yöpymistä), Varsinais-Suomi (1,3 miljoonaa yöpymistä), ja Keski-Suomi (1,1 miljoonaa yöpymistä).

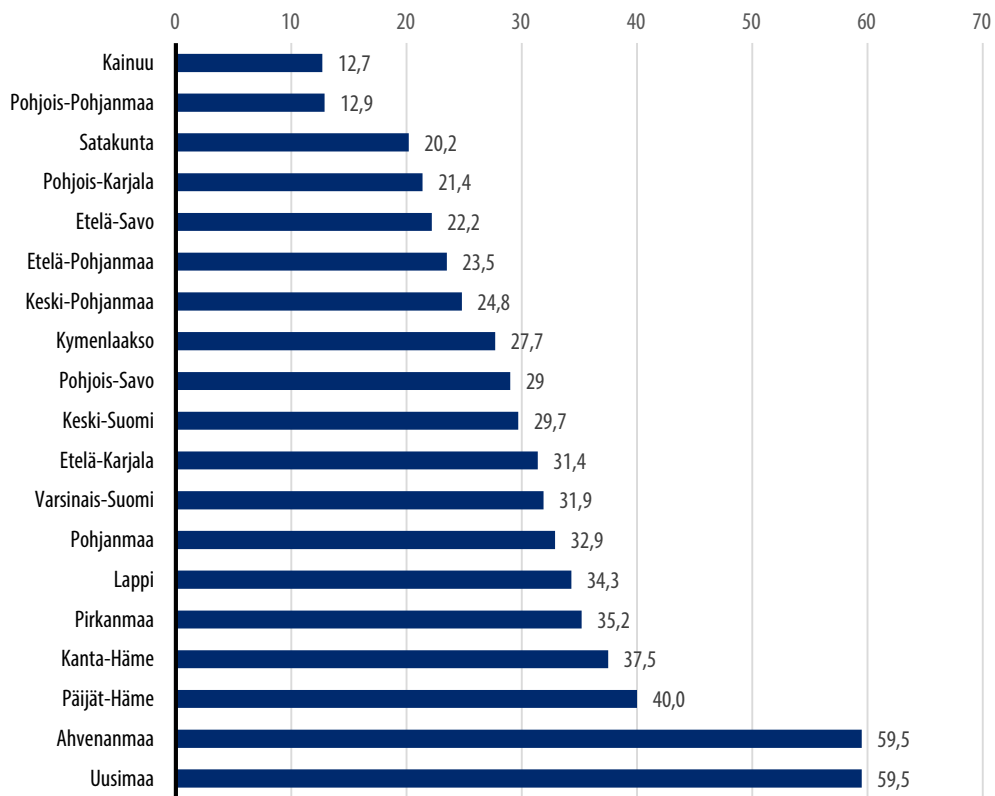
Majoitustilaston luvut eivät sisällä niin sanottua rekisteröimätöntä majoitusta, vertaismajoitusta eivätkä päiväkäyntejä. Majoitustilastoista havaittava yöpymisten kehitys antaa kuitenkin yleiskuvan matkailutoimialan kehityksestä 2010-luvulla ja koronapandemian vaikutuksesta rekisteröityjen yöpymisten kehitykseen.

1.2 Koronapandemian aiheuttamat muutokset matkailuun

Matkailun herkkyys toimintaympäristön muutoksille tuli koronapandemian myötä korostetusti esille. Ulkomaisten matkailijoiden määrä väheni vuonna 2020 lähes neljäsosaan edellisvuodesta, vaikka pandemia puhkesi vasta kevättalven aikana. Kotimaanmatkailu ei kärsinyt kriisistä yhtä voimakkaasti. Koronapandemian vuoksi asetetut kansainvälisen matkustamisen rajoitukset vaikuttivat osaltaan ulkomaan matkailun vähenemistä ja kysynnän suuntautumista kotimaahan. (Tilastokeskus 2021a.) Myös kotimaassa matkustamiseen, kokoontumiseen ja matkailupalveluiden käyttöön on kohdistunut useita erilaisia rajoituksia ja sulkua pandemian aikana.

Koronapandemia vähensi matkailijoiden yöpymisiä koko maassa, mutta maakuntien välillä oli huomattavia eroja muutoksen suuruudessa. Kuvion 2 perusteella yöpymiset vähenivät erityisen paljon Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla: molemmissa pudotusta vuoteen 2019 verrattuna oli lähes 60 prosenttia. Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla yöpymiset puolestaan vähenivät noin 13 prosenttia. (Tilastokeskus 2021a.) Yksi selitys eroille on, että Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla ulkomaisten matkailijoiden osuus on merkittävä kun taas Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla vähäisempi. Eroja selittää myös se, että työmatkat suuntautuvat useammin Uudellemaalle kuin esimerkiksi Kainuuseen.

Kuvio 2. Rekisteröityjen yöpymisten väheneminen maakunnittain vuonna 2020 verrattuna vuoteen 2019, prosenttia. Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto.

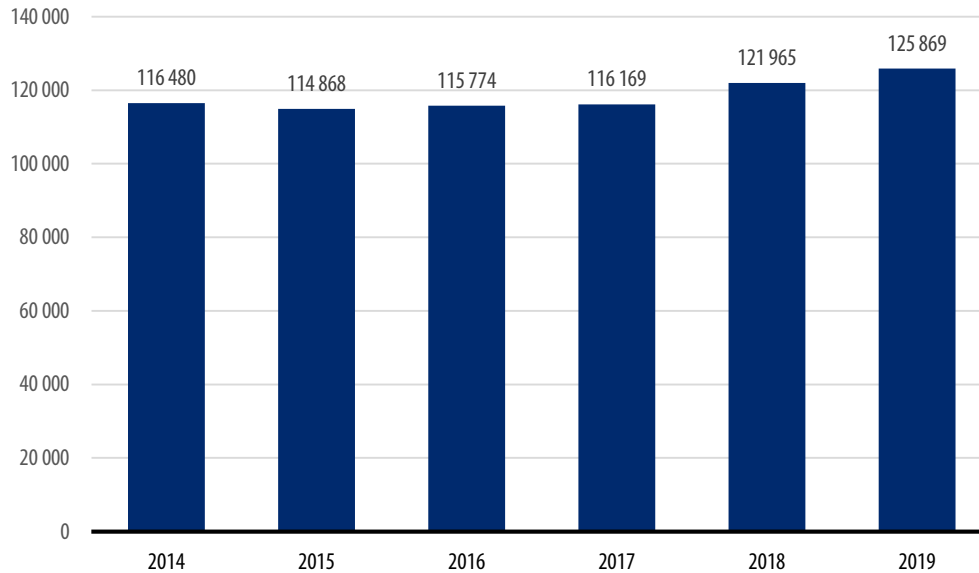
2 Matkailutoimialan työllisyys

Tässä luvussa kuvataan matkailutoimialan työllisyyttä, sen nykytilaa ja kehitystä. Tarkastelua tehdään toimialoittain ja ammattiluokittain. Matkailualan työllisyyttä tarkastellaan toimialoittain pääasiassa matkailun laajan klusterin näkökulmasta. Laajaan klusteriin sisältyvät majoitustoiminta, ravitsemistoiminta, ohjelmapalvelut ja matkanjärjestäjät, vuokraus- ja leasingtoiminta ja henkilöliikennettä palveleva toiminta. Osin tarkastelu rajataan käsittelemään kuitenkin vain matkailun ydinklusterin toimialoja ja niiden ammattinimikkeitä. Rajauksissa noudatetaan aikaisemmissa matkailun toimialaraporteissa omaksuttua käytäntöä (esim. Marski 2021; Työ- ja elinkeinoministeriö 2019b).

2.1 Matkailutoimialan työllisyyden yleinen kehitys

Henkilötyövuosissa tarkasteltuna matkailutoimialan työllisyys pysyi pääpiirteissään samana vuosien 2014–2017 aikana. Vuosina 2018 ja 2019 työllisyys kasvoi selvästi. Matkailun laaja klusteri työllisti vuonna 2019 yli 120 000 henkilötyövuotta (kuvio 3). Henkilötyövuosi tarkoittaa yhden kokoaikaisen henkilön työpanosta vuodessa. Henkilötyövuosi voi muodostua esimerkiksi kahden henkilön vuoden aikana tekemästä puoliaikaisesta työpanoksesta. Kaikkien yksityisen sektorin toimialojen työllisyys on kasvanut vuodesta 2014 vuoteen 2019 yhteensä 6,4 prosenttia. Matkailutoimialan työllisyys on kasvanut samana aikana 8,1 prosenttia. (Tilastokeskus 2021b.)

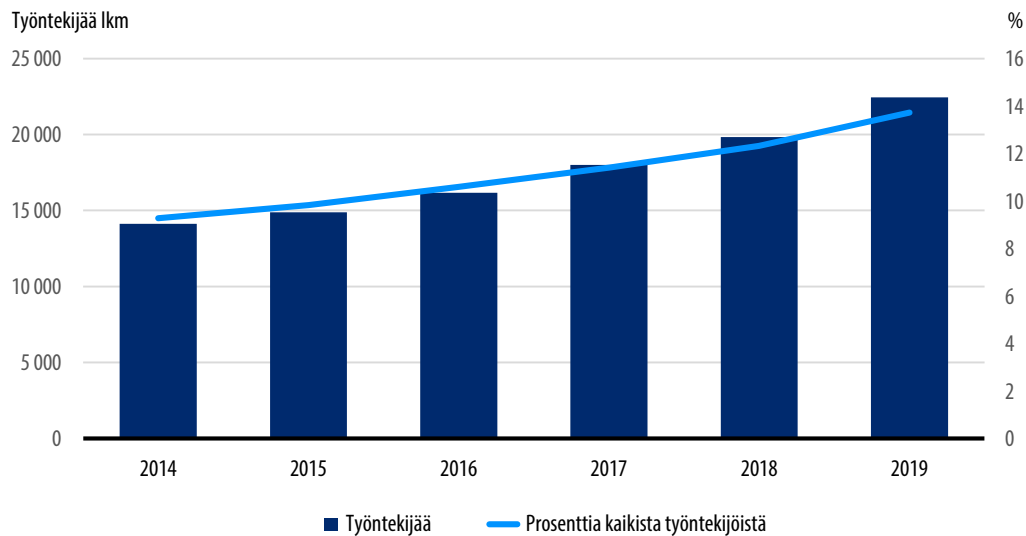

Kuvio 3. Matkailutoimialan työllisyys vuosina 2014–2019, henkilötyövuotta. Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

Matkailun laajan klusterin toimialoilla työskenteli vuonna 2019 noin 22 000 työntekijää, joiden taustamaa on muu kuin Suomi (Tilastokeskus 2021c). Vuonna 2019 ulkomaalaistaustaisia oli lähes 14 prosenttia matkailutoimialan kaikista työntekijöistä (kuvio 4). Taustaltaan ulkomaisten työntekijöiden määrä on kasvanut vuosien 2014 ja 2019 välillä noin 8 000 työntekijällä. Suhteellinen kasvu on varsin huomattava, koska vuonna 2014 hieman yli yhdeksän prosenttia työntekijöistä oli taustaltaan ulkomaalaisia¹. Kymmenen ulkomaista taustamaata, joista työntekijöitä oli eniten vuonna 2019, ovat entinen Neuvostoliitto (2 646), Turkki (1 885), Kiina (1 744), Viro (1 695), Thaimaa (1 228), Vietnam (1 184), Irak (1 150), Somalia (764), Nepal (739) ja entinen Jugoslavia (622).

¹ Ulkomaalaistaustaisiksi katsotaan henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa olevan vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ulkomaalaisiksi katsotaan myös ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden vanhemmista ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä.

Kuvio 4. Matkailutoimialan ulkomaalaistaustaiset työntekijät vuosina 2014–2019, työntekijää, vasen y-akseli, prosenttia oikea y-akseli. Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

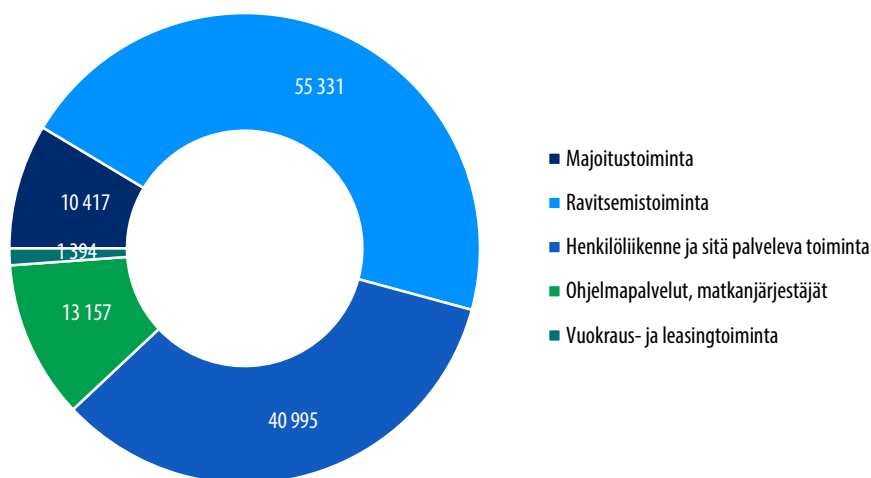
Matkailutoimialan työllisyysluvuissa ei ole mukana vuokratyötä, jossa työntekijä työskentelee yritykselle työvoimaa vuokraavan yrityksen kautta. Vuokratyövoima on tilastoitu omaan toimiluokkaansa, ja siinä esitetty työllisyys jakautuu eri toimialoille. Tästä syystä matkailutoimialan vuokratyövoiman määrästä ei saada tarkkaa kuvaa. Kaikista toimialoista vuokratyö on yleisintä ravitsemis- ja majoitustoiminnan toimialalla, jossa vuokratyötä teki kuusi prosenttia palkansaajista vuonna 2019 (Tilastokeskus 2020).

Vuokratyöntekijöistä 19 prosenttia teki työtä majoitus-, ravintola- ja catering-aloille vuonna 2018 (HPL 2019). On huomattava, että samat vastaajat ovat voineet tehdä työtä myös muille aloille. Kyselyssä ei eritelty muita matkailutoimialoja. Majoitus- ja ravitsemistoimialan työllisyyttä koskevien lukujen ohella on siis syytä huomata, että kyseisen toimialan yrityksissä muodostuu erilaisten arvioiden tai selvitysten perusteella vuokratyön kautta tuhansia henkilötyövuosia. Majoitus- ja ravitsemistoiminnan ohella vuokratyötä käytetään myös muilla matkailutoimialoilla. Haastatteluiden perusteella vuokratyövoiman määrä on kuitenkin kasvussa (Raittimo 2021).

2.2 Matkailutoimialan työvoiman sijoittuminen toimialoittain

Matkailutoimialan työvoimaintensiivisyys vaihtelee toimialoittain. Vuonna 2019 matkailutoimialan suurin työllistäjä oli ravitsemistoiminta, joka työllisti noin 55 000 henkilötyövuotta (kuvio 5). Henkilöliikenteen toimialan työllisyys oli toiseksi suurin, yli 40 000 henkilötyövuotta. Majoitus- ja ohjelmalvelualat olivat työllistävydeltään lähes saman suuria. Vuokraus- ja leasingtoiminta, joka käsittää lähinnä autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokrausta, oli työllistävydeltään pienin toimiala. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a.)

Kuvio 5. Matkailun laajan klusterin henkilöstömäärän jakautuminen vuonna 2019, henkilötyövuotta. Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

Ympärivuotisuus vaikuttaa työllisyyteen merkittävästi, mutta on huomioitava, että henkilöstömäärä vaihtelee sesonkien mukaan. Työllisyyteen ja erityisesti sen jatkuvuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi se, että isommissa yrityksissä henkilöstö voi liikkua toimipaikkojen välillä. Matkailutoimialan työllisyyteen liittyvässä keskustelussa on hyvä tuoda esille myös vuorotyöhön liittyvät haasteet ja mahdollisuudet. Yhtäältä vuorotyöllä on kuormittavia vaikutuksia. Toisaalta vuorotyö mahdollistaa suuremman ansion erilaisten lisien muodossa ja joustaa usein myös työntekijän tarpeiden mukaisesti.

Luvussa 2.2. esitetään matkailun laajaan klusteriin kuuluvien toimialojen työllisyys henkilötyövuosina. Tarkastelu perustuu Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin

tietoihin ja TOL 2008 -tilastoluokitukseen käsittäen toimiluokasta riippuen 3- tai 4-numerotasolle ulottuvat alaluokat.

2.2.1 Majoitustoiminnan työllisyys

Ajanjaksolla 2014–2019 majoitustoiminnan työllisyys pysyi henkilötyövuosina tarkasteltuna lähes samalla tasolla tarkastelujakson alkuvuosina (taulukko 2). Työllisyyden kasvu ajoittui vuosille 2018 ja 2019. Vuodesta 2014 vuoteen 2019 majoitustoiminnan työllisyys lisääntyi kaikkiaan noin 8 prosenttia (Tilastokeskus 2021b). Erityisesti lomakylissä ja retkeilymajoissa (TOL 552) sekä muissa majoitusta tarjoavissa kohteissa (TOL 559) työskentelevien määrä kasvoi tarkasteluvälillä. Henkilötyövuosien määrä on molemmilla toimialoilla kasvanut ajanjaksolla 2014–2019 kaikkiaan lähes 40 prosenttia. Muu majoitus tarkoittaa opiskelijoille, kausityöntekijöille ja vastaaville tarkoitettua majoitusta yhden tai useamman henkilön huoneissa sekä maatilamatkailuun kuuluvaa majoitusta ja aamiaismajoitusta. Hotellien ja vastaavien majoitusliikkeiden (TOL 551) osuus majoitustoiminnan työllisyydestä on tarkastelujaksolla ollut vuosittain yli 86 prosenttia. Toimialan henkilötyövuodet kasvoivat kuitenkin muita majoitustoimialoja hitaammin.

Taulukko 2. Majoitustoiminnan työllisyys vuosina 2014–2019, henkilötyövuotta.

Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
55 MAJOITUSTOIMINTA						
551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet	10 204	9 854	10 236	9 853	10 120	10 763
552 Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus	434	433	421	440	505	607
553 Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet	317	337	368	336	335	348
559 Muu majoitus	517	571	558	601	686	716
Majoitustoiminta yhteensä	11 472	11 195	11 583	11 230	11 646	12 434

2.2.2 Ravitsemistoiminnan työllisyys

Taulukosta 3 havaitaan, että vuonna 2019 ravitsemistoiminnan työllisyys koko maassa oli noin 60 000 henkilötyövuotta (Tilastokeskus 2021b). Yli kaksi kolmasosaa tästä muodostui ravintoloissa ja vastaavassa ravitsemistoiminnassa (TOL 561) työskentelevistä. Vuodesta 2014 vuoteen 2019 työllisyys kasvoi ravitsemistoiminnan aloilla yhteensä noin 16 prosenttia. Henkilötyövuosien määrä kasvoi erityisesti ajanjaksolla 2018–2019.

Ravitsemistoiminnan työllisyyden kasvua selittää osittain se, että toimiala on työvoimavaltaisempaa kuin esimerkiksi majoitustoiminta, jossa asiakasmäärän kasvu ei välttämättä aiheuta samassa suhteessa yhtä paljon henkilöstön lisäyksen tarvetta kuin ravitsemistoiminnassa. Ravitsemistoiminnan työllisyyteen vaikuttavat myös lounasruokailun ja erilaisten ateriapalveluiden kehittyminen. Ravitsemispalveluiden työllisyyden kehitystä tarkasteltaessa tulee huomioida, että kaikki ravitsemistoiminnan kysyntä ja sitä kautta myös työllisyys ei ole matkailusidonnaista kehitystä. Toisaalta ravitsemistoiminnan työllisyyden suuri riippuvuus paikallisesta kysynnästä vähentää ravitsemistoiminnan herkkyyttä reagoida matkailukysynnän muutoksiin työllisyyttä lisäämällä tai vähentämällä.

Majoitustoiminnan tavoin myös ravintoloissa vuorotyö on varsin yleistä. Tämä kuitenkin vaihtelee sen mukaan millainen ravitsemisliike on kyseessä ja millaiset ovat kunkin toimipaikan aukioloajat.

Ravitsemistoiminnan henkilötyövuosien kasvusta huolimatta ravitsemistoiminnan ammattilaisten keskuudessa on huomattavaa työttömyyttä. Muun muassa ammattirakenteen muutos, osaamisen kohtaanto (ml. koulutus ja muu osaaminen), toimialan imagohaasteet sekä alueelliset kohtaantohaasteet aiheuttavat tilanteen, jossa toimiala työllistää runsaasti, samalla kun toimialalla on havaittavissa paljon työttömyyttä.

Taulukko 3. Ravitsemistoiminnan työllisyys vuosina 2014–2019, henkilötyövuotta.

Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
56 RAVITSEMISTOIMINTA						
561 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta	38 255	38 843	39 789	40 440	42 619	44 583
562 Ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut	10 255	9 025	9 285	9 562	10 597	11 914
563 Baarit ja kahvilat	3 522	3 573	3 700	3 486	3 698	4 065
Ravitsemistoiminta yhteensä	52 032	51 441	52 774	53 488	56 914	60 562

2.2.3 Vuokraus- ja leasingtoiminnan työllisyys

Vuokraus- ja leasingtoiminnassa kertyneet henkilötyövuodet ajanjaksolla 2014–2019 on esitelty taulukossa 4 (Tilastokeskus 2021b). Toimialan työllisyys muodostuu erityisesti autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokrauksen ja leasingin toimiluokkaan (TOL 7711) kuuluvissa yrityksissä. Koko toimialan (TOL 77) työllisyys on vähäinen verrattuna esimerkiksi ravitsemis- ja majoitustoimialoihin, mutta alan työllisyys on kuitenkin kasvanut paljon (46 prosenttia) tarkasteluvälillä 2014–2019.

Taulukko 4. Vuokraus- ja leasingtoiminnan työllisyys vuosina 2014–2019, henkilötyövuotta.

Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
77 VUOKRAUS- JA LEASINGTOIMINTA						
7711 Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing	831	960	971	1 099	1 260	1 255
7721 Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing	92	96	99	140	98	111
7734 Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing	11	10	9	13	19	19
7735 Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing	18	15	8	8	8	8
Vuokraus- ja leasingtoiminta yhteensä	952	1 081	1 087	1 260	1 385	1 393

2.2.4 Ohjelmalvelutoiminnan työllisyys

Tarkastelujaksolla 2014–2019 ohjelmalvelualan työllisyys on jakaantunut varsin tasaisesti eri toimialaluokkiin (taulukko 5) (Tilastokeskus 2021b). Kokonaisuutena ohjelmalvelutoimialan työllisyys väheni hieman (vajaa 5 prosenttia) tarkastelujaksolla. Matkanjärjestäjien ja matkatoimistojen toimialalla (TOL 791) työllisyys on tarkastelujaksolla 2014–2019 vähentynyt selvästi ja laskua on 26 prosenttia, kun taas varaupalveluissa ja matkoppaiden palveluissa (TOL 799) työllisyys on kasvanut huomattavasti ja lisäystä on 35 prosenttia. Matkanjärjestäjien ja matkatoimistojen työllisyyden supistumiseen lienee vaikuttanut yritysten keskittyminen ja verkkokauppamyynnin kasvu (katso esim. Honkanen, Sammalkangas ja Satokangas 2021).

On huomattava, että useiden ohjelmalvelutoimintaan sisältyvien toimiluokkien kohdalla vain osa työllisyydestä muodostuu matkailun ansiosta. Ohjelmalvelualan kokonaisyöllisyyden vähenemiseen vaikuttaa esittävien taiteiden (TOL 9001) sekä kasvitieteellisen

puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen (TOL 9104) toimiluokkiin kuuluvien yritysten työllisyyden väheneminen. Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten ja vastaavien kohteiden toiminta ei sisällä tarkasteluun, koska lukuja ei ole saatavilla tietosuojasyistä.

Taulukko 5. Ohjelmapalvelutoiminnan työllisyys 2014–2019 henkilötyövuotta.

Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
OHJELMAPALVELUTOIMINTA						
791 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta	2 192	2 023	1 938	1 856	1 857	1 624
799 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	1 713	1 711	1 694	1 729	2 082	2 319
9001 Esittävät taiteet	1 326	1 278	1 166	796	846	734
9002 Esittäviä taiteita palveleva toiminta	880	953	973	1 044	1 153	1 025
9102 Museoiden toiminta	71	85	91	83	107	121
9104 Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta	273	155	158	144	156	81
9311 Urheilulaitosten toiminta	2 741	2 834	2 655	2 595	2 537	2 607
9321 Huvi- ja teemapuistojen toiminta	1 031	1 227	1 320	1 354	1 469	1 059
9329 Muu huvi- ja virkistystoiminta	1 249	1 246	1 307	1 364	1 484	1 287
9604 Kylpylaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut	839	813	768	741	712	776
Ohjelmapalvelutoiminta yhteensä	12 315	12 325	12 070	11 706	12 403	11 633

2.2.5 Henkilöliikenteen ja sitä palvelevan toiminnan työllisyys

Henkilöliikenteen ja sitä palvelevan toimialan työllisyys pysyi kokonaisuutena lähes ennallaan tarkasteluvälillä 2014–2019 (taulukko 6) (Tilastokeskus 2021b). Alaluokista eniten henkilötyövuosia muodostu taksiliikenteessä ollen noin 15 prosenttia koko alan työllisyydestä (TOL 4932) vuonna 2019. Rautateiden kaukoliikenteen (TOL 491) luoma työllisyys on vähentynyt huomattavasti (noin 30 prosenttia) vuodesta 2014 vuoteen 2019.

Rautatieliikennettä palvelevien toimintojen automatisointi selittää osin rautatieliikenteen työllisyyden vähenemistä. Lentoliikenteen toimiluokissa (TOL 511 ja 5223) työllisyys on kasvanut selvästi. Näiden alojen yhteenlasketut henkilötyövuodet lisääntyivät vuodesta 2014 vuoteen 2019 lähes 30 prosentilla.

Taulukko 6. Henkilöliikenteen ja sitä palvelevan toiminnan työllisyys vuosina 2014–2019, henkilötyövuotta. Lähde, Tilastokeskus, yritysrekisteri.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
HENKILÖLIIKENNE TAI SITÄ PALVELEVA TOIMINTA						
491 Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne	3 467	2 935	2 563	2 365	2 473	2 417
4932 Taksiliikenne	13 083	12 653	12 471	12 020	12 214	11 398
4939 Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne	5 093	4 952	5 069	5 153	5 344	5 014
501 Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus	4 860	4 693	4 766	4 744	4 842	4 932
503 Sisävesiliikenteen henkilökuljetus	152	154	130	118	123	114
511 Matkustajalentoliikenne	4 048	4 266	4 283	4 788	4 976	5 549
5221 Maaliikennettä palveleva toiminta	3 932	4 084	3 956	3 891	4 164	4 560
5222 Vesiliikennettä palveleva toiminta	1 438	1 468	1 576	1 560	1 535	1 531
5223 Ilmaliikennettä palveleva toiminta	3 636	3 621	3 446	3 846	3 946	4 332
Henkilöliikenne tai sitä palveleva toiminta yhteensä	39 709	38 826	38 260	38 485	39 617	39 847

2.3 Matkailutoimialan työllisyys maakunnittain

Matkailu on elinkeino, joka tuo paitsi väestökeskuksiin, myös harvaan asutuille alueille ja saaristoalueille elinvoimaa ja työllisyyttä. Matkailutoimialan työllisyys oli vuonna 2019 selvästi suurinta Uudellamaalla (taulukko 7). Henkilötyövuosien kertymiseen vaikuttaa

pääkaupunkiseudulla ja muilla väkirikkailla alueilla suuri paikallinen kysyntä, joka matkailijoiden ohella kuluttaa palveluja. Tarkastelujaksolla 2014–2019 työllisyyden kasvu oli voimakkainta Pohjanmaalla (28 prosenttia), Lapissa (24 prosenttia) ja Päijät-Hämeessä (18 prosenttia). Useissa maakunnissa matkailutoimialan työllisyys säilyi pääpiirteissään ennallaan ja joissakin se on myös lievästi vähentynyt. (Tilastokeskus 2021d.)

Matkailutyöllisyyden kehittymiseen vaikuttavat maakuntien erityispiirteet. Työllisyyteen vaikuttaa esimerkiksi se, onko alueella paljon ohjelmapalvelujen tarjontaa tai muita palveluja, jotka eivät välttämättä ole paikallisille kohdennettuja sekä mahdolliset sesongit. Osaselityksen eroille voi tarjota myös maakuntien yleinen elinvoima- ja väestökehitys. Tämä ei kuitenkaan tarjoa kovin vahvaa selitystä, koska väestö vähentyi vuodesta 2014 vuoteen 2019 yhteensä 14 maakunnassa, kun taas matkailutyöllisyys laski huomattavasti pienemmässä joukossa, eli kuudessa maakunnassa (Tilastokeskus 2022b). Alueelliset erot voivat aiheuttaa kohtaantohaasteita (liite 5) kansallisella tasolla, mikäli matkailun kehityksessä on suuria eroja alueiden välillä. On tosin huomattava, että taulukon 7 tiedot kertovat työllistymisestä. Kohtaannosta ja varsinaisista kohtaantohaasteista kerrotaan lähemmin raportin myöhemmissä luvuissa.

Taulukko 7. Matkailun laajan klusterin työllisyys maakunnittain vuonna 2019 ja muutos 2014–2019.

Lähde: Tilastokeskus yritysrekisteri.

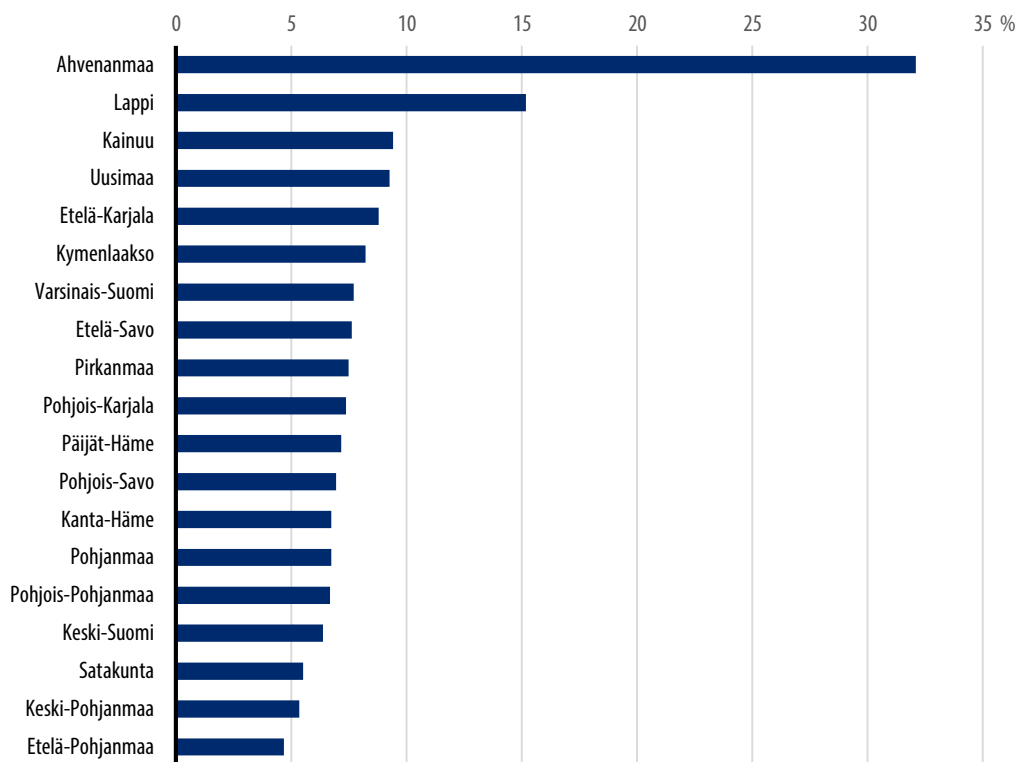
	2019 htv.	Muutos 2014–2019 %
Uusimaa	53 459	11
Pirkanmaa	10 402	12
Varsinais-Suomi	10 089	4
Pohjois-Pohjanmaa	6 737	3
Lappi	6 314	24
Keski-Suomi	4 006	2
Pohjois-Savo	3 958	6
Päijät-Häme	3 534	18
Pohjanmaa	3 387	28
Kymenlaakso	3 139	2
Ahvenanmaa	3 119	-2
Satakunta	3 073	-4
Kanta-Häme	2 632	4
Pohjois-Karjala	2 515	4
Etelä-Karjala	2 505	-4
Etelä-Savo	2 295	-5
Etelä-Pohjanmaa	2 211	-8
Kainuu	1 451	11
Keski-Pohjanmaa	911	-4
Koko maa*	125 870	8

* Koko maata koskeva luku sisältää myös työllisyyden (156 htv.), joka muodostuu toimipaikoissa, joiden sijaintikuntaa ei ole pystytty määrittelemään, ja joka on nimetty alueelliseen vuositilastoon merkinnällä "alue tuntematon." Tilastokeskus on ottanut vuonna 2021 käyttöön sijaintitietovarannon, joka on vähentänyt ongelmaa. (Tilastokeskus 2022a.).

Matkailutyöllisyyden tarkastelu maakunnittain kertoo alueiden välisistä mittakaavaeroista, mutta ei siitä, kuinka tärkeää matkailu on kullekin alueelle. Kuviossa 6 on esitetty matkailutyöllisyyden osuus kunkin maakunnan koko yksityisen sektorin työllisyydestä. Tarkastelussa on verrattu matkailun laajan klusterin työllisyyttä alueen yksityisen sektorin

kokonaistyöllisyyteen. Ahvenanmaalla yksityisellä sektorilla tehdyistä henkilötyövuosista yli 30 prosenttia muodostui matkailutoimialalla. Lappi on toinen maakunta, jossa matkailutoimialan merkitys työllistäjänä (15 prosenttia) erottuu selvästi muista. Väkirikkaimmissa maakunnissa matkailu vastaa noin 7–9 prosenttia kaikista henkilötyövuosista. (Tilastokeskus 2021b; Tilastokeskus 2022c.)

Kuvio 6. Matkailutyöllisyyden osuus maakunnittain koko yksityisen sektorin työllisyydestä vuonna 2019, prosenttia. Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

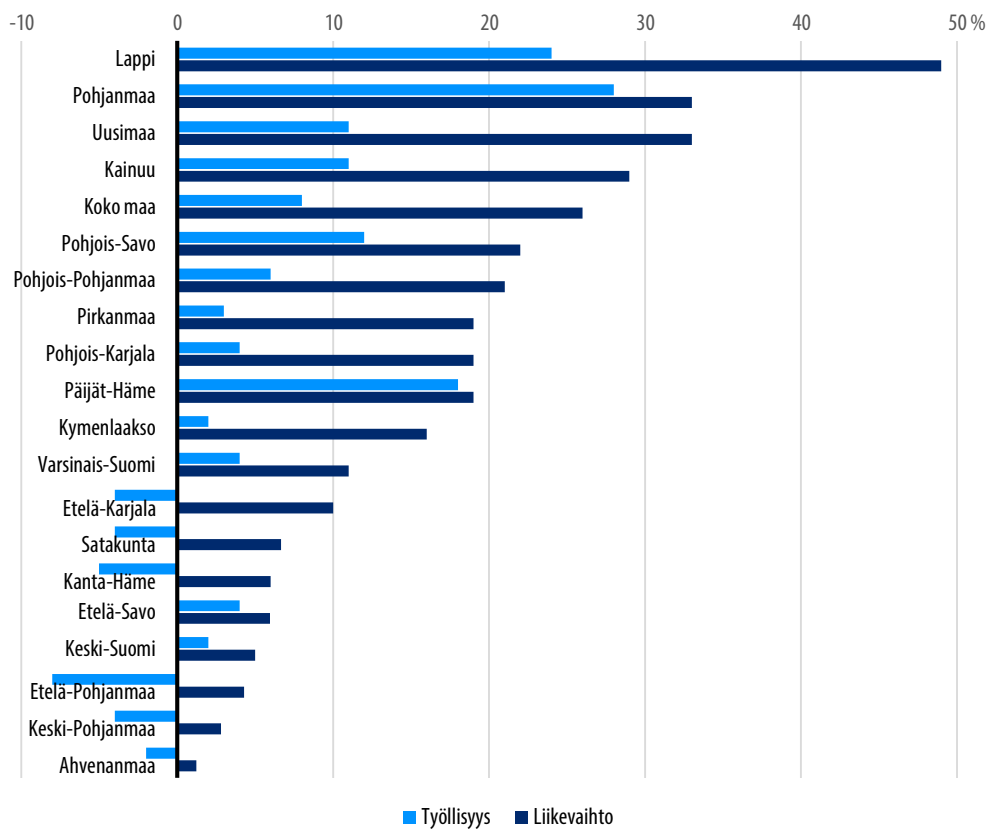

Matkailun laajan klusterin toimialojen liikevaihto (kuvio 7) kasvoi Suomessa tarkastelujaksolla 2014–2019 noin 21 prosenttia. Samaan aikaan matkailun laajan klusterin työllisyys nousi 8 prosenttia. Matkailutoimialojen liikevaihto (kuvio 7) kasvoi kaikissa maakunnissa vuosina 2014–2019 (Tilastokeskus 2021d). Joissakin maakunnissa (esim. Satakunnassa, Etelä-Karjalassa, Kanta-Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla) työllisyys kuitenkin väheni liikevaihdon kasvusta huolimatta, mikä viittaa työn tuottavuuden kasvuun.

Ulkomainen matkailukysyntä lisää matkailuyritysten liikevaihtoa ja työllisyyttä, mutta luoko se kotimaiseen kysyntään nähden enemmän työllisyyttä, riippuu siitä, poikkeako

ulkomainen kysyntä huomattavassa määrin palvelutarpeiltaan kotimaisesta kysynnästä. Joillakin toimialoilla näin voi ollakin (esim. ohjelmapalveluyritykset).

Kuvio 7. Matkailun laajan klusterin työllisyyden ja liikevaihdon muutos maakunnittain vuosina 2014–2019, liikevaihto €, työllisyys (htv). Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

2.4 Matkailutoimialan työllisyys toimipaikkojen koon mukaan

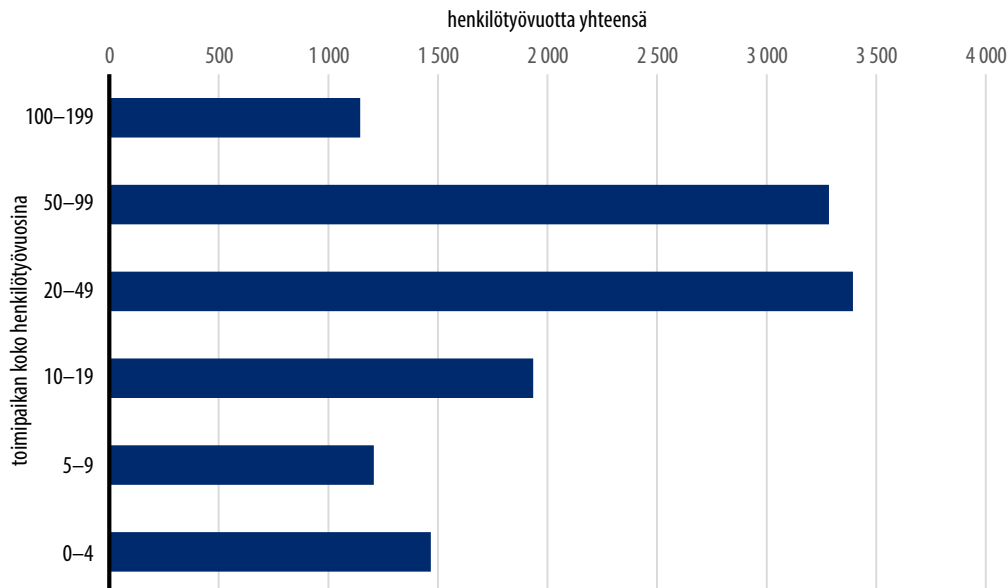
Tässä luvussa tarkastellaan matkailutoimialan työllisyyden sijoittumista eri kokosiin toimipaikkoihin. Toimipaikka on yhden yrityksen omistama ja pääasiassa yhdenlaisia palvelua tai tuotteita tuottava liiketoimintayksikkö. Tarkastelu keskittyy matkailun ydinklusteriin kuuluviin majoitus- ja ravitsemispalveluihin, sekä matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varaupalvelujen toimintaan.

2.4.1 Majoitustoiminnan työllisyys toimipaikkojen koon mukaan

Vuonna 2019 Suomessa oli yhteensä 1 374 majoitusliikettä. Näistä 682 oli hotelleja, 112 matkustajakoteja, 315 lomakylää, 215 leirintäaluetta ja 50 hostelleja. Majoitusliikkeistä ympäri vuoden auki olevia oli 1 112 ja osan vuodesta auki olevia liikkeitä oli 262. Jälkimmäiset olivat lähinnä leirintäaluetta. Vuoteen 2018 verrattuna kapasiteetti kasvoi hotellien osalta ja väheni leirintäalueiden osalta. Vuonna 2019 tilastoitiin 985 alle 50 huoneen majoitusliikettä ja 389 majoitusliikettä, joissa huoneita oli 50 tai enemmän. (Tilastokeskus 2019b).

Majoitustoimialalla (kuvio 8) suurin osa (6 678) henkilöstöstä työskentelee toimipaikoissa, joissa muodostuu vuodessa 20–49 tai 50–99 henkilötyövuotta. (Tilastokeskus 2020.) Tätä suuremmissa toimipaikoissa muodostuu vuodessa hieman yli 1 000 henkilötyövuotta. Kahteen pienempään luokkaan (0–4 henkilötyövuotta ja 5–9 henkilötyövuotta) kuuluvissa toimipaikoissa muodostuu noin 1 200–1 500 henkilötyövuotta.

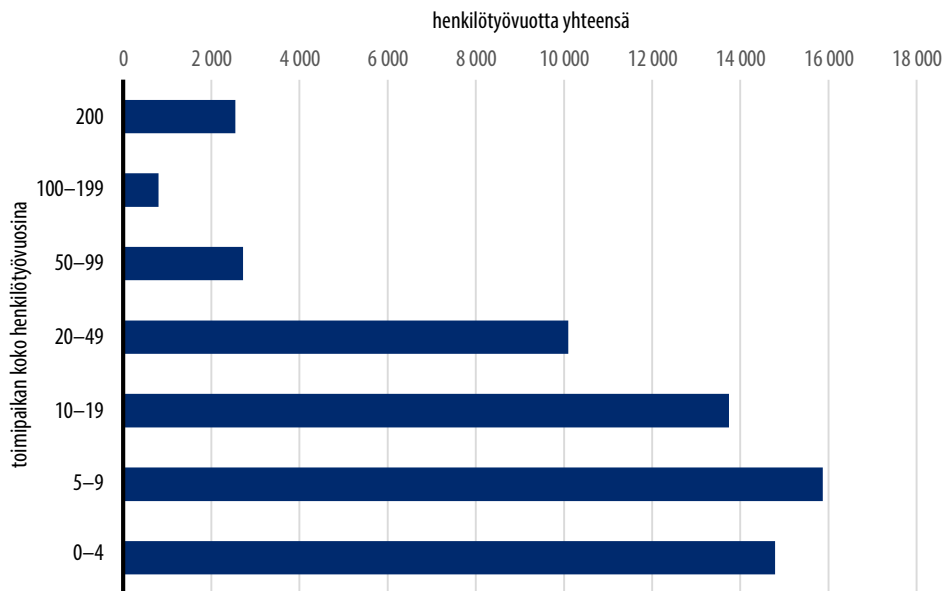
Kuvio 8. Majoitustoimialan toimipaikkojen koko henkilötyövuosina ja niiden työllistävyyden henkilötyövuosina vuonna 2019. Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto.

2.4.2 Ravitsemistoiminnan työllisyys toimipaikkojen koon mukaan

Ravitsemistoimintaan kuuluvien toimipaikkojen joukossa on paljon pieniä toimipaikkoja sekä luokituksen perusteella keskikokoisiksi määritettäviä toimipaikkoja (kuvio 9). Ravitsemistoimialalla työskennellään lähinnä toimipaikoissa, joissa muodostuu alle 20 henkilötyövuotta, ja usein toimipaikoissa, joissa muodostuu alle 10 henkilötyövuotta. (Tilastokeskus 2020.)

Kuvio 9. Ravitsemistoimialan toimipaikkojen koko henkilötyövuosina ja niiden työllistävyys henkilötyövuosina vuonna 2019. Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto.

Matkailukysynnän lisäksi yhteiskunnassa vallitsevat ruokailuun liittyvät trendit vaikuttavat ravitsemistoiminnan työllisyyteen, työskentelypaikkoihin ja -aikoihin sekä työn sisältöön. Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:n (2018) ravintolaruokailun trenditutkimuksen mukaan Suomessa ulkona syöminen on yleistynyt huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuonna 2018 ravintolaruokailusta reilu puolet liittyi lounasruokailuun ja vajaa puolet päivälliseen tai ilta-ateriaan (MaRa ry 2018).

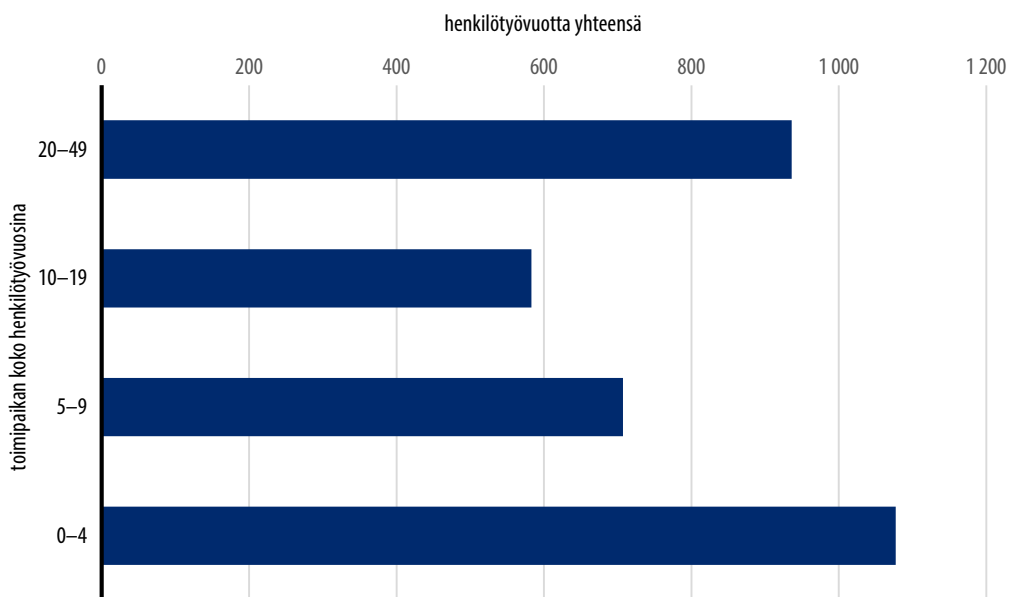
Majoitustoiminnan toimipaikkojen kokoon verrattuna ravitsemistoiminnan toimipaikat ovat keskimäärin pienempiä. Ilmiötä voi selittää majoitustoimialan vahvempi ketjuuntumiskehitys ja kansainvälisten toimijoiden vahva markkinaosuus myös Suomen majoitustoimialalla. Lisäksi majoitustoiminta työllistää mahdollisesti useampia ammattiryhmiä – mm. siistijöitä – kuin ravitsemistoimiala.

2.4.3 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien sekä varaupalvelujen työllisyys toimipaikan koon mukaan

Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien sekä varaupalvelujen kohdalla toimipaikat ovat usein pieniä, joskin joukossa on myös suurempia toimipaikkoja (kuvio 10). Toimipaikoissa, joissa muodostui 0–4 henkilötyövuotta, kertyi yhteensä lähes 1 100 henkilötyövuotta.

Toimipaikoissa, joissa muodostui vuodessa 5–9 henkilötyövuotta, muodostui yhteensä noin 700 henkilötyövuotta. Toimipaikoissa, joissa muodostui vuodessa 10–19 henkilötyövuotta, muodostui yhteensä lähes 600 henkilötyövuotta ja niissä toimipaikoissa, joissa muodostui 20–49 henkilötyövuotta kertyi yhteensä noin 940 henkilötyövuotta. On huomattavaa, että toimialalla on myös toimipaikkoja, joissa muodostuu vähintään 50 henkilötyövuotta, mutta näiden lukumääriä ei esitetä tilastoissa tietosuojasyistä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tarkasteluun kuuluu esimerkiksi alle kolme toimipaikkaa. (Tilastokeskus 2020.)

Kuvio 10. Matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalveluiden koko henkilötyövuosina ja niiden työllistävyys henkilötyövuosina vuonna 2019. Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto.

2.5 Matkailutoimialan työvoima ammattiluokittain

Tässä luvussa matkailutoimialan työllisyyttä tarkastellaan ammattiluokituksen näkökulmasta käyttäen tietolähteenä Tilastokeskuksen (n.d.) työssäkäyntitilastoja. Tilaston henkilöperusjoukon muodostaa maassa vuoden viimeisenä päivänä vakinaisesti asuva väestö. Työlliseksi luetaan kaikki 18–74-vuotiaat henkilöt, jotka vuoden viimeisellä viikolla olivat ansiotyössä eivätkä olleet työttömänä työnhakijana työ- ja elinkeinoministeriön työnhakijarekisterissä tai suorittamassa varusmies- tai siviilipalvelua. Työssäkäyntitilasto kattaa sekä yrittäjät että palkansaajat.

Mitä nimikkeistö kertoo matkailutyöstä?

Ammattikorkeakoulujen uraseurantakyselyt tuottavat tarkempaa tietoa matkailualalle valmistuneiden sijoittumisesta ja urapoluista. Tiedot ovat vapaasti saatavilla Töissä.fi-sivustolla. Sivusto on suunnattu korkeakoulujen opiskelijoille ja sisältää tietoa korkeakouluista valmistuneiden työhön sijoittumisesta. Sivustolla esitettävät tiedot perustuvat uraseurantakyselyihin, joilla kerätään tietoa viisi vuotta aiemmin valmistuneiden työmarkkinoille sijoittumisesta. (Töissä.fi 2021a.)

Valtaosa kyselyyn vastanneista (n=346) majoitus- ja ravitsemisalalta valmistuneista (Restonomi AMK) on sijoittunut johto- tai esimiestehtäviin. Lisäksi valmistuneet ovat työllistyneet asiakaspalvelutehtäviin sekä markkinointi- ja myyntitehtäviin. Majoitus- ja ravitsemisaloilta valmistuneisiin verrattuna matkailualalta valmistuneet vastaajat (Restonomi AMK) (n=527) puolestaan työllistyivät asiakastyöhön. Koulutuksesta valmistuttiin yleisesti myös toimistotöihin sekä johto- ja esimiestehtäviin.

Sekä matkailun että majoitus- ja ravitsemisalalan Restonomi AMK –tutkinnon suorittaneiden yleisiä nimikkeitä ovat esimerkiksi **ravintolapäällikkö, vuoropäällikkö, myymäläpäällikkö, keittiömestari** ja **hovimestari**. Asiakastyöhön liittyviä nimikkeitä ovat muiden muassa **vastaanottovirkailija, tarjoilija, myyjä, lentoemäntä, kokousemäntä** ja **palveluneuvoja**. Restonomien ilmoittamat nimikkeet sisältävät myös markkinoinnin ja myynnin nimikkeitä kuten esimerkiksi **myyntiedustaja, vientipäällikkö, myyntipäällikkö** ja **myyntineuvottelija** (Töissä.fi 2021.)

Lista Töissä.fi -sivustolla olevista matkailutoimialalle valmistuneiden nimikkeistä ja työtehtävistä on kirjava ja on huomioitava, että kaikki valmistuneet eivät välttämättä työskentele matkailualalla.

Ammattikorkeakoulusta valmistuu vain osa matkailutoimialalla työskentelevistä, mutta virallisessa tilastoinnissa käytettävä matkailutoimialan ammatinimikkeistö vertautuu valmistuneiden nimikkeisiin suhteellisen hyvin. Valmistuneet työskentelevät myös asiantuntijatehtävissä esimerkiksi markkinoinnissa. Matkailualan työ on siis usein myös muuta kun perinteistä asiakaspalvelua. Toimintaympäristön muutos aiheuttaakin ajan myötä tarpeen tarkastella nimikkeistön ajankohtaisuutta. Lisäksi matkailutoimiala työllistää muiden toimialojen henkilöstöä, kuten kaupan alaa, jolloin kyse on tämän selvityksen ulkopuolelle jäävästä vaikutuksesta. Lisäksi matkailu työllistää välillisesti eri toimialojen yrityksissä, esimerkiksi tukkuliikkeissä.

Taulukossa 8 on esitelty matkailutoimialan työllisten jakautuminen ammattiluokittain vuosina 2014–2019 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021c)². Avustavia keittiöntyöntekijöitä, kahvila- ja baarimyyjiä ja tarjoilijoita on huomattavan paljon verrattuna useimpiin muihin ryhmiin. Työllisten määrän kehitys vuosina 2014–2019 vaihteli voimakkaasti nimikkeestä riippuen. Esimerkiksi matkaoppaan ja baarimestarin ammateissa työskentelevien määrä kasvoi selvästi. Matkatoimistovirkailijoiden määrä laski selvästi, mikä selittyy osaltaan maailmalaajuisten verkkopohjaisten varauskanavien (online travel agents, OTA) tuomista mahdollisuuksista sekä hotellien omien vastaavien online-kanavien syntymisestä ja suosista. Esimerkiksi Falk ja Vieru (2019) havaitsivat ulkoisten OTA-kanavien ja hotellin oman online-varauskanavan edustavan yhteensä noin kolmanneksen erään hotelliketjun kaikista huonevarauksista Lapissa vuosina 2011–2015.³

---

2 Tilastokeskus julkaisee Ammattiluokitus 2010 -luokittelujärjestelmän (AML2010) mukaisesti tilastoja muun muassa työllisyydestä ja ansiotuloista (Tilastokeskus 2022a). Raportissa käytetään taulukossa 8 esitettyä ammattiluokitusta, jossa on 14 AML 2010 -luokituksessa tasolle 4 sijoittuvaa ammattiluokkaa. Luokat on valittu yhteistyössä raportin tilaajan ja ohjausryhmän kanssa siten, että mukana ovat tärkeimmät matkailutoimialaan kuuluvat ammattiluokat. On lisäksi huomattava, että matkailualalla voi työskennellä myös muilla nimikkeillä olevia työntekijöitä esimerkiksi markkinointi- tai asiantuntijatehtävissä.

3 Vuotta 2019 koskevat tilastot on julkaistu syksyn 2021 aikana, eikä tätä uudempia lukuja ole julkaistu raportin koostamisen aikana.

Taulukko 8. Matkailualan työllisyyden jakautuminen ammattiluokittain vuosina 2014–2019, työllistä.

Lähde: Tilastokeskus työssäkäyntitilasto.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hotellinjohtajat	492	353	311	326	443	381
Ravintolanjohtajat	2 306	2 493	2 721	2 361	2 741	2 712
Keittiöpäälliköt	2 172	2 045	1 984	1 912	1 872	1 988
Matkatoimistovirkailijat	2 572	2 307	2 669	2 715	2 686	1 873
Hotellin vastaanottovirkailijat	2 243	2 056	2 117	2 154	2 002	2 072
Lentoemännät, purserit ym.	1 200	1 132	1 150	1 317	1 479	2 047
Matkaoppaat	719	747	817	1 030	1 047	1 280
Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät	39 842	39 501	40 553	41 904	42 792	41 348
Tarjoilijat	13 705	13 840	14 576	15 428	14 222	13 553
Baarimestarit	590	700	776	771	835	840
Siivoustyön esimiehet toimistoissa, hotelleissa ja muissa laitoksissa	5 386	5 512	5 424	5 472	5 681	5 940
Kahvila- ja baarimyyjät	13 442	10 992	12 615	13 600	14 352	13 477
Pikaruokatyöntekijät	1 936	3 307	3 479	3 541	3 406	4 713
Avustavat keittiötyöntekijät	17 253	17 478	17 182	18 212	18 381	18 431
Yhteensä	103 858	102 463	106 374	110 743	111 939	110 655

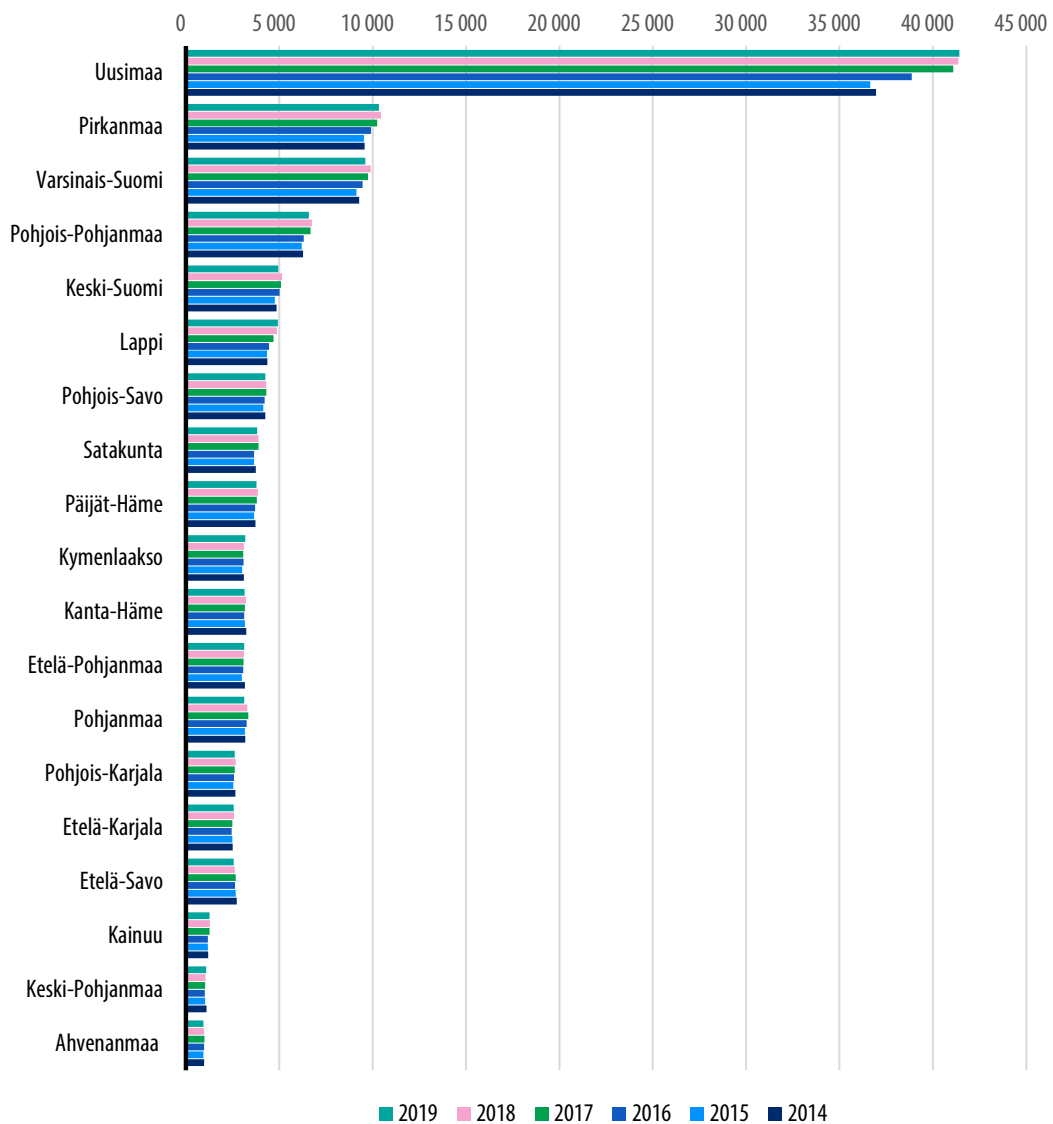
Matkailijat tarvitsevat useiden toimialojen palveluja. Tämä näkyy heitä palvelevan henkilöstön ammattinimikkeistössä. On huomattava, että tarkastelu käsittää matkailutoimialalla työskentelevät, mutta kaikki heistä eivät työllisty yksinomaan matkailun johdosta. Esimerkiksi tarjoilija voi palvella niin paikallista asiakasta kuin matkailijaa.

Kuviossa 11 esitetään matkailutoimialan työllisten määrä maakunnittain vuosina 2014–2019. Tarkastelu perustuu taulukossa 8 esitettyyn ammattiluokitukseen. Maakunnat on esitetty suuruusjärjestyksessä vuoden 2019 mukaan. Uusimaa näyttäytyy tarkastelussa erityisen vahvana, mikä voi johtua paitsi alueen vilkkaasta matkailusta, myös runsaasta väestöpohjasta – sovellettu ammattiluokitus kattaa matkailun ohella muissa tehtävissä

työskenteleviä. Muissa maakunnissa matkailun työllisyudessa ei ole juuri havaittavia eroja vuosien välillä. Työllisten määrän kasvu tarkasteluvälillä 2014–2019 näyttää kuitenkin keskittyneen tiettyihin maakuntiin, kuten Uudellemaalle, Pohjois-Pohjanmaalle, Pirkanmaalle ja Lappiin. (Tilastokeskus 2021c.)

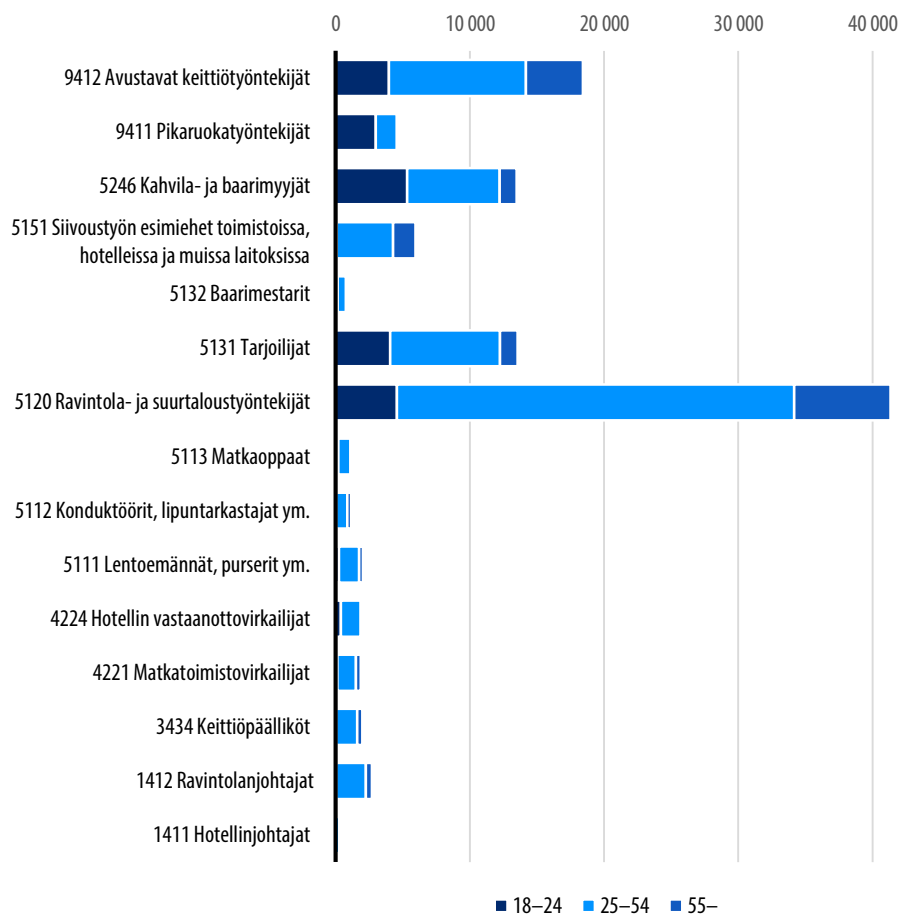
Kuvio 11. Matkailualan työlliset valituissa ammattiluokissa maakunnittain 2014–2019, työllistä.

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto. (Tilastokeskus 2021c)

Matkailutoimialaa pidetään yleisesti nuorten alana (esim. Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a; Dagsland, Robinson ja Brenner 2020). Kuviossa 12 on esitetty matkailutoimialan työllisten ikäjakauma vuonna 2019. Vähintään 55 vuotta täyttäneitä työskentelee runsaasti avustavina keittiötyöntekijöinä sekä ravintola- ja suurtaloustyöntekijöinä. Pikaruokatyöntekijöinä, kahvila- ja baarimyyjinä sekä tarjoilijoina puolestaan työskentelee suhteellisen paljon alle 25-vuotiaita. (Tilastokeskus 2021e.)

Kuvio 12. Matkailutoimialan ammattiluokkien työllisten lukumäärä (lkm) ja ikäjakauma vuonna 2019. Lähde: Tilastokeskus työssäkäyntitilasto

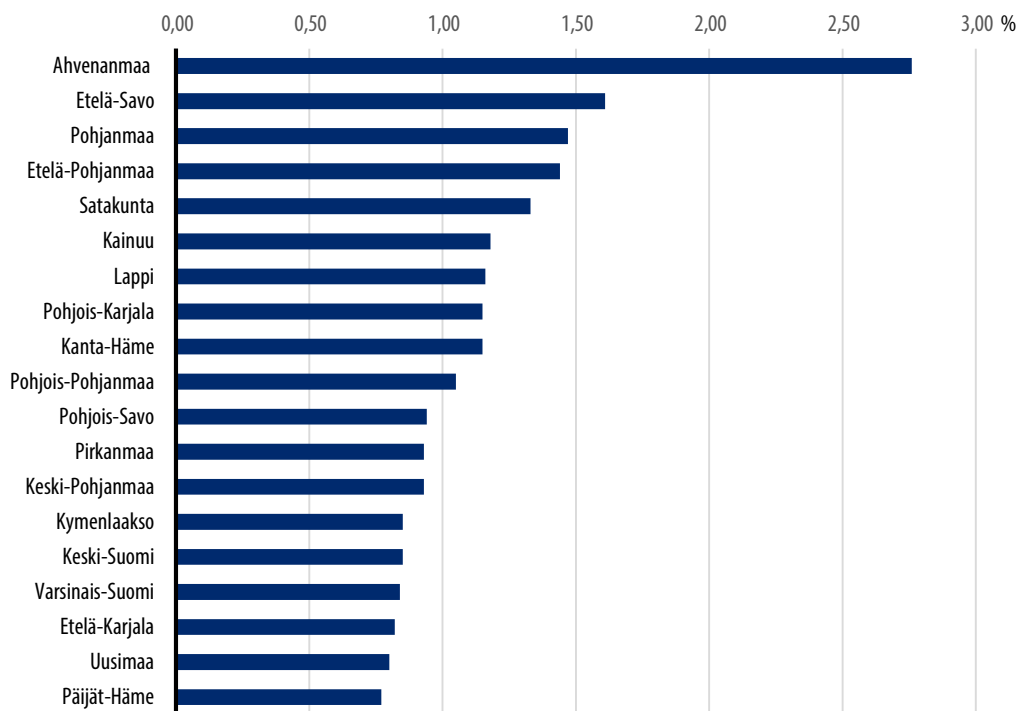

Vähintään 65 vuotta täyttäneiden matkailualan ammattiluokkiin kuuluvien palkansaajien ja yrittäjien osuus vaihtelee maakunnittain hieman (kuvio 13). Ahvenanmaa erottuu siinä, miten iäkkäämmät on saatu pidettyä matkailutoimialan työssä. Mikäli esimerkiksi Päijät-Hämeessä päästäisiin lähelle vastaavaa, tämä tarkoittaisi kokenutta lisätyövoimaa

matkailutoimialalle. On tosin huomattava, että muutos ei olisi henkilömäärinä kovin suuri. (Tilastokeskus 2021c.)

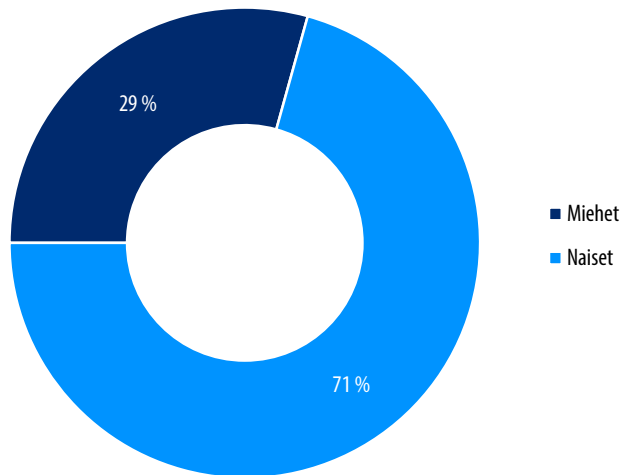
Kuvio 13. 65 vuotta täyttäneiden palkansaajien ja yrittäjien osuus vuonna 2019, prosenttia.

Lähde: Tilastokeskus työssäkäyntitilasto.

Kuviosta 14 havaitaan, että naisten osuus matkailutoimialan työllisistä oli 71 prosenttia vuonna 2019. Miesten osuus alalla oli siis selvästi vähäisempi, alle 30 prosenttia. Tarkastelu perustuu selvityksessä sovellettuun, AML 2010 -ammattijärjestelmään tukeutuvaan, ammattiluokitukseen. (Tilastokeskus (2021e.)

Kuvio 14. Miesten ja naisten osuudet matkailualan valittujen ammattiluokkien työllisistä työllistä vuonna 2019, prosenttia, Lähde: Tilastokeskus työssäkäyntitilasto.

Naisten osuus on huomattavan suuri lähes kaikissa luokitukseen kuuluvissa ammateissa (Taulukko 9). Miehiä on enemmän ravintolanjohtajina, keittiöpäällikköinä, konduktööreinä ja lipuntarkastajina, sekä baarimestareina. Siivostyön esimiehet edustavat poikkeusta esimies- ja johtamistehtäviin liittyvissä tehtävissä, koska niissä työskentelee naisia enemmän kuin miehiä. (Tilastokeskus 2021e.)

Taulukko 9. Miehet ja naiset matkailualan eri ammattiluokissa vuonna 2019, työllistä.

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

	Miehet	Naiset
Hotellinjohtajat	178	203
Konduktöörit, lipuntarkastajat ym.	820	335
Baarimestarit	495	345
Matkaoppaat	571	709
Keittiöpäälliköt	1 136	852
Ravintolanjohtajat	1 544	1 168
Hotellisiivoojat	201	1 220
Matkatoimistovirkailijat	348	1 525
Hotellin vastaanottovirkailijat	378	1 694
Lentoemännät, purserit ym.	258	1 789
Pikaruokatyöntekijät	1 312	3 401
Siivoustyön esimiehet toimistoissa, hotelleissa ja muissa laitoksissa	1 877	4 063
Tarjoilijat	3 535	10 018
Kahvila- ja baarimyyjät	2 447	11 030
Avustavat keittiötyöntekijät	3 509	14 922
Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät	14 369	26 979
Yhteensä	32 978	80 253

Taulukon 10 mukaan Maahanmuuttoviraston tekemien matkailualan ammatteja koskevien myönteisten työperäisten lupapäätösten määrä kasvoi tarkasteluvälillä 2015–2021 vuosittain, lukuun ottamatta vuotta 2017. Koronapandemia ja esimerkiksi siihen liittyvät rajoitukset eivät ole muuttaneet kasvukehitystä kokonaisuudessaan. Tarkastelusta puuttuu hotellisiivoojien ammattiluokka, koska tietoja ei ollut saatavilla näin tarkalla tasolla. Vuosittain määrät ovat vaihdelleet melko tarkkaan 700-1 000 myönteisen lupapäätöksen välillä ja ne ovat keskittyneet kahteen ammattiryhmään: ravintola- ja suurtaloustyöntekijöihin ja lentoliikenteen matkustamohenkilökuntaan (lentoemännät, purserit ym.). Kun edellisen ammattiryhmän osuus kaikista myönteisistä lupapäätöksistä on ollut tarkasteluvälillä 2015–2021 61 prosenttia ja jälkimmäisen osuus 28 prosenttia jää muiden ammattiluokkien osuudeksi vain 11 prosenttia.

Taulukko 10. Myönteiset työperusteiset lupapäätökset matkailualan ammattiluokittain 2015–2021, lupaa.

Lähde: Maahanmuuttovirasto 2022.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ravintolanjohtajat	7	2	4	2	2	4	3
Keittiöpäälliköt	4	3	4	1	2	3	4
Matkatoimistovirkailijat	3	8	6	10	3	4	2
Hotellin vastaanottovirkailijat	8	13	15	6	10	6	6
Lentoemännät, purserit ym.	295	338	131	398	286	142	194
Matkaoppaat	6	9	15	11	19	13	12
Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät	418	495	470	461	587	792	731
Tarjoilijat	43	31	35	33	21	39	35
Kahvila- ja baarimyyjät	3	4	4	3	4	3	6
Pikaruokatyöntekijät	2	3	5	2	10	28	19
Avustavat keittiötyöntekijät	33	10	13	8	18	29	35
Muut alan ammatit yhteensä	2	9	2	0	10	4	5
Yhteensä	824	925	704	935	972	1 067	1 052

2.6 Matkailutoimialan palkkatarkastelu

Matkailutoimialan palkkatarkastelu pohjaa matkailutoimialan ansiotietoihin. Ansiotiedot kuvaavat eri matkailutoimialoilla työskentelevien keskinäisiä palkkaeroja sekä matkailualan palkkojen suhdetta kaikkien toimialojen keskiansioon. Ansiotiedot antavat käsityksen matkailutoimialan palkkauksen kilpailukyvästä. Palkka on vastine tehdystä työstä ja siten merkittävä alalle työllistymisen vetovoimatekijä tai alalta poistumisen työntekijä. Matkailutoimialan palkkatarkastelu perustuu Tilastokeskuksen palkkarakennetilastoihin, joissa on esitetty ansiotiedot toimialoittain⁴.

4 Palkkarakennetilasto kuvaa palkansaajien kokonaisansioita säännölliseltä työajalta, sekä muulta työajalta, kuten ylityöstä saatua palkkaa. Kokonaisansio sisältää myös päivystys- ja varallaolokorvaukset ja muut epäsäännöllisesti maksetut lisät. Kokonaisansio ei sisällä kertaluonteisia palkkaeriä, kuten lomarahoja tai tulospalkkiota. Palkkarakennetilasto kattaa yksityiseltä sektorilta kaikki vähintään viisi henkilöä työllistävät yritykset. Kuukausiansio-tarkastelussa ovat mukana vain kokoaikaiset palkansaajat.

Taulukossa 11 on esitelty matkailun ydinklusteriin perustuvat ansiotiedot TOL 2008 -toimialaluokittain vuodelta 2019. Taulukossa on lisäksi esitetty kaikkien yksityisen sektorin toimialojen mediaanipalkka, joka vuonna 2019 oli 3 210 euroa. Matkailutoimiala Suomessa on voimakkaasti eriytynyt, kun toimialaa tarkastellaan työntekijöiden sukupuolen perusteella. Miesten ansioiden keskiarvo matkailun ydinklusterin toimiluokista laskettuna vuonna 2019 oli 2 739 euroa ja naisten puolestaan 2 502 euroa (Tilastokeskus 2021f). Ero miesten ja naisten palkoissa heijastelee yleistä sukupuolten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla. Miesten työurat alkavat korkeammalta palkkatasolta ja niissä on vähemmän katkoksia kuin naisten työurissa, mikä vaikuttaa myös palkkaan. (Kauhanen 2017.) Miesten palkat ovat yleisesti naisten palkkoja paremmalla tasolla. Vuonna 2020 miesten mediaaniansio oli 3 882 euroa ja naisten puolestaan 3 033 euroa. (Tilastokeskus 2021g).

Matkailun ydinklusterin toimialaluokkien ansiot jäävät jokaisen toimialaluokan kohdalla alle kaikkien toimialojen mediaaniansioiden keskiarvon. Useissa toimialaluokissa kaikkien toimialojen keskiansiosta jäädään varsin selvästi. Matkatoimistoihin, matkanjärjestämiseen ja opastukseen kuuluvissa luokissa ansiot ovat muihin tarkasteluluokkiin verrattuna hyviä. Useissa majoitukseen, ravitsemiseen ja palveluihin kuuluvissa toimialaluokissa ansiot ovat pieniä. Ero voi johtua osin siitä, että toisilla toimialoilla valtaosa työstä painottuu asiakasrajapinnassa tapahtuvaan palvelutyöhön, kun taas toisilla on myös runsaasti asiantuntijatyötä. Asiantuntijatyötä tekevien palkat ovat yleisesti korkeampia kuin palvelutyötä tekevien. (Tilastokeskus 2021g).

Taulukko 11. Matkailun ydinklusterin toimialaluokittaiset ansiotiedot ja kaikkien toimialojen ansiotieto vuodelta 2019, euroa. Lähde: Tilastokeskus, palkkarakennetilasto.

Toimiluokka Tol 2008	Kokonaisansion mediaani, e/kk
551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet	2 598
552 Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus	2 281
553 Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet	2 489
559 Muu majoitus	2 432
561 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta	2 509
562 Ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut	2 237
563 Baarit ja kahvilat	2 500
791 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta	3 140
799 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	2 734
Kaikki toimialat	3 210

2.7 Matkailutyön laadulliset ominaisuudet

Tässä luvussa luodaan katsaus matkailutoimialan työn luonteeseen ja sen erityispiirteisiin. Vaikka toimiala ei ole erityisen homogeeninen eikä sen hahmottaminen ole ollenkaan itsestään selvää, voidaan erällä attribuuteilla sitä luonnehtia. Monissa yhteyksissä työtä pidetään epäsäännöllisenä, sesonkiluonteisena ja matalapalkkaisena, mikä heikentää alan imagoa ja houkuttelevuutta työpaikkana ja haastaa matkailutoimialaa ympärivuotisten työmahdollisuuksien kehittämiseen (Marski 2021). Heikkoutena ovat edelleen mielikuvat alan yrityksistä työpaikkana. Yleisesti ottaen on havaintoja matkailuyritysten työnantaja-mielikuvan suotuisasta kehityksestä. Vuonna 2020 matkailu- ja ravintola-alan yleismaine sai arvosanan 3,33, kun vielä vuonna 2018 se arvioitiin tasolle 3,09 (asteikolla 1–5). Yleisarvosana jää edelleen selvästi jälkeen Suomessa toimivien yritysten yleisarvosanasta (3,5). Tutkimuksen toteuttaneen T-Median (2021) mukaan ero vastaa useamman vuoden kehitystä (keskimääräinen kehityksen ollessa noin 0,06-0,08 yksikköä vuodessa). Toisaalta arvosana kätkee sisälleen toimipaikka-, yritys- ja toimialankohtaiset vaihtelut.

Matkailutoimiala työllistää paljon naisia ja nuoria, esimerkiksi vuonna 2019 majoitus- ja ravitsemistoimialoilla työssäkäyvistä 68 prosenttia oli naisia (Tilastokeskus 2021o). Vastavasti nuorten osuus työntekijöistä oli 30 prosenttia vuonna 2019 (Dagsland, Robinson ja Brenner 2020). Matkailutyön ominaispiirteisiin kuuluu myös osa-aikatyö, työn määräaikaisuus, työajan epäsäännöllisyys ja vuorotyö. Nämä seikat johtavat työvuorojen järjestelytarpeeseen, kun esimerkiksi työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen voi muodostua haastavaksi. Vuonna 2020 kaikista naispalkansaajista osa-aikaisia oli noin 20 prosenttia ja miespalkansaajista noin 10 prosenttia. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla osa-aikatyötä tekevien palkansaajien osuus oli suurin, 40 prosenttia. (Findikaattori 2021.) Lisäksi vuokratyövoiman käyttö alalla on yleistä. Vuonna 2019 vuokratyöntekijöiden osuus kaikista palkansaajista oli kaksi prosenttia eli 46 000 henkilöä. Vuokratyö oli yleisintä majoitus- ja ravitsemistoimialoilla, joilla vuokratyössä oli kuusi prosenttia palkansaajista (Tilastokeskus 2019a, Raittimo 2021).

Matkailutoimialaa leimaa myös sesonkiluonteisuus, mikä johtuu matkailukysynnän vaihtelusta ja sen aiheuttamasta työvoimatarpeen heilahteluista. Matkailukohteiden ja -alueiden suosio painottuu usein joko kesään tai talveen, jolloin työvoimatarve on voimakasta sesongin huippukuukausina, mutta paljon vähäisempää sesongin pohjalla. Näin samalla alueella ei ole välttämättä saatavilla matkailualan työtä ympäri vuoden. Matkailulle tyypillinen piirre on myös sen paikkasidonnaisuus (Dwyer, Chen, Lee 2019); matkailutoimialan työpaikkoja ja paikallisesti tehtyä kehittämistyötä ei voida pääosiltaan siirtää muihin maihin eikä muille paikkakunnille (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a).

3 Koronapandemian vaikutukset matkailutoimialaan

Tässä luvussa tarkastellaan koronapandemian vaikutuksia matkailutoimialan työllisyyteen toimialoitain sekä palkkatulokertymän näkökulmasta. Tarkastelu on tehty työ- ja elinkeinoministeriön matkailun toimialaraportteja, tilastoaineistoja sekä asiantuntijapuheenvuoroja ja -haastatteluita hyödyntäen. Luvussa 2 analysoiduista toimialatilastoista ei ollut saatavilla tietoja vuosilta 2020 ja 2021 raportin kirjoittamisen aikana. Tarkastelussa tukeudutaan matkailun ydinklusteriin, koska matkailuun kohdistuva murros on todennäköisesti parhaiten havaittavissa näiltä keskeisiltä toimialoilta. Lisäksi nämä toimialat ovat tilastolähteissä vakiintuneina tarkasteluluokkina.

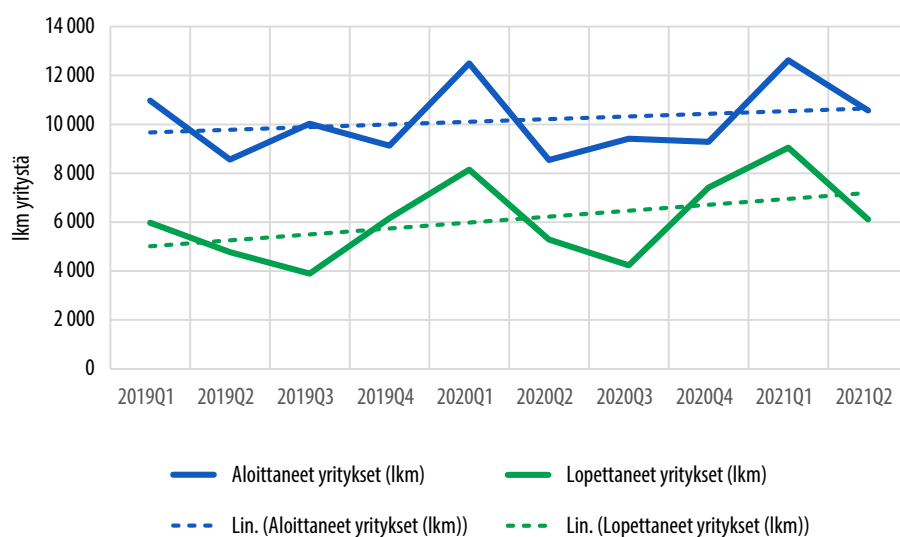
3.1 Koronapandemian vaikutukset matkailutoimialan yrityksiin

Matkailutoimiala on yksi niistä toimialoista, joita koronapandemia on koetellut raskaimmin ja vaikutukset ovat suuremmat kuin aikaisemmillä toimialaa ravistelleilla kriiseillä. Aiempien kriisien, kuten SARS-epidemian tai WTC-iskujen jälkeen, matkailun toipuminen on tapahtunut kuukausissa, mutta koronapandemian vaikutukset tuntuvat pidemmällä aikavälillä. Vaikutukset ovat vaihdelleet alueellisesti riippuen siitä, millaisia alueellisia rajoituksia on jouduttu ottamaan käyttöön ja miten merkittävässä roolissa kansainvälinen matkailu on alueella. Koska matkailulla on monilla alueilla suuri merkitys työllisyyden ja toimeentulon kannalta, matkailun vähenemisellä on ollut suuri vaikutus aluetaloudellisesti. Maailman matkailujärjestön (UNWTO) matkailubarometrin mukaan (UNWTO 2020) saapuvien kansainvälisten matkailijoiden määrä supistui 97 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan nähden vuoden 2020 huhtikuussa. Vaikka vuonna 2021 olikin havaittavissa jonkinasteista matkailun toipumista, kansainvälinen matkailu oli edelleen huomattavasti alle vuoden 2019 tason. Kansainvälisen matkailun vähenemisellä on suora vaikutus matkailuyritysten liikevaihtoon, mikä puolestaan vaikuttaa yritysten maksukykyyn ja mahdollisuuteen työllistää. (European Commission 2021b.) Lasku johtuu rajoitusten vaikutusten lisäksi myös kuluttajien käyttäytymisen muutoksesta. Useat tutkimukset ovat raportoineet lyhyen ja pitkän aikavälin muutoksista kuluttajien käyttäytymisessä pandemian seurauksena. Esimerkiksi McKinsey ja Company (2020) raportoi kuluttajien aikovan vähentää kulutusta normaaliin verrattuna. Vastaavasti Kim et al. (2021) havaitsi pandemian saaneen matkailijat suosimaan turvallisemmiksi koettuja vaihtoehtoja ja välttämään valinnoissaan riskinottoa.

Koronapandemian leviämisen estämiseksi asetetut rajoitukset ovat vaikuttaneet eri tavalla esimerkiksi ravintoloihin ja hotelleihin tai matkatoimistoihin ja matkanjärjestäjiin. Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:n marraskuussa 2021 tekemän jäsenkyselyn (416 vastausta) mukaan 25 prosentilla jäsenyrityksistä toiminta jatkui kannattavalla tavalla ainakin lähes koronapandemiaa edeltävällä tavalla. Yrityksistä 61 prosenttia oli sopeuttanut toimintaansa, mutta jatkoi toimintaansa kannattavuutta tavoitellen. Yrityksistä 12 prosenttia oli konkurssiuhan alla ja kaksi prosenttia oli lopettanut toimintansa. (MaRa ry 2021.) MaRa on matkailu-, majoitus-, ravintola- ja vapaa-ajanpalvelualan sekä niihin liittyvän hyvinvointipalvelualan yrittäjien ja työnantajien edunvalvoja ja työmarkkinajärjestö, joten jäsenkysely edustaa näihin liittyviä toimialaluokkia.

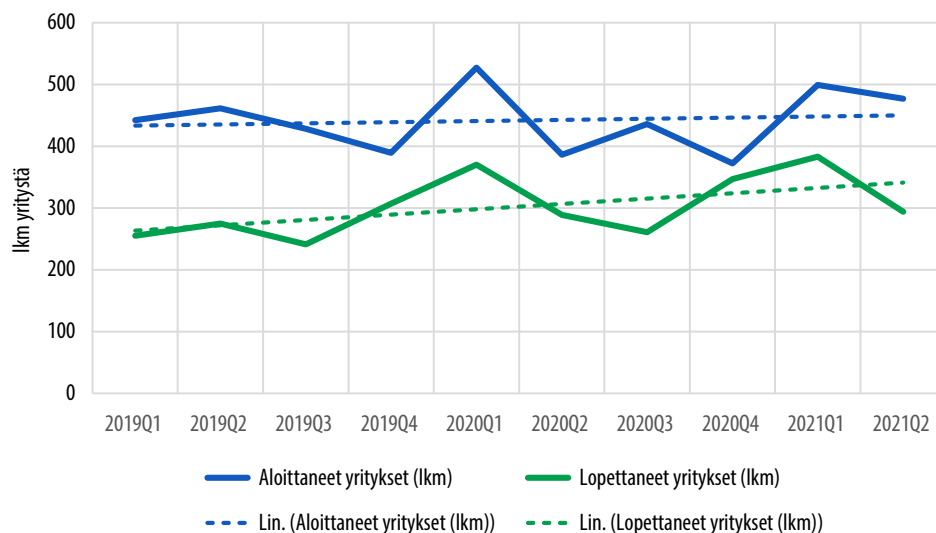
Kuviosta 15 havaitaan, että kaikki yksityisen sektorin toimialat yhteenlaskettuina aloittaneiden yritysten määrä on pysynyt tarkasteluvälillä Q1/2019–Q2/2021 selvästi lopettaneiden määrää suurempana (Tilastokeskus 2021h). Sekä aloittavien että lopettavien yritysten määrät ovat suurimpia ensimmäisen vuosineljänneksen aikana. Vuoden 2020 viimeisen neljänneksen ja vuoden 2021 ensimmäisen neljänneksen aikana lopettaneiden yritysten määrä on ollut suurempi kuin vuotta aiemmin. Trendiviiva osoittaa kuitenkin, että keskimäärin aloittaneiden uusien yritysten määrän kasvu jäi alle lopettaneiden yritysten määrän kasvusta.

Kuvio 15. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset kaikilla toimialoilla yhteensä, 2019Q1–2021Q2, yritystä. Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

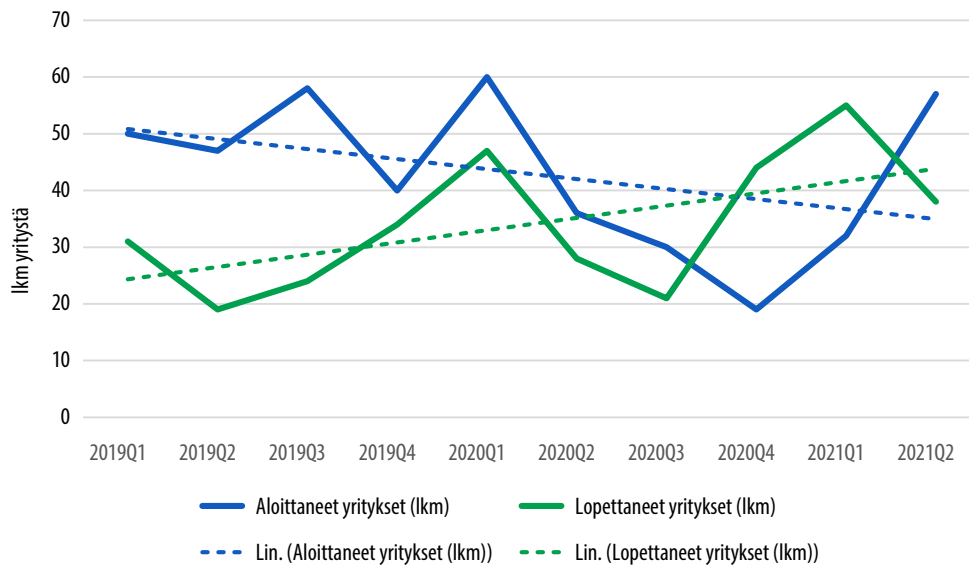
Majoitus- ja ravitsemistoimiala noudattaa pääpiirteissään vastaavaa kehitystä kuin kaikki toimialat yhteensä. Majoitus- ja ravitsemistoimialoilla (TOL 55 ja TOL 56) aloittaneita yrityksiä on ollut lopettaneita enemmän vuoden 2019 alusta vuoden 2021 toisen neljänneksen loppuun ulottuvalla tarkastelujaksolla (kuvio 16). Vuoden 2020 viimeisellä neljänneksellä lopettaneiden yritysten määrä oli lähes yhtä suuri, kuin aloittaneiden yritysten määrä. Kehitys on lähes vastaava, mikäli sitä verrataan kaikkien toimialojen (kuvio 15) kehitykseen samalla tarkasteluvälillä Q1/2019–Q2/2021.

Kuvio 16. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset majoitus- ja ravitsemistoimialalla 2019Q1–2021Q2, yritystä. Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toimiluokissa (TOL 79) lopettaneiden yritysten määrä vuosineljännestä kohden ylitti aloittavien yritysten määrän tarkastelujaksolla 1/2019–2/2021 (kuvio 17). Lopettaneiden yritysten määrä on pysynyt selvästi aloittaneita suurempana myös vuoden 2021 ensimmäisen neljänneksen aikana. Kehitys eroaa siten tältä osin selvästi sekä kaikkien toimialojen (kuvio 15) että majoitus- ja ravitsemistoiminnan (kuvio 16) kehityksestä. Vuoden 2021 toisella neljänneksellä tämänkaltaista kehitys-eroa ei enää ollut havaittavissa.

Kuvio 17. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2019Q1–2021Q2, matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta koko maa, yritystä. Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

Matkailutoimialat näyttivät lähinnä seurailevan yleisestä kehitystä, poikkeuksena lähinnä matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toimialan kehitys, jossa aloittaneita yrityksiä on lopettaneita vähemmän tarkastelujakson lopulla. Trendiviivan kulmakertoimen perusteella matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toimialalla aloittaneiden uusien yritysten määrä väheni keskimäärin joka kvartaalilla noin 1,8 yrityksellä ja vastaavasti lopettaneiden määrä lisääntyi noin 2,1 yrityksellä keskimäärin joka kvartaalilla. Toisin sanoen alalta poistui yrityksiä enemmän kuin sinne syntyi uusia.

3.2 Koronapandemian vaikutukset matkailutoimialan työllisyyteen

Osaavan työvoiman saatavuus haastoi matkailutoimialaa jo ennen koronapandemiaa, mutta pandemia laukaisi useilla matkailutoimialoilla entistä suuremman työvoimapulan. Työvoiman saatavuusongelmista ovat uutisoineet niin kansalliset kuin alueelliset mediat. YLE (2021) uutisoi laajamittaisesta siirtymästä toiselle alalle. Lapin Kansan artikkelissa puolestaan todettiin matkailun käynnistymisen lisänneen työvoimatarvetta (Pohjola 2021). Osaajapula on ollut esillä myös matkailutoimialan ammattilehdissä (Aromi 2021a; Aromi 2021b).

Koronapandemian leviämisen hillitsemiseksi asetettujen rajoitusten myötä matkailukysyntä väheni ja moni matkailuyritys joutui taloudellisten haasteiden edessä lomauttamaan ja/tai irtisanomaan työntekijöitään. Eryteisesti matkailutoimialan suurimman työllistäjän eli ravitsemistoimialan mahdollisuus työllistää heikentyi merkittävästi (ks. esim. Marski 2021).

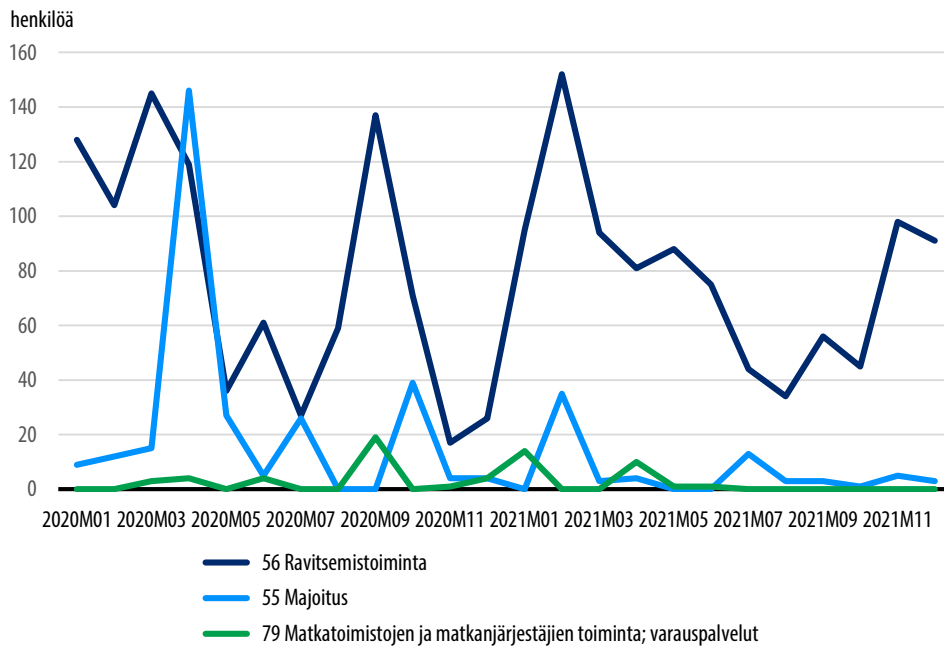
Selvitykseen haastatellut asiantuntijat totesivat koronapandemian yhdeksi matkailutoimialaan ja sen työllisyyteen vaikuttavista merkittävistä toimintaympäristön muutoksista. Eryteisesti haastattelussa nostettiin esille se, miten matkailutoimialan työntekijöitä on siirtynyt töihin muille aloille, esimerkiksi kaupan alalle. Myös palaavia sesonkityöntekijöitä on huomattavasti aiempaa vähemmän. Työvoiman saatavuuden haasteet kuitenkin vaihtelevat aluekohtaisesti ja joillain alueilla työvoiman saanti on ollut helpompaa kuin toisilla.

Seuraavaksi esitettävissä tarkasteluissa tukeudutaan matkailun ydinklusteriin, koska matkailuun kohdistuva murros on todennäköisesti parhaiten havaittavissa näiltä matkailun kannalta keskeisiltä toimialoilta. Lisäksi nämä toimialat ovat tilastolähteissä vakiintuneina tarkasteluluokkia.

Kuviossa 18 on esitetty matkailun ydinklusteriin kuuluvien toimialojen vireille pantujen konkurssien määrä tarkasteluvälillä tammikuu 2019 – joulukuu 2021. Majoitustoimialan vireille pannut konkurssit koskivat poikkeuksellisen montaa henkilöä huhtikuussa 2020. On huomattava, että yksittäisten yritysten vireille pannuilla konkurseilla on todennäköisesti merkittävää vaikutusta esimerkiksi kyseistä huhtikuuta koskevaan lukuun. Ravitsemisyriyten vireille pantujen konkurssien henkilömäärissä osoittaa suurta kuukausittaista vaihtelua eikä vastaavaa konkurssien keskittymistä tiettyyn kuukauteen ole selkeästi kuvioista havaittavissa. Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien alalla konkurssien piirissä olevan henkilöstön määrä on ollut vähäinen. Vertailutietona mainittakoon, että vähittäiskaupan toimialalla vireille pantujen konkurssien piirissä olleiden työllisten määrä on vaihdellut tarkasteluvälillä tammikuu 2019 – joulukuu 2021 huomattavasti, kuten myös ravitsemistoimialalla. (Tilastokeskus 2021i).⁵

⁵ Työvoimatutkimuksen tarkastelussa työllinen tarkoittaa henkilöä, joka on tutkimusviikolla tehnyt vähintään tunnin työtä palkkaa tai yrittäjätuloa saadakseen. Työvoimatutkimus perustuu kahdesti vuodessa satunnaisesti poimittuun otokseen Tilastokeskuksen väestötietokannasta. Myös tutkimusviikolla tilapäisesti poissa olleet luetaan työllisiksi, mikäli poissaolon syynä on äitiys- tai isyysvapaa, ansiosidonnainen vanhempainvapaa, oma sairaus tai työaikajärjestely, tai jos poissaolo kestää alle kolme kuukautta. Palkansaaja on henkilö, joka tekee työtä, josta saa palkan tai palkkion. (Tilastokeskus 2021i.)

Kuvio 18. Matkailutoimialalla vireille pantujen konkurssien piirissä olevat työlliset (henkilöä) Suomessa tammikuu 2019–joulukuu 2021, henkilöä. Lähde: Tilastokeskus (2021i), oikeustilastot.

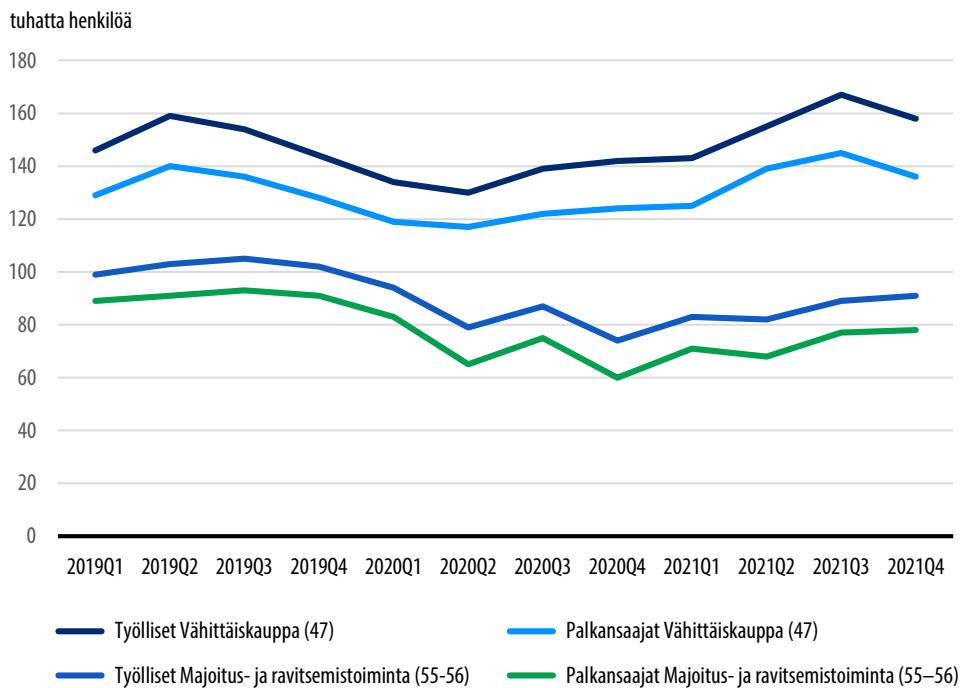

Kuviossa 19 esitetään työllisten ja palkansaajien määrän kehitys majoitus- ja ravitsemistoimialoilla tammikuun 2019 ja joulukuun 2021 välisenä aikana. Sekä työllisten että palkansaajien määrät ovat tarkasteluvälin lopussa noin 10 000 yksikköä pienempiä kuin tarkasteluvälin alussa⁶. Vähittäiskaupan toimiala on työllistänyt vuoden 2021 kolmannella puoliskolla paremmin, kuin missään vaiheessa aiemmin tarkasteluvälin aikana. Vähittäiskaupan tuotteille ja työntekijöille on riittänyt kysyntää koronapandemian oloissa. Havainnot saattavat kuvata siirtymää palvelualalta toiselle, matkailutyöstä kauppoihin, mutta tätä ei voida varmentaa käytettävissä olevalla aineistolla.

6 Liitteessä 5 on määritely käsitteet työllinen ja palkansaaja.

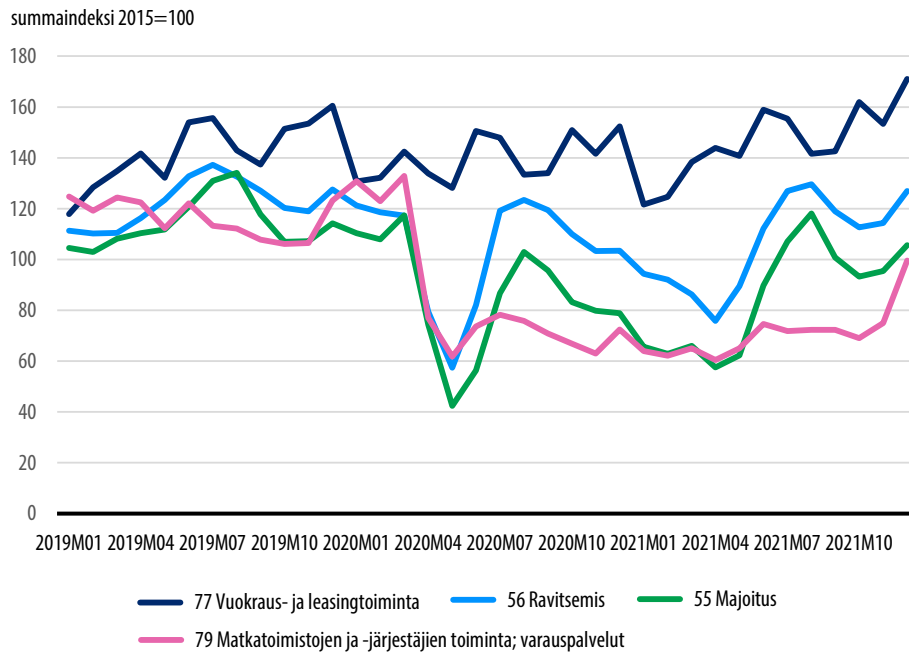
Kuvio 19. Työllisten ja palkansaajien määrän kehitys majoitus- ja ravitsemistoimialoilla sekä vähittäiskaupassa ajalla 2019Q1–2021Q4. Lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Tilastokeskuksen palkkasummakuvaajat ovat palkkasumman kehitystä kuvaavia indeksejä. Palkkasumman kehitys esitetään toimialoittain kuukauden tarkkuudella ja tietoa julkaitaan kattavia toimialatilastoja lyhyemmällä viiveellä. Siksi ne sopivatkin tässä yhteydessä koronapandemian vaikutusten kuvaamiseen. Palkkasumma tarkoittaa yritysten maksamien bruttopalkkojen summaa. Palkkasummakuvaajia käytetään tässä yhteydessä kuvaamaan pandemian vaikutuksia työvoimatarpeeseen ja matkailuyritysten palkanmaksuun. Kuviossa 20 on esitelty neljän matkailutoimialan palkkasumman kehitystä tarkasteluvälillä tammikuu 2019 – joulukuu 2021. Vuosi 2019 ja alkuvuosi 2020 edustavat tarkastelussa koronapandemiaa edeltävää tilannetta. Vuoden 2020 keväällä puhjennut koronapandemia näkyy majoitustoimialalla palkkasumman jyrkkänä laskuna, josta toipuminen lähelle vuonna 2019 vallinnutta tasoa tapahtui syksyllä 2020. Tämän jälkeen seurasi kuitenkin uusi lasku, josta seurasi toipuminen lähelle pandemiaa edeltäneeseen tasoon heinäkuussa 2021. (Tilastokeskus 2021m).

Kuvio 20. Palkkasummaindeksi matkailutoimialalla ajalla tammikuu 2019–joulukuu 2021.

Lähde: Tilastokeskus, palkat ja työvoimakustannukset.

Ravitsemistoimialan palkkasumma noudattaa vastaavaa kehitystä koronapandemian aikana kuin majoitustoimialan palkkasumma (Tilastokeskus 2021m). Palkkasummaa kuvaavasta viivadiagrammista on havaittavissa pandemian puhkeamisen aiheuttama lasku keväällä 2020, nousu touko-heinäkuussa 2020, sitä seurannut laskeva kehitys ja nousu lähelle koronapandemiaa edeltänyttä tasoa kesällä 2021. Palautuminen kuvaa alan kykyä toipua kriisistä, mutta voi samalla merkitä haasteita esimerkiksi työvoiman rekrytoimisessa.

Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toimialaluokan palkkasumma laski koronapandemian puhjettua jyrkästi keväällä 2020. Poikkeuksena muihin matkailutoimialoihin matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien palkkasummassa ei ole tapahtunut yhtä positiivista kehitystä syyskuun 2021 loppuun mennessä. Nopeahko nousu tapahtui vasta marras-joulukuussa 2021. Toimialan palkkasumma ja siten työllistyvyys ei ole toipunut vuonna 2020 tapahtuneesta palkkasumman pienentymisestä majoitus- ja ravitsemistoimialojen tapaan. (Tilastokeskus 2021m.)

Vuokraus- ja leasingtoiminnan palkkasumma on pysynyt suhteellisen tasaisena koronapandemian ajan, ainakin mikäli vertailukohtana käytetään muiden matkailutoimialojen palkkasummien kehitystä. Vuokraus- ja leasingluokkaan kuuluvien yritysten toiminta vaikuttaa kuvion 20 perusteella olleen kesällä 2021 jopa jonkin verran vilkkaampaa kuin vuonna pandemiaa edeltäneellä vastaavalla ajankohdalla kesällä 2019. (Tilastokeskus 2021m.)

Taulukko 12. Matkailutoimialoista suurimpien (vuonna 2019 yli 1 000 henkilötyövuotta) työllistäneiden toimialojen työllisyyden muutosprosentit vuosien 2020 ja 2019 välillä. Lähde: Tilastokeskus, yritysrekisteri.

Toimiluokka Tol	muutos % 2020/19
MAJOITUS	
551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet	-19,7
Yhteensä	-18,0
RAVITSEMIS	
561 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta	-9,3
562 Ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut	-33,4
563 Baarit ja kahvilat	-13,4
Yhteensä	-14,2
VUOKRAUS JA LEASING	
7711 Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing	-7,3
Yhteensä	-6,3
OHJELMISTOPALVELUTOIMINTA	
791 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta	-26,8
799 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	-16,7
9002 Esittäviä taiteita palveleva toiminta	3,0
9311 Urheilulaitosten toiminta	-5,5
9321 Huvi- ja teemapuistojen toiminta	13,6
9329 Muu huvi- ja virkistystoiminta	7,2
Yhteensä	-5,5
HENKILÖLIKENNE	
491 Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne	-11,7
4932 Taksiliikenne	-15,2
4939 Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne	-12,6
501 Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus	-25,7
511 Matkustajalentoliikenne	-22,3
5221 Maaliikennettä palveleva toiminta	-10,4
5222 Vesiliikennettä palveleva toiminta	1,5
5223 Ilmaliikennettä palveleva toiminta	-40,9
Yhteensä	-18,5

Palkkasummakehityksen lisäksi koronapandemian vaikutuksia voidaan tarkastella myös henkilötyövuosien avulla (Tilastokeskus 2022e). Suurimmat vähennykset työllisyydessä olivat taulukon 12 mukaan seuraavilla aloilla (muutos% sulkeissa): ilmaliikennettä palveleva toiminta (-40,9 %), ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut (-33,4 %), matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta (-26,8 %), meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus (-25,7 %) ja matkustajalentoliikenne (-22,3 %). Pandemian aikana kuitenkin esimerkiksi hivi- ja teemapuistot pystyivät työllistämään edellisvuotta enemmän. Kun ottaa huomioon, miten pandemia ja sen leviämisen estämiseksi tehdyt toimet rajoittivat erityisesti maahan saapumista, matkustusta ulkomaille sekä kokoontumisia ja ravintolatoimintaa, vähennykset henkilötyövuosissa konkretisoivat hyvin miten merkittäviä vaikutuksia pandemia matkailutoimialoille aiheutti.

4 Matkailutoimialan työllisyysaasteet

Tässä luvussa tarkastellaan matkailutoimialan työllisyysaasteita työttömyyden, toimialan poistuman, työvoiman kohtaannon ja työvoimapulan näkökulmasta. Poistumaa, työvoiman kohtaantoa ja työvoimapulaa selvitetään käyttäen muun muassa työ- ja elinkeinoministeriön ammattibarometriä.⁷ Ammattibarometriarviointi antaa osittain kuvan matkailualan työvoimatarpeesta ja sillä pyritään parantamaan avointen työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaamista sekä edistämään ammatillista ja alueellista liikkuvuutta. (Marski 2021).

4.1 Matkailualan työttömyys ammattiluokittain

Matkailutoimialan työttömyyttä tarkastellaan seuraavaksi ammattiluokittain noudattaen tässä teemaraportissa aiemmin työllisyyttä koskevien tarkastelujen kohdalla esiteltyä ammattiluokkien valintaa. Tietolähteenä käytetään työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastoa, joka perustuu TE-toimistojen asiakasrekisterin tietoihin.⁸

Taulukossa 13 on esitetty työttömyyden kehittyminen ammattiluokittain vuosina 2014–2021 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022a). Työttömyys on vähentynyt useimpien luokkien kohdalla. Positiivista kehitystä ei voi selittää yhdellä tekijällä, mutta taustalla

⁷ Ammattibarometri on työ- ja elinkeinotoimistoissa kaksi kertaa vuodessa tehtävä arvio noin 200 ammatin kysynnän ja tarjonnan suhteista lähitulevaisuudessa. Arvio perustuu TE-toimistojen työnantajilta ja työnhakijoilta haastattelujen ja työnantajakäyntien kautta saamiin tietoihin sekä muun muassa tilastojen ja seurantajärjestelmien tietoihin. Alueilla on omia käytäntöjä arvioinnin konkreettisesti toteutuksessa. Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistuksen mukaan arviointi tulisi tapahtua ryhmätyönä, jossa on mukana asiantuntijoita työnantaja- ja työnhakijapalveluista, sekä TE-toimiston ulkopuolisia tahoja, kuten kuntien edustajia.

⁸ Toinen Suomessa käytetty tapa tarkastella työttömyyttä on Tilastokeskuksen työvoimatutkimus, joka perustuu otantatutkimukseen. Työnvälitystilaston ja työvoimatutkimuksen työttömyysluvut poikkeavatkin toisistaan, johtuen koostamismenetelmästä ja tilastointiperusteiden eroista työnhaun aktiivisuuden ja työmarkkinoiden käytettävissä olon osalta. Työnvälitystilastossa työttömyyden määritelmänä on, ettei henkilöllä ole työsuhdetta, eikä hän työllistyy yritystoiminnassa. Lisäksi kokoaikaisesti lomautetut luetaan työttömiin. Työvoimatutkimuksen työttömyyden määritelmä on tiukempi; työttömiltä työnhakijoilta edellytetään aktiivista työnhakua edeltävien neljän viikon aikana ja valmiutta ottaa työtä vastaan seuraavien kahden viikon aikana.

todennäköisesti on muun muassa matkailun yleinen kasvu. Työttömyyden väheneminen ajoittuu erityisesti 2010-luvun viimeisiin vuosiin. Tämä oli merkittävää kasvun aikaa esimerkiksi yöpymisiä ja matkailutyöllisyyttä tarkasteltaessa. Ravintolan- ja hotellinjohtajien, kuten myös konduktöörin ja lipuntarkastajien työttömyys on lisääntynyt muista poiketen. Näihin luokkiin kuuluu muita vähemmän työnhakijoita, jolloin erilaiset muutokset saattavat näkyä voimakkaammin luvuissa. Työttömyyden lisääntyminen voi johtua myös siitä, että kyseisiä ammattilaisia on aiempaa enemmän. Taulukossa ei ole esitetty hotellisiivoojien ammattiluokkaa, kuten aiemmin työllisyyttä kuvaavissa tiedoissa, koska sitä ei sisälly työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston luokitukseen. Tämän sijaan kyseisessä tilastossa käytetään kerrossiivooja-luokkaa, joka tarkoittaa majoitusliikkeissä työskentelevää siivoojaa. Vuonna 2019 kerroshoitajia oli työttömänä hieman yli 100 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021c). Koronapandemian puhjetessa vuonna 2020 matkailualan työttömyys yli kaksinkertaistui verrattuna edelliseen vuoteen. Vuonna 2021 työttömyys on yhä huomattavan korkealla tasolla verrattuna välittömästi koronapandemiaa edeltäviin vuosiin.

Taulukko 13. Työttömyyden kehittyminen ammattiluokittain 2014–2021, työtöntä työnhakijaa.

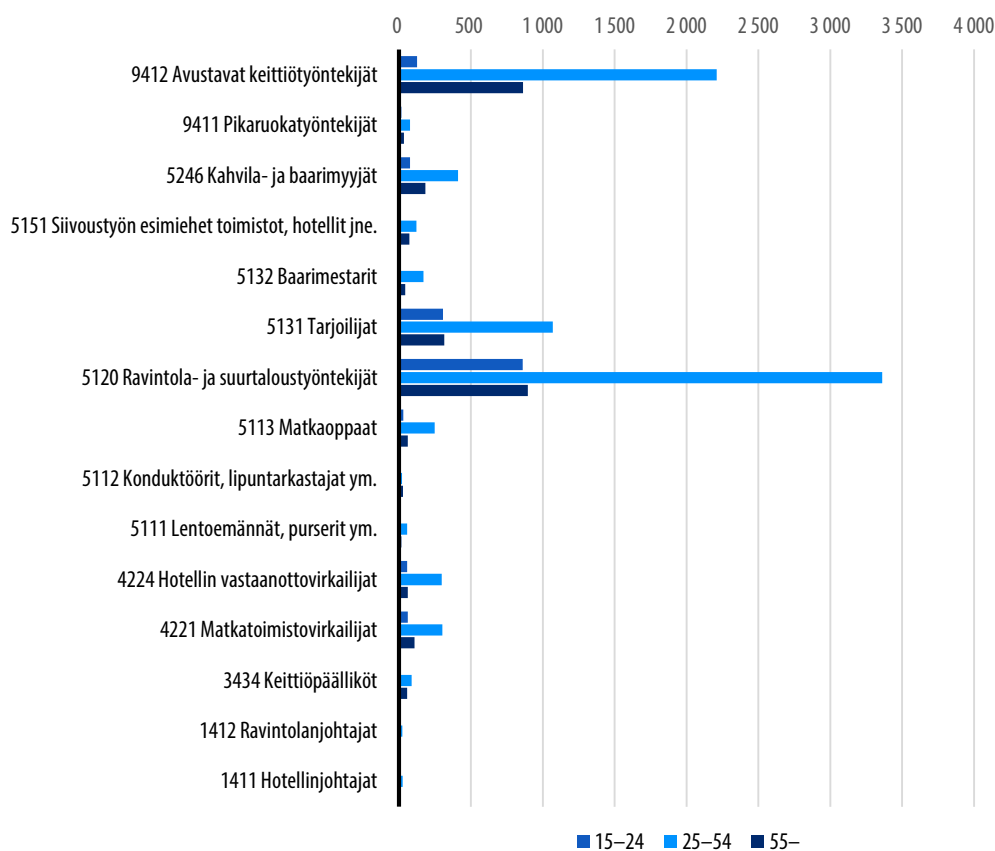
Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö työnvälitystilasto.

Ammattiluokka	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1411 Hotellinjohtajat	3	18	28	22	22	31	73	76
1412 Ravintolanjohtajat	3	15	24	23	18	27	72	69
3434 Keittiöpäälliköt	168	208	212	182	146	146	505	446
4221 Matkatoimistovirkailijat	975	966	880	723	558	474	1 022	850
4224 Hotellin vastaanottovirkailijat	530	615	640	560	477	414	1 139	800
5111 Lentoemännät, purserit ym.	162	143	127	94	77	76	1 404	1 265
5112 Konduktöörit, lipuntarkastajat ym.	48	67	90	96	63	51	94	69
5113 Matkaoppaat	387	428	420	417	368	342	579	467
5120 Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät	6 671	7 520	7 564	6 563	5 611	5 118	11 125	9 156
5131 Tarjoilijat	2 319	2 665	2 723	2 336	1 941	1 691	4 669	3 727
5132 Baarimestarit	287	302	308	292	249	224	608	553
5151 Siivoustyön esimiehet toimistot, hotellit jne.	314	336	329	270	224	194	300	250
5246 Kahvila- ja baarimyyjät	875	973	1 028	910	785	671	1 574	1 223
9411 Pikaruokatyöntekijät	238	238	222	178	153	128	212	149
9412 Avustavat keittiötyöntekijät	4 728	5 001	4 865	4 185	3 534	3 199	5 327	4 847
Yhteensä	17 708	19 495	19 460	16 851	14 226	12 786	28 703	23 947

Tarkasteltaessa työttömyyden kehittymistä ammattiluokittain käyttäen taustamuuttujana myös ikää, (kuvio 21) voidaan todeta, että työttömänä olevissa avustavissa

keittiötyöntekijöissä, tarjoilijoissa, kahvila- ja baarimyyjissä, sekä ravintola- ja suurtaloustyöntekijöissä on melko runsaasti vähintään 55-vuotiaita. Tietyissä ammattiluokissa 55 vuotta täyttäneiden työttömien osuus on suurempi, kuin työllisten osuus vastaavissa ammattiluokissa. Nuoria työttömiä puolestaan on erityisesti tarjoilijoiden ja ravintola- ja suurtaloustyöntekijöiden joukossa. Työttömyys on laajinta ammattiluokissa, joissa työkennellään eri toimialoilla, ei pelkästään matkailijoita palvellen. Esimerkiksi avustavien keittiötyöntekijöiden kohdalla sekä työllisten että työttömien lukumäärä on suuri verrattuna vaikkapa matkaoppaisiin. Tarkastelu ei siis kerro pelkästään matkailijoita palvelevien ammattilaisten työttömyydestä. Tällainen tarkastelu vaatisi matkailun osuuden erottamista ammattiluokkia koskevien lukujen kohdalla ja olisi hyvin haasteellista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021d.)

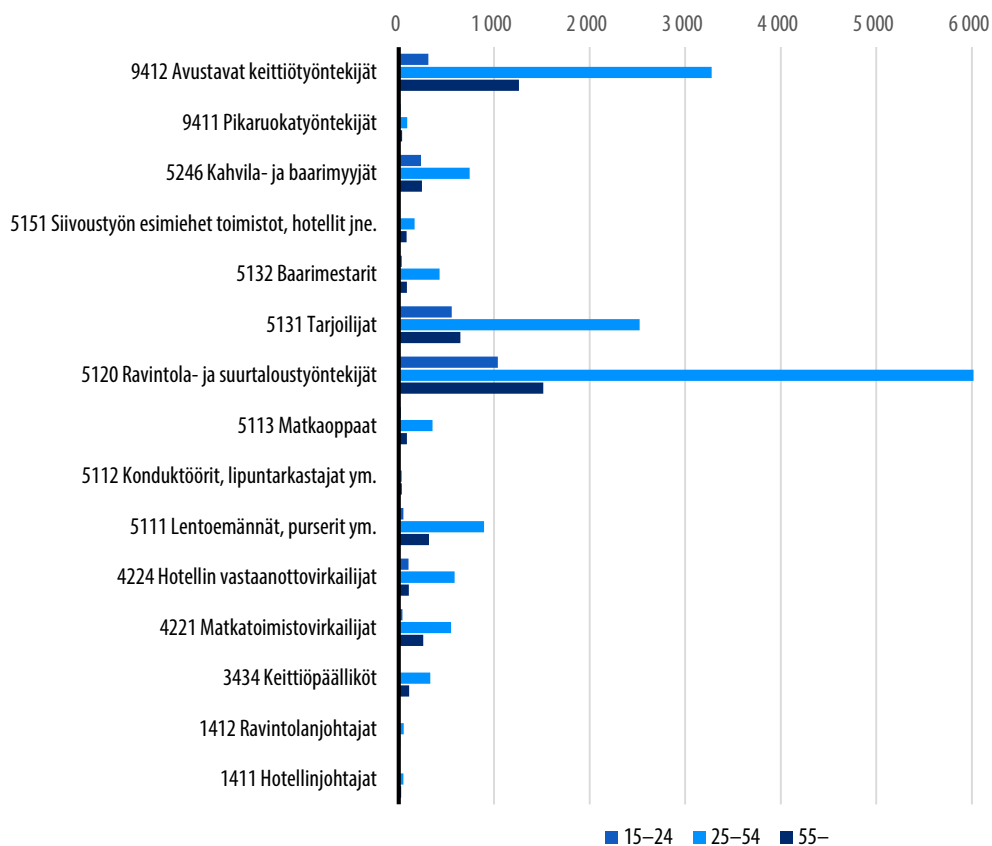
Kuvio 21. Työttömät työnhakijat ikäjakauma ammattiluokittain vuosi 2019 keskiarvo, työtöntä työnhakijaa. Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö työnvälitystilasto.

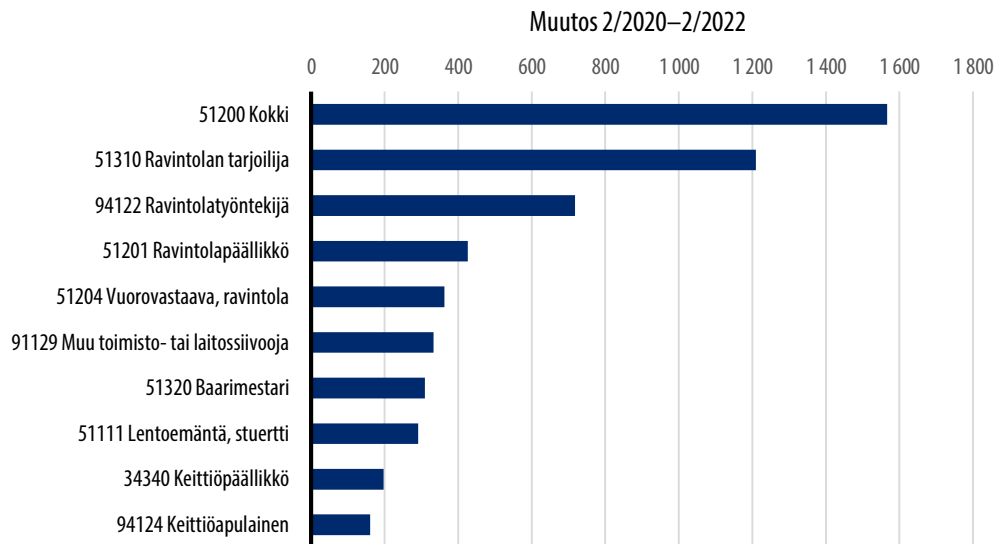
Kuviossa 22 on esitetty työttömyys matkailualan ammattiluokittain ja ikäryhmittäin vuonna 2021. Työttömyys on lisääntynyt huomattavasti verrattuna vuoteen 2019 esimerkiksi ravintolatyöhön liittyvissä ammattiluokissa kuten kuviossa 21 on aikaisemmin esitetty). (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022b.)

Kuvio 22. Työttömät työnhakijat ikäjakauma ammattiluokittain vuosi 2021 keskiarvo, työtöntä työnhakijaa. Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö työnvälitystilasto

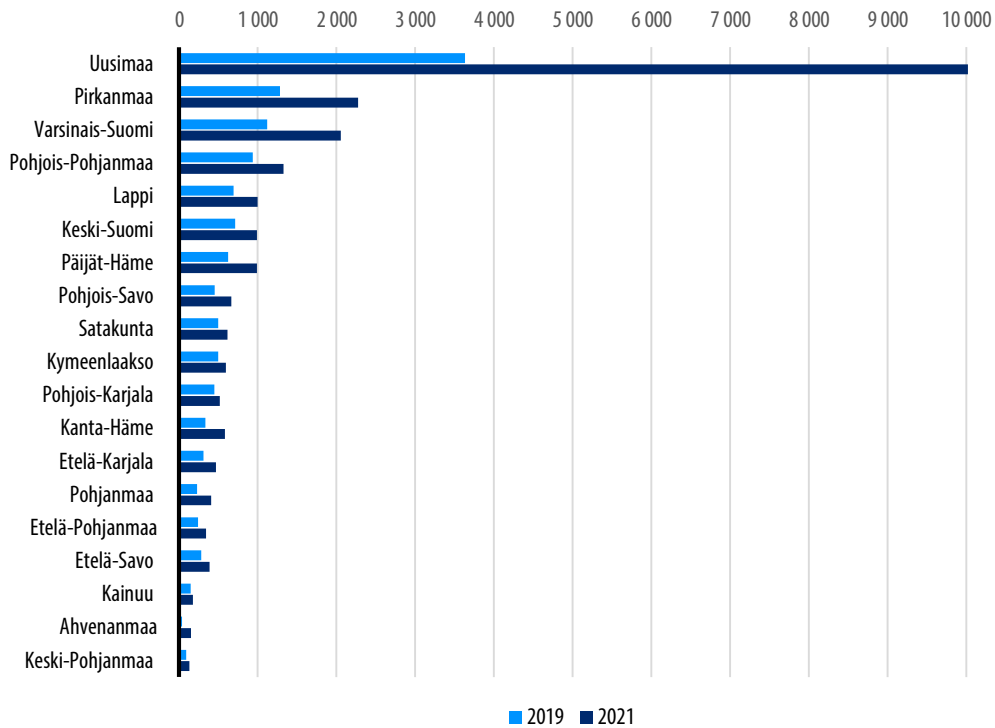
Kuviossa 23 on esitetty ne matkailualan ammatit, joissa työttömyys on lisääntynyt eniten verrattaessa helmikuuta 2020 helmikuuhun 2022. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022c). Tieto pohjautuu työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastosta tehtyyn tarkasteluun, johon oli poimittu yhteensä 49 matkailuun liittyvää ammattiluokkaa. Monet voimakkaan työttömyyden kohteena olevista ammateista liittyvät ravitsemistoimialalle.

Kuvio 23. Työttömien työnhakijoiden määrän muutos 2/2020–2/2022, työtöntä työnhakijaa, 10 nimikettä, joissa työttömyys lisääntynyt eniten. Lähde: TEM työnvälitystilasto.

Kuviossa 24 on esitetty työttömien työnhakijoiden määrä maakunnissa vuonna 2019 ja 2021. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022c). Uudellamaalla työttömyys on jo suuresta väestömäärästä johtuen kaikista mittavinta. Asukasmäärä ei silti selitä täysin maakuntien keskinäistä järjestystä. Esimerkiksi Lapissa oli työttömiä matkailualan työnhakijoita enemmän kuin Päijät-Hämeessä, Satakunnassa ja Pohjois-Savossa, vaikka jälkimmäisten asukasluku on Lappia suurempi. Matkailun merkitys näkyy näin ikään kuin käänteisesti – laaja matkailuelinkeino työllistää runsaasti ihmisiä, mutta samaan aikaan ammattilaisten joukossa on myös huomattavaa työttömyyttä jopa vilkkaan matkailuvuoden aikana. Työttömyys on lisääntynyt tarkasteluvälillä absoluuttisesti ja suhteellisesti eniten Uudellamaalla.

Kuvio 24. Matkailualan työttömät työnhakijat maakunnissa vuonna 2019 ja 2021, työtöntä työnhakijaa. Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö työnvälitystilasto.

4.2 Matkailualan kohtaamohaasteet

Kohtaamohaaste voi aiheutua siitä, että avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat ovat eri alueilla, jolloin työn vastaanottaminen on haastavampaa. Kohtaamohaasteen voi aiheuttaa myös se, että työttömien koulutus ei välttämättä vastaa työnantajien vaatimuksia tai työnhakija ei ole esimerkiksi persoonansa tai ominaisuuksiensa takia sopiva kyseiseen työtehtävään. Työttömien osaaminen voi olla vanhentunutta ja työkyky alentunut pitkän työttömyyden aikana. Lisäksi ammattirakenteen aiheuttamat muutokset, esimerkiksi erilainen provisiopohjaisen työn ja alustatalouden tarjoaman työn yleistymisen voivat lisätä kohtaamohaasteita (Pehkonen, Huuskonen ja Tornberg 2018.)

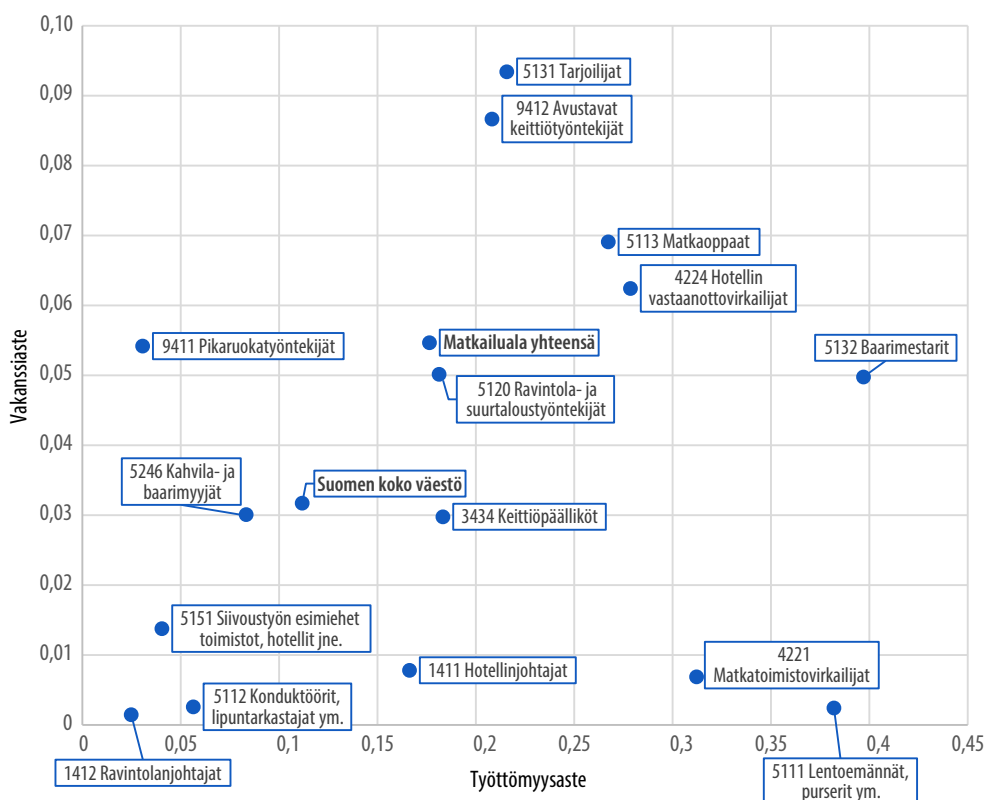
Matkailudiili

Matkailualan kohtaantohaasteeseen on pyritty löytämään ratkaisuja muun muassa matkailun kohtaannon toimenpideohjelma Matkailudiilin ketterien kokeilujen avulla. Matkailudiili sisälsi kolme toimenpidekokonaisuutta: 1) Matkailutyön imagon kohottaminen viestinnän keinoin, 2) Matkailutyöhön liittyvien toimijoiden yhteistyön tiivistäminen ja 3) Matkailun palvelulupaus ja siihen liittyvät alueelliset pilottikokeilut. Esimerkiksi vuoden 2019 kokeilut sisälsivät Etärekry-, Sesongista sesonkiin- ja Työperäinen maahanmuutto -pilotit. Etärekry-pilotissa tarjottiin matkailualan pienille ja keskisuurille yrityksille sparrausta rekrytointiin ja positiivisen työnantajamielikuvan luomiseen. Sesongista sesonkiin -pilotissa etsittiin ratkaisuja sesonkivaihteluun alueellisen yhteistyön avulla. Työperäinen maahanmuutto -pilotti puolestaan tuotti perehdytysmateriaalia ulkomailta Suomeen tulevalle sekä työyhteisöille kansainvälisen työyhteisön perehdytyksen tueksi. (Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus 2021.)

Tyypillisesti korkea avoimien työpaikkojen aste liittyy siis joko kohtaantohaasteeseen tai noususuhdanteeseen. Avoimien työpaikkojen korkea aste (korkea vakanssiaste) ja työttömyysaste voivat kertoa siitä, että työttömien osaaminen ei riitä tarjolla oleviin työtehtäviin tai uusien työpaikkojen muodostumisesta sinne, missä ei ole työvoimaa tarjolla.

Tarkasteltaessa matkailutoimialan työllisyyttä työttömyysasteen ja avointen työpaikkojen asteen (vakanssiasteen) perusteella (kuvio 25) kohtaantohaaste koski vuonna 2019 voimakkaimmin matkaoppaiden ammattia. Myös esimerkiksi baarimestarien kohdalla voi nähdä piirteitä kohtaantohaasteesta. Työttömyysaste oli korkea muun muassa matkatoimistovirkailijoilla, matkaoppailla, baarimestareilla ja avustavilla keittiötyöntekijöillä. Sen sijaan työttömyysaste oli matala monissa johtamiseen ja liikenteeseen liittyvissä nimikkeissä, sekä myyjillä. Avoimien työpaikkojen vakanssiaste oli korkein matkaoppaiden kohdalla. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021c)

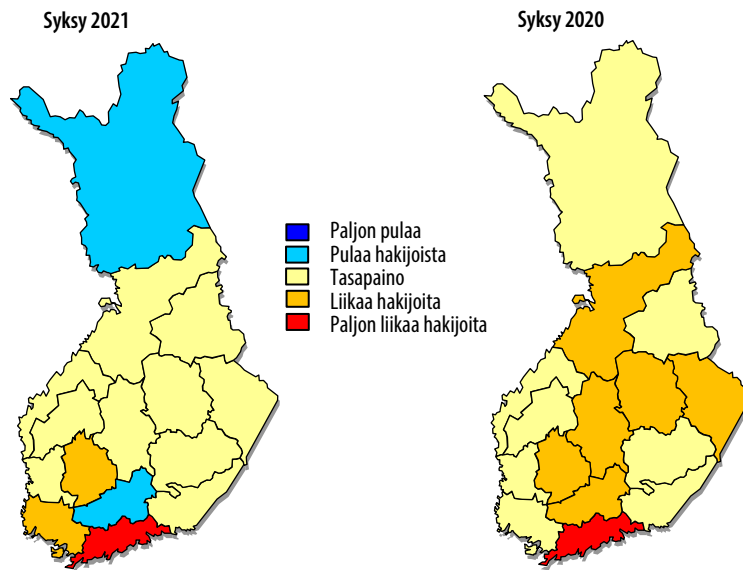
Kuvio 25. Työttömyysaste ja vakanssiaste matkailualan ammattinimikkeittäin vuonna 2019, prosenttia.
Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto.

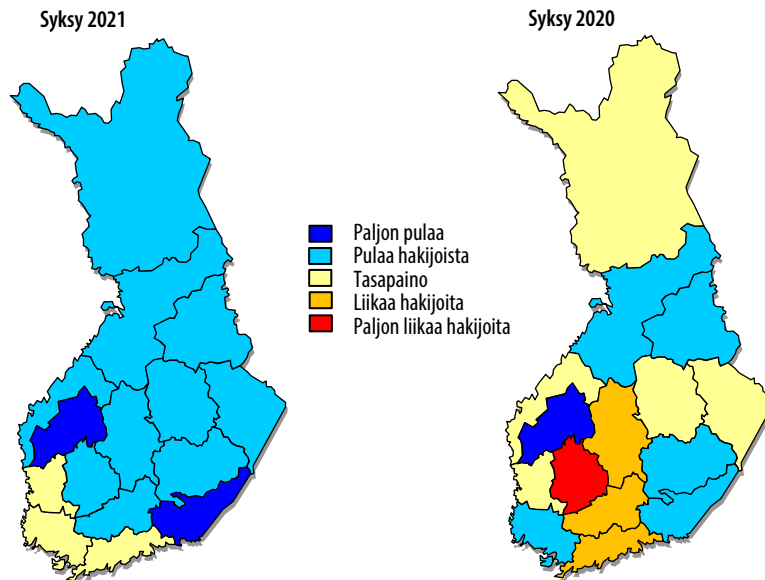
Syyskuussa 2021 tehdyn ammattibarometriarvion mukaan työmarkkinatilanne on muuttunut merkittävästi syksystä 2020 ja aluekohtaiset erot voivat olla suuria (kuviot 26, 27 ja 28). Esimerkiksi hotellin vastaanottovirkailijoiden tarpeen arvioitiin kevään 2022 aikana lisääntyvän erityisesti Lapissa sekä Kanta- ja Päijät-Hämeessä (kuvio 26). Syksyllä 2020 vielä arvioitiin, että keväällä 2021 hotellin vastaanottovirkailijan tehtäviin olisi jopa liikaa hakijoita esimerkiksi Kanta- ja Päijät-Hämeessä (Työ- ja elinkeinoministeriö ym. 2021c). Vastaanottovirkailijoiden paikat täyttyivät hieman keskimääräistä paremmin vuosina 2020 ja 2021. Ravitsemistoiminnan työvoiman kysyntä on kasvanut syksystä 2020 ja muun muassa ravintola- ja suurtaloustyöntekijöistä on pulaa lähes koko maassa (kuvio 27). Samalla on huomattava, että Satakunnassa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla hakijoiden määrän arvioidaan olevan tasapainossa myös seuraavien kuuden kuukauden aikana eli keväällä 2022. (Työ- ja elinkeinoministeriö ym. 2021h). Matkailutoimialan ammateista muun muassa matkatoimistovirkailijoista (kuvio 28) on voimakasta ylitarjontaa etenkin Uudellamaalla (Työ- ja elinkeinoministeriö ym. 2021i).

Maaliskuussa 2022 laaditun seuraavaa puolta vuotta koskevan arvion mukaan hotelli- ja vastaanottovirkailijoiden työmarkkinatilanteesta on tapahtunut pienehköjä muutoksia verrattuna syksyllä 2021 laadittuun arvioon. Vuoden 2022 arvion mukaan tilanne on tasapainossa Pirkanmaalla ja Varsinais-Suomessa. Etelä-Pohjanmaalla ja Kainuussa on siirrytty tasapainotilanteesta hakijapulaan. Ravintola- ja suurtaloustyöntekijöistä on vuoden 2022 arvion perusteella pulaa koko maassa. Esimerkiksi Uudellamaalla on siirrytty tasapainotilanteesta tilanteeseen, jossa on paljon pulaa hakijoista. Matkatoimistovirkailijoiden työmarkkinatilanne on pysynyt muutoin ennallaan, mutta Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa on kevään 2022 arvion mukaan paljon liikaa hakijoita, eli hakijoiden ylitarjonta on lisääntynyt. (Työ- ja elinkeinoministeriö ym. 2021i.)

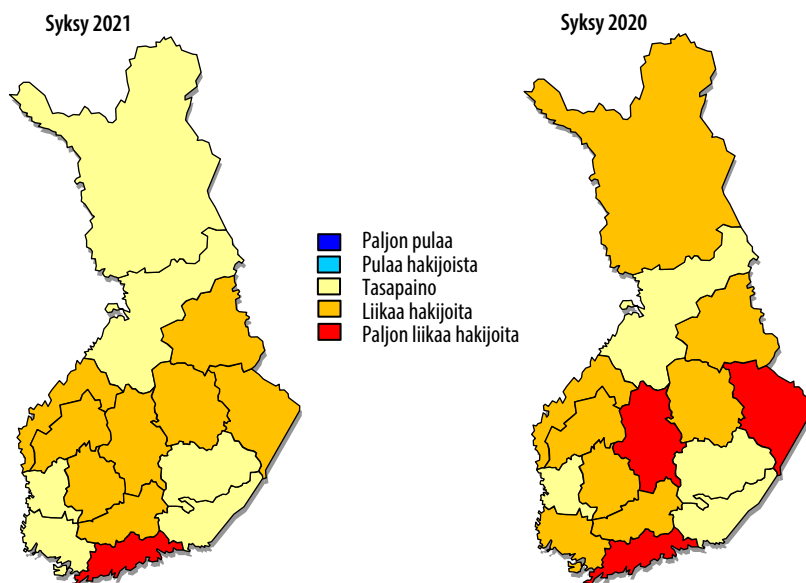
Kuvio 26. Arviot hotellin vastaanottovirkailijoiden työmarkkinatilanteesta seuraavan puolen vuoden aikana vuosina 2020 ja 2021. Lähde: Ammattibarometri 2021.

Kuvio 27. Arviot ravintola- ja suurtaloustyöntekijöiden työmarkkinatilanteesta seuraavan puolen vuoden aikana vuosina 2020 ja 2021. Lähde: Ammattibarometri 2021.

Kuvio 28. Arviot matkatoimistovirkailijoiden työmarkkinatilanteesta seuraavan puolen vuoden aikana vuosina 2020 ja 2021. Lähde: Ammattibarometri 2021.

Ammattibarometrin mukaan lennoilla palvelevan henkilökunnan työmarkkinatilanne oli tasapainossa (Työ- ja elinkeinoministeriö ym. 2021f). Lentoliikenteen väheneminen koronapandemian aikana ei näy esimerkiksi työnhakijoiden ylitarjontana avoimien työpaikkojen määrään nähden syksyllä 2021 laaditussa arvioissa. Ylitarjontaa oli sitä vastoin Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla vuoden 2020 syksyllä laaditussa arvioissa.

Matkaoppaaksi hakevien määrä jakautuu syksyllä 2021 laaditussa arvioissa maantieteellisesti melko tasan maakuntiin, joissa määrä on tasapainossa, ja maakuntiin, joissa hakijoita on liikaa. Hakijoita on liikaa Uudellamaalla ja Hämeestä Keski-Suomen kautta itään ja aina Pohjois-Pohjanmaalle ulottuvalla vyöhykkeellä. Vuonna 2020 laaditun arvion mukaan tilanne oli samankaltainen, mutta työvoiman kysyntä ja tarjonta oli alueellisesti laajemmin tasapainossa. (Työ- ja elinkeinoministeriö ym. 2021g).

4.3 Majoitus- ja ravitsemistoimialojen työvoiman poistuma

Työvoiman poistumalla tarkoitetaan eläkkeelle siirtymistä tai muulla tavalla alalta, kuten esimerkiksi opiskelemaan, työttömäksi ja toiselle alalle siirtymistä. Työn murroksen myötä syntyy myös työpaikkoja, joissa tarvitaan erilaista osaamista kuin poistuneissa tehtävissä on tarvittu. Matkailutoimialalla työvoima on tyypillisesti nuorta, mutta eläkkeelle siirtyminen aiheuttaa korvaavan työvoiman haasteita ammattiluokissa, joissa työvoiman ikärakenne painottuu yli 50-vuotiaisiin. Koronapandemian leviämisen hidastamiseksi asetetut rajoitustoimet edistivät työllisten siirtymiseen töihin muille aloille, osa pysyvästi, mutta osa väliaikaisesti (Helsinki GSE 2021), jolloin heidän uudelleen rekrytointinsa tai uudelleen kouluttamisensa on haastavaa.

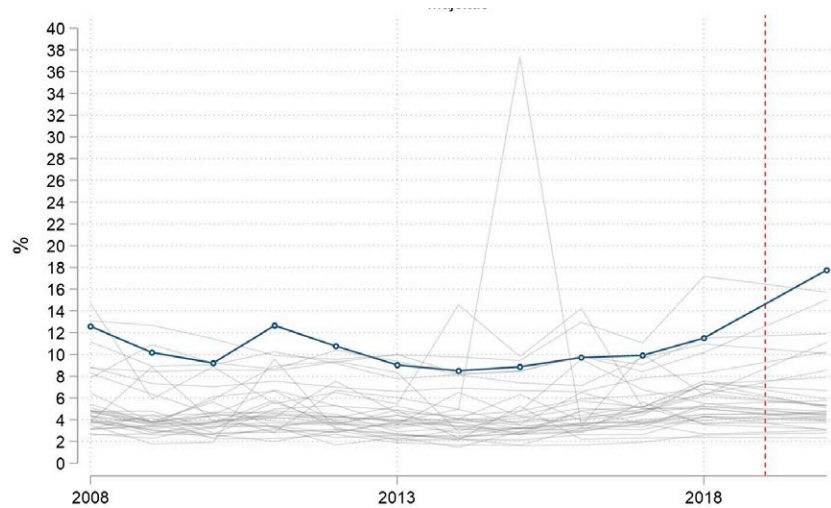
Koronapandemian vaikutusten kuvaamiseksi käytettiin myös työvoimatutkimuksen tietoja työllisten ja palkansaajien lukumäärän kehityksestä (Tilastokeskus 2021). Työllisten ja palkansaajien määrä laski molemmilla vuosineljänneksillä (kuvio 19). Toisella vuosineljänneksellä lasku taittui vuoden 2021 aikana. Tarkasteluluvut olivat pienimmillään vuoden 2020 viimeisen vuosineljänneksen aikana. Luvut kuvaavat kriisin syvyyttä, mutta antavat viitteitä noususta vuonna 2021. On huomattava, että tarkastelu koskee vain majoitus- ja ravitsemistoimialoja, joita koskevaa tietoa oli saatavilla Helsinki GSE Tilannehuone -sivustolta.

Majoitustoimialalta muille toimialoille vaihtaneiden osuus on noussut selvästi koronapandemian aikana (kuvio 29). Vuonna 2020 lähes viidennes alan työllisistä on vaihtanut toimialaa. Majoitustoimiala on myös muutoin herkkä työvoiman vaihtumiselle, mistä kertoo tarkasteluviivan kulku ylempänä, kuin useiden muiden toimialojen himmeämmällä erottuvat viivat. (Helsinki GSE Tilannehuone 2021.) Tarkastelu perustuu TOL 2008 -tilastoluokituksessa kaksinumerotasolta toiselle toimialalle siirtyneiden määrään.

Kuvio 29. Toimialaa vaihtaneiden osuus työllistä 2008–2021, majoitusala, prosenttia.

Lähde: Helsinki GSE Tilannehuone.

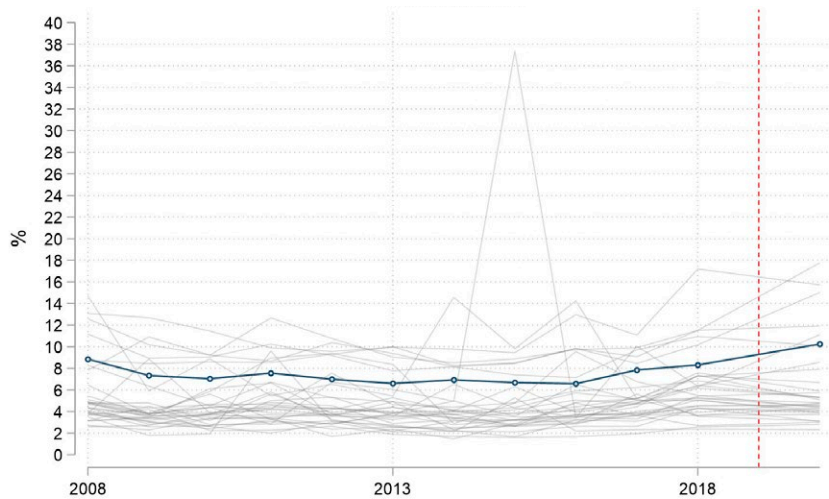

Ravitsemistoimialalta muille toimialoilla vaihtaneiden osuus (kuvio 30) on noussut lievästi koronapandemian aikana. Toimiala on myös muuten keskimääräistä herkempi henkilöstön liikkuvuudelle muille aloille. (Helsinki GSE Tilannehuone 2021.) Vaaleanharmaalla erottuvat viivat kuvaavat muiden toimialojen kehitystä. Ravitsemistoiminnan työlliset ovat tarkastelun perusteella vähemmän herkkiä vaihtamaan alaa verrattuna majoitustoiminnan työllisiin.

Matkailutoimialan yritysten työllistämisodotukset syksyllä 2021 olivat pk-toimialabarometrin mukaan selvästi saman vuoden kevään lukuja paremmat. Etenkin ravitsemisalalla työvoiman kysyntä oli erittäin suurta. Pula ei ollut pelkästään osaajista, vaan koronapandemiaa edeltävästä tilanteesta poiketen pulaa oli myös avustavasta henkilökunnasta (esimerkiksi ravintolassa avustavan henkilökunnan tehtäviin lukeutuu muun muassa lasien kerääminen ja/tai avustavat keittiötehtävät). Työvoiman heikko saatavuus koettiin yrityksissä kehityksen ja kasvun esteenä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021f.)

Kuvio 30. Toimialaa vaihtaneiden osuus työllisistä 2008–2021, ravitsemistoiminta, prosenttia.

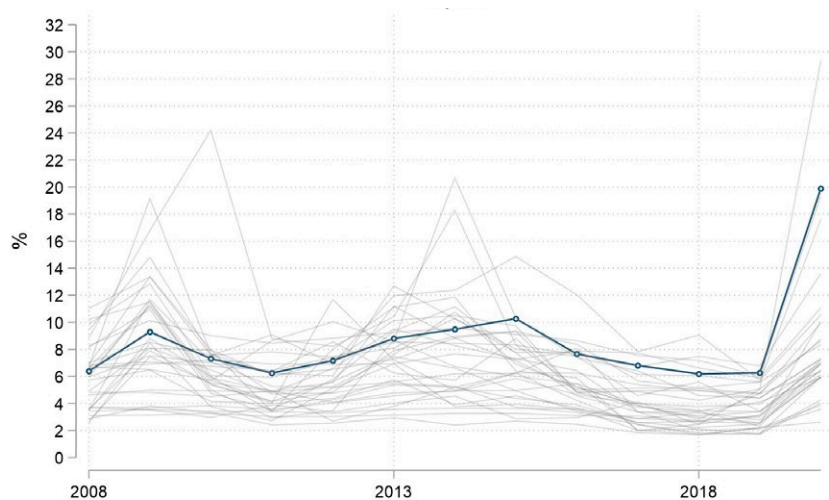
Lähde: Helsinki GSE tilannehuone.

Majoitustoimialalta ei-työlliseksi – kuten esimerkiksi opiskelemaan, eläkkeelle, tai työttömäksi – siirtyneiden osuus (kuvio 31) on kasvanut koronapandemian aikana jyrkästi. Ei-työlliseksi siirtyneitä on vuoden 2021 tarkastelussa jopa viidennes edellisen vuoden työllisistä. (Helsinki GSE Tilannehuone 2021.)

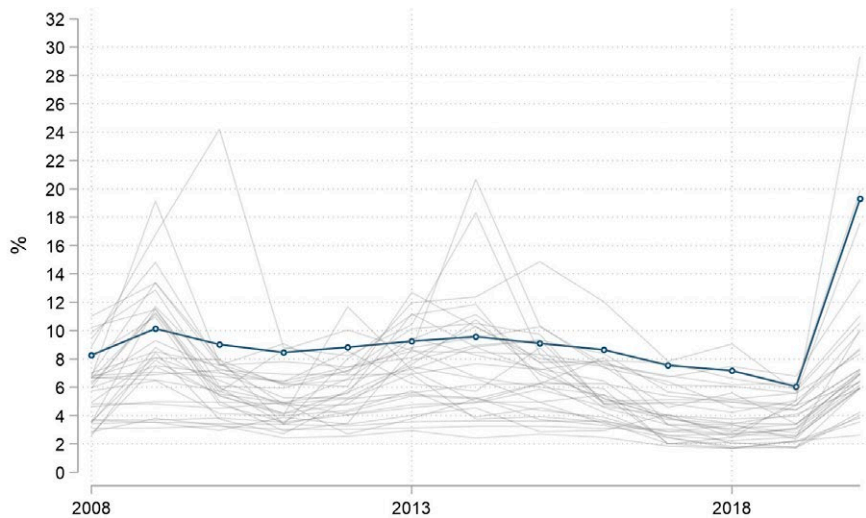
Kuvio 31. Toimialalta ei-työllisiksi siirtyneiden osuus työllisistä 2008–2021, majoitustoimiala, prosenttia.

Lähde: Helsinki GSE Tilannehuone.

Ravitsemistoimialalta ei-työlliseksi – kuten esimerkiksi opiskelemaan, eläkkeelle tai työttömäksi – siirtyneiden osuus on kasvanut koronapandemian aikana jyrkästi (kuvio 32). Ei-työlliseksi siirtyneitä on vuoden 2021 tarkastelussa lähes viidennes edellisen vuoden työllisistä. (Helsinki GSE Tilannehuone 2021.) Ravitsemistoimiala noudattaa näin vastaavaa kehitystä majoitustoimialan kanssa. Samalla on huomattava, että käytännössä kaikilla toimialoilla ei-työlliseksi siirtyvien osuus näyttää nousevan huomattavasti vuonna 2021 (himmeät viivat).

Kuvio 32. Toimialalta ei-työlliseksi siirtyneiden osuus työllisistä 2008–2021, ravitsemistoimiala, prosenttia.
Lähde: Helsinki GSE Tilannehuone.

Majoitus- ja ravitsemistoimialan alkaneiden työttömyysjaksojen kumulatiivinen summa on pysytellyt vuosien 2019 ja 2020 välillä varsin samankaltaisena. Molempina vuosina alkaneita työttömyysjaksoja oli tammi-syyskuussa yhteensä noin 15 000. Sitä vastoin alkaneiden lomautusjaksojen kumulatiivinen summa on vuosien välillä hyvin erilainen. Vuonna 2020 lomautusjaksoja alkoi tammi-syyskuussa noin 40 000. Vuotta aiemmin samalla jaksolla alkoi noin 1 000 lomautusta. Lomautusjaksojen lukumäärä ei kerro suoraan lomautettavien henkilöiden määrästä, koska samalla henkilöllä voi olla useita lomautusjaksoja. Lisäksi lomautusjaksot ovat eri pituisia. (Marski 2021.)

5 Matkailutoimialan koulutus ja tunnistetut haasteet osaamisessa

Suomen matkailustrategian 2019–2028 toimepiteissä vuosille 2019–2023 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019a) osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen on linjattu kestäväen kasvun ja uudistumisen toimenpiteeksi. Tavoitteena on hallinnonalojen yhteistyönä parantaa alan imagoa, arvostusta ja houkuttelevuutta ympärivuotisen osaavan työvoiman turvaamiseksi. Lisäksi pyrkimyksenä on edistää kansainvälisen työvoiman rekrytointia ja työllistymistä matkailualalle. Tavoitteena on myös vahvistaa ja monipuolistaa työelämälähtöisiä ja joustavia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseksi tutkinto- ja osatutkintokoulutuksessa kaikilla koulutusasteilla, oppisopimus- ja täydennyskoulutuksessa.

Tässä luvussa tarkastellaan matkailutoimialan koulutusta, valmistuneiden työelämään sijoittumista ja osaamisessa tunnistettuja haasteita. Aluksi luodaan katsaus matkailutoimialalle suuntaavaan tutkintokoulutukseen eri koulutusasteilla. Koulutusta tarkastellaan erityisesti opiskelijamäärien ja aloituspaikkojen kehittymisen näkökulmasta. Tämän jälkeen tarkastellaan matkailukoulutusten vetovoiman kehittymistä sekä tunnistettuja haasteita osaamisessa matkailutoimialalla.

5.1 Matkailutoimialan tutkintokoulutus Suomessa

Matkailutoimialan tutkintoja voi opiskella Suomessa kaikilla koulutusasteilla.⁹ Matkailututkimusta voi Suomessa opiskella yliopistollisena pääaineena ainoastaan Lapin yliopistossa, aina tohtorintutkintoon saakka. Pääaine luokituu ISCED:n mukaisesti palvelualoihin ja lukeutuu matkailun, turismin ja vapaa-ajan alaan. Lisäksi matkailuun liittyvää opetusta ja tutkimusta on monissa muissakin suomalaisissa yliopistoissa, kuten Itä-Suomen yliopistossa, Oulun yliopistossa ja Turun yliopistossa.

Matkailutoimialan ammattikorkeakoulutus johtaa restonomin tutkintoon ja alaa voi opiskella yleisesti ammattikorkeakouluissa ympäri Suomea. Restonomikoulutusten profiilit muodostetaan esimerkiksi organisaatioiden sijainnin ja strategisen profiloitumisen

⁹ Tutkintoluokitus perustuu kansainväliseen kuusinumeroiseen ISCED-luokitukseen (Unesco International Standard Classification of Education) (Tilastokeskus 2021n). Luokituksessa matkailutoimialat sijoittuvat palvelualojen (ISCED-koulutusluokka 9) alle siten, että eriteltynä ovat hotelli- ja ravintola-ala sekä matkailu, turismi ja vapaa-aika.

mukaisesti. Restonomiksi valmistuva voi erikoistua vaikkapa matkailuun, hotelli- ja ravintola-alan liikkeenjohtoon tai tapahtuma- ja ruokatuotannon johtamiseen. Toimitilapalveluihin erikoistuvat restonomit omaavat valmiudet puhtaus-, aula-, vastaanotto- ja kokouspalvelujen esimiehenä toimimiseen. (Ammattikorkeakouluun.fi 2022.)

Myös ammatillisen toisen asteen koulutuksista voi valmistua matkailutoimialalle lukuisista oppilaitoksista. Matkailualan perustutkinnon suorittaneet valmistuvat vastaanottovirkailijoiksi, matkailupalvelujen tuottajiksi ja matka-asiantuntijoiksi. Valmistuneet omaavat valmiudet toimia matkailualan myynnissä sekä asiakaspalvelutehtävissä majoitus- ja matkailupalvelujen toteuttamisessa. Ravintola- ja catering-alan perustutkinnon suorittaneet valmistuvat tarjoilijoiksi ja kokeiksi. Koulutus tarjoaa valmiudet toimia ravitsemisalalla ruoanvalmistuksessa ja asiakaspalvelussa. (Opintopolku.fi 2022.)

Taulukko 14. Yliopisto-opiskelijoiden, ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden sekä ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden 2014–2020 kokonaismäärä. Lähde: Vipunen 2021d; Vipunen2021e; Vipunen 2021f.

Tilasto- vuosi	Yliopisto, Matkailu, turismi ja vapaa-aika		AMK, Hotelli- ja ravintola-ala		AMK, Matkailu, turismi ja vapaa-aika		Ammatillinen toinen aste	
	Alempi korkea- koulu- tutkinto	Ylempi korkea- koulu- tutkinto	Alempi AMK- tut- kinto	Ylempi AMK- tut- kinto	Alempi AMK- tut- kinto	Ylempi AMK- tut- kinto	Mat- kailu- ala	Majoitus- ja ravit- semis- ala
2020	93	78	2 373	669	2 961	135	3 609	11 496
2019	102	66	2 526	648	2 931	111	3 711	13 635
2018	102	60	2 661	612	2 931	126	3 525	15 531
2017	105	51	3 018	618	2 691	69	3 309	17 691
2016	102	54	3 024	561	2 907	75	3 573	19 215
2015	114	48	3 357	486	2 814	144	3 639	20 448
2014	114	48	3 531	498	3 165	75	3 549	20 706

Taulukkoon 14 on koottu matkailutoimialan opiskelijoiden kokonaismäärät koulutusasteittain vuosina 2014–2020. Ylempää korkeakoulututkintoa opiskelevien kokonaismäärä on Lapin yliopistossa matkailun, turismin ja vapaa-ajan alalla lisääntynyt vuosien 2014–2020 välillä tasaisesti, kun taas alempaa tutkintoa opiskelevien määrässä ei ole havaittavissa olennaista muutosta. Matkailututkimuksen yliopisto-opiskelijoiden määrä

on kokonaisuutena pienempi kuin ammattikorkeakoulu- ja ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden määrä matkailutoimialan koulutuksissa. Vuonna 2020 Lapin yliopistossa oli myös 24 matkailututkimuksen tohtorintutkintoa suorittavaa opiskelijaa.¹⁰

Taulukosta 14 voidaan nähdä, että vuonna 2020 hotelli- ja ravintola-alaa opiskelevia ammattikorkeakouluopiskelijoita oli 2 373 ja ylempää amk-tutkintoa opiskelevia 669. Matkailun, turismin ja vapaa-ajan amk -tutkinto-ohjelmissa oli samana vuonna 2 961 henkilöä ja ylemmän amk:n vastaavissa tutkinto-ohjelmissa 135 henkilöä. Verrattuna vuoteen 2014 erityisesti matkailun, turismin ja vapaa-ajan alalla alemman amk-tutkinto-opiskelijoiden määrässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia, mutta laskua on tapahtunut hotelli- ja ravintola-alaa opiskelevien kokonaismäärässä jonkin verran. Ylempää amk-tutkintoa opiskelevien henkilöiden määrä näyttäisi puolestaan olevan kasvussa.

Ammatillisen toisen asteen osalta vastaavia tietoja opiskelijoista on koottu taulukkoon 14 koulutusaloittain siten, että matkailu-, ravitsemis- ja talousalat jakaantuvat edelleen matkailuun ja majoitus- ja ravitsemisalaa. Lukujen ulkopuolelle on jätetty kotitalous- ja kuluttajapalvelut sekä puhdistuspalvelut. Taulukossa ei myöskään ole sisällytetty liikenteen aloja, joka lukeutuu osaksi matkailun laaja klusteria (henkilöliikenne tai sitä palveleva toiminta). Esimerkiksi kuljetusalan ammattitutkinto sisältää viisi osaamisalaa, joista yksi on henkilökuljetuksen osaamisala. Kun ammatillisen toisen asteen koulutuksessa ei ole tapahtunut suuriakaan muutoksia matkailualan opiskelijamäärässä, on majoitus- ja ravitsemisalaa opiskelijamäärän lasku olla huomattava. Kun vuonna 2014 opiskelijoita oli 20 706 ja vuonna 2020 enää 11 496, laskua on kertynyt kaikkiaan 44 prosenttia.

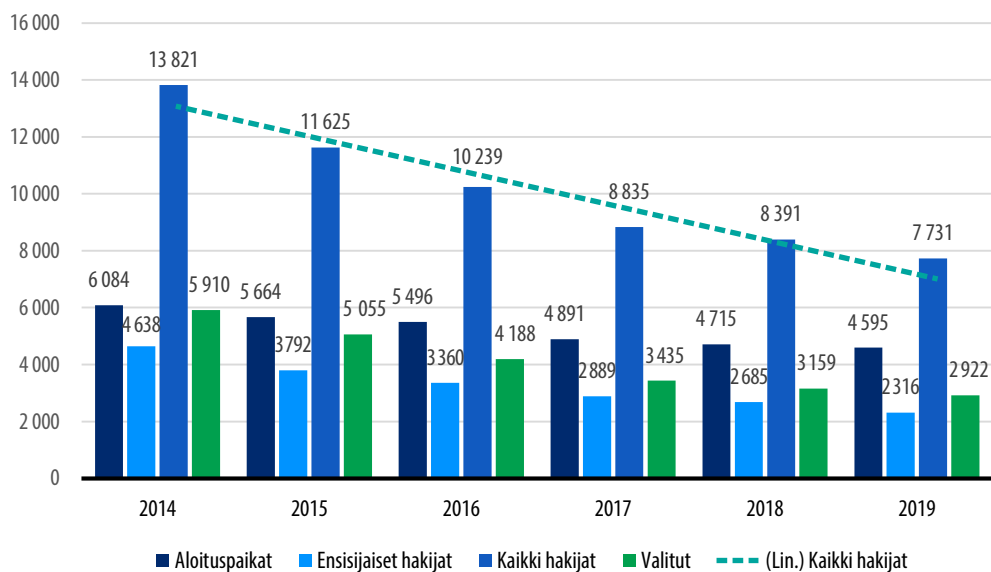
5.2 Matkailutoimialan koulutusten vetovoima

Koulutusten vetovoimaa mitataan yleisesti suhteuttamalla ensisijaiset hakijat aloituspaikkojen määrään. Koulutuksen vetovoimaa voidaan myös arvioida hakijamäärien kehityksen avulla. Vipusesta saatavien tietojen perusteella matkailualan koulutus on säilyttänyt vetovoimaisuutensa korkeakouluissa (yliopisto- ja ammattikorkeakoulutaso). Hakijamäärät ovat olleet hienoisessa laskussa tarkastelujaksolla 2016–2020 ammattikorkeakoulujen hotelli- ja ravintola-alan amk-opintoihin, mutta vastaavasti nousussa matkailun, turismin ja

¹⁰ Opetushallinnon Vipunen-tilastopalvelusta on koostettu matkailutoimialan koulutukseen tilasto- ja indikaattoritiedot, jotka perustuvat Tilastokeskuksen, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen keräämiin rekistereihin. Vipusen koulutusluokituksena on opetushallinnon koulutusluokitus 2002. Siinä palvelualojen luokituksen kuuluvat hotelli- ja ravintola-ala sekä matkailu-, turismi- ja vapaa-ajan ala. Näitä käytetään eri asiakokonaisuuksien tilastoinnissa, esimerkiksi hakijat, valmistuneet ja valmistuneiden pääasiallinen tehtävä valmistumisen jälkeen. (Vipunen 2021).

vapaa-ajan amk-opintoihin. Keskimäärin yhtä aloituspaikkaa kohti on ollut 1,5–2 hakijaa. Yliopistokoulutuksen osalta vetovoiman laskua ei ole ollut nähtävissä.

Kuvio 33. Ammatillisen toisen asteen matkailutoimialan koulutukseen aloituspaikkojen, hakijoiden ja valittujen määrän kehitys vuosina 2014–2019. Lähde: Vipunen 2021b.

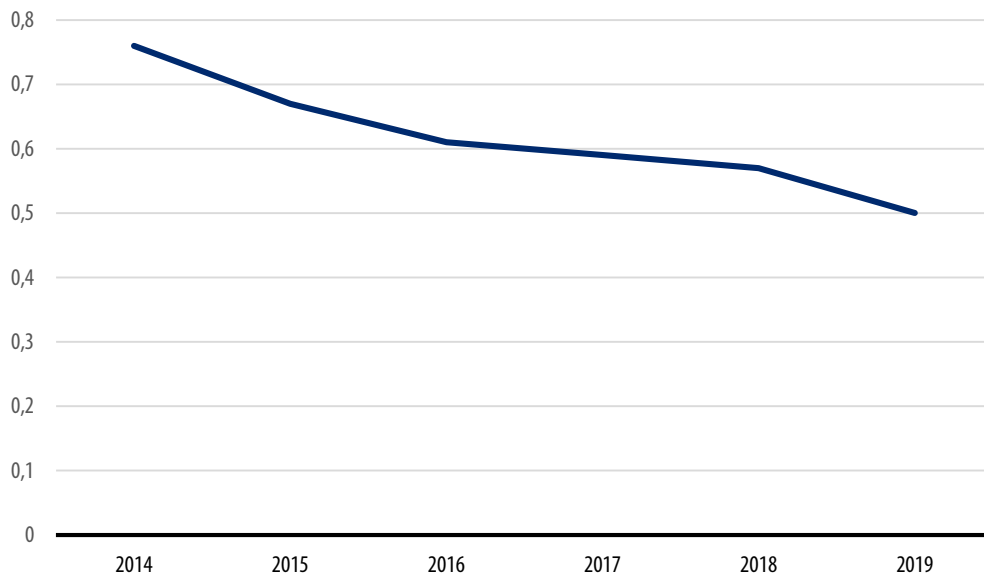
Vipusesta saatavien tietojen perusteella (kuvio 33) on havaittavissa, että ammatillisen toisen asteen osalta hakijamäärät ovat kokonaisuutena olleet laskussa vuodesta 2014 vuoteen 2019. Kun vuonna 2014 matkailu-, ravitsemis- ja talousalalle haki kaikkiaan 13 821 hakijaa vastaava luku vuonna 2019 oli enää 7 731, jolloin laskua on kertynyt 44 prosenttia. Hakijamäärien pienenemistä voi osaltaan selittää hakevien ikäkohorttien pieneneminen, mutta tarkasteluvälillä ikäluokan muutos on jokseenkin pieni, joten se ei voi tapahtunutta selittää. Toinen mahdollinen tekijä on aloituspaikkojen väheneminen.

Tarkemman kuvan ammatillisen toisen asteen koulutusten kehityksestä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla saa, kun tarkasteluun otetaan myös aloituspaikkojen ja koulutukseen valittujen määrää (Vipunen 2021b). Kuviosta 33 on havaittavissa, miten myös aloituspaikat ovat vähentyneet ammatillisen toisen asteen koulutuksessa matkailualalla ja majoitus- ja ravitsemisalalla tasaisesti vuosina 2014–2019. Vuonna 2014 aloituspaikkoja oli 6 084, kun vuonna 2019 aloituspaikkoja oli 4 595. Laskua on kertynyt lähes 25 prosenttia. Aloituspaikkojen määrän laskua on siis tapahtunut, mutta väheneminen on ollut maltillisempaa kuin koulutukseen valittujen määrä. Erityisesti koulutuksiin valittujen määrä on laskenut ammatillisen toisen asteen koulutuksissa. Koulutuksiin valittujen määrä on laskenut

vuosien 2014 ja 2019 välillä yli 50 prosenttia. Näillä perusteilla voidaankin sanoa, että sekä hakeutuminen matkailu-, majoitus- ja ravitsemisalojen opintoihin että myös näiden koulutuspaikkojen tarjonta on laskenut. Vetovoima, eli ensisijaisten hakijoiden suhde aloituspaikkoihin, on ammatillisella toisella asteella laskenut tasaisesti vuosien 2014–2019 aikana (Vipunen 2021b). Koulutuksen vetovoimassa on myös alueellisia eroja, mutta yleiskuva tarkasteluvälillä 2014–2019 näyttää jokseenkin selkeältä.

Kuviossa 34 on esitetty ammatillisen toisen asteen matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutusten vetovoima, eli ensisijaisten hakijoiden suhdetta aloituspaikkoihin.

Kuvio 34. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan vetovoiman (ensisijaiset hakijat / aloituspaikat) kehitys ammatillisella toisella asteella 2014–2019. Lähde: Vipunen 2021b.

Ammatillisen toisen asteen koulutuksen tilastoja tarkasteltaessa kannattaa huomioida, että tarkastelujakson aikana on tullut voimaan muun muassa ammatillisen toisen asteen koulutuksen reformi, jossa ammatillisen toisen asteen tutkintokoulutus ja rahoitusmalli ovat uudistuneet. Ammatillisella toisella asteella oppiminen tapahtuu työpaikoilla käytännönläheisesti. Reformin myötä yrityksillä onkin keskeinen rooli ammatillisessa koulutuksessa.

5.3 Matkailutoimialan valmistuneiden työelämään sijoittuminen

Luvussa 5.3 tarkastellaan työelämään sijoittumista. Taulukon 15 mukaan vuosina 2014–2019 ammatillisesta toisen asteen koulutuksesta hotelli- ja ravintola-alalle sekä matkailualalle valmistuneista suurin osa työskenteli päätoimisesti vuosi valmistumisen jälkeen. Matkailun, turismin ja vapaa-ajan aloille sekä hotelli- ja ravintola-aloille valmistuneet työllistyvät hyvin kaikilla koulutusasteilla. Taulukon 15 mukaan päätoiminen työllistyminen näytti kohoavan kun tarkastelussa siirrytään ammattikorkeakoulututkinnosta edelleen yliopistossa suoritettuun tutkintoon. Yliopistosta matkailututkimuksen pääaineesta valmistuneiden työllistyminen on hyvällä tasolla. Työllisten osuus on Vipusen (2021h) mukaan korkeimmillaan 100 prosenttia vuonna 2018. Yliopistosta valmistuneiden osalta on kuitenkin todettava, että vastanneiden määrä on suhteellisen pieni, ollen pienimmillään 9 vastaajaa vuonna 2017. Näin prosentuaaliset muutokset voivat olla suuria. Ammatilliselta toiselta asteelta valmistuneiden työllisyys on ollut tasaisessa kasvussa.

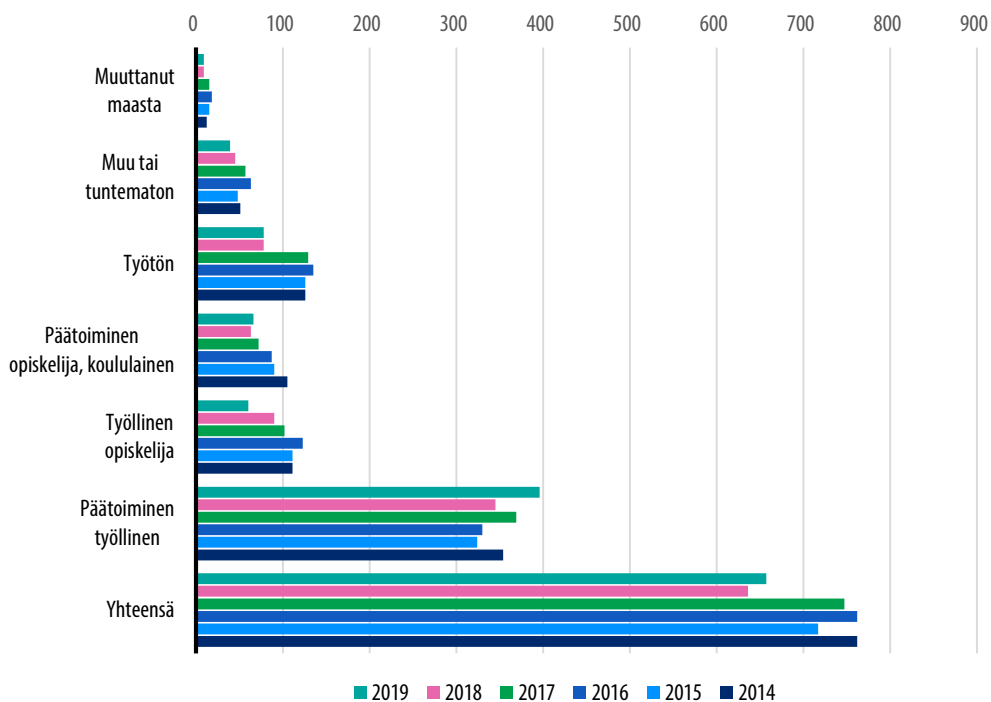
Taulukko 15. Päätoimisten työllisten osuus vuosi valmistumisen jälkeen ammatilliselta toiselta asteelta, ammattikorkeakoulusta ja yliopistosta valmistuneilla. Lähde: Vipunen 2021.

Vuosi	Ammatillinen toinen aste		AMK-koulutus		Yliopisto
	Matkailu, turismi ja vapaa-aika	Hotelli- ja ravintola-ala	Matkailu, turismi ja vapaa-aika	Hotelli- ja ravintola-ala	Matkailu, turismi ja vapaa-aika
2019	60 %	65 %	79 %	86 %	75 %
2018	54 %	63 %	77 %	87 %	100 %
2017	49 %	60 %	81 %	86 %	67 %
2016	43 %	57 %	75 %	83 %	67 %
2015	45 %	56 %	76 %	86 %	83 %
2014	46 %	57 %	75 %	85 %	83 %

Valmistuneiden määrä on ollut tarkasteluvälillä 2014–2019 kuitenkin hienoisessa laskussa, mutta näistä päätoimisten työllisten määrä vuoden jälkeen valmistumisesta on kasvanut. Päätoimisten työllisten osuus valmistuneista on korkeampaa esimerkiksi sote-aloilla, mutta esimerkiksi kaupan alalla työllistyminen päätoimisesti heti valmistumisen jälkeen näyttäisi olevan samaa luokkaa kuin matkailualalla (Vipunen 2021g).

Kuviossa 35 on esitetty tarkemmin ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen valmistumisen jälkeen (Vipunen 2021g). Vastaavasti kuviossa 36 on esitetty ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden sijoittuminen. Vaikka ammatillisen toisen asteen tutkinnon sekä ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet muodostavat suurimman osan työllisistä, myös jatko-opinnot kiinnostavat matkailu-, hotelli- ja ravintola-aloille valmistuneita. Ammatilliselta toiselta asteelta matkailun, turismin ja vapaa-ajan alalle valmistuneista osa jatkaa myös opintojen parissa tai on työttömänä vuosi valmistumisen jälkeen. Jossain määrin ammattikorkeakoulusta valmistuneissa on työttömiä, mutta myös jatko-opinnot ja ulkomaille muuttaminen näkyvät tilastossa.

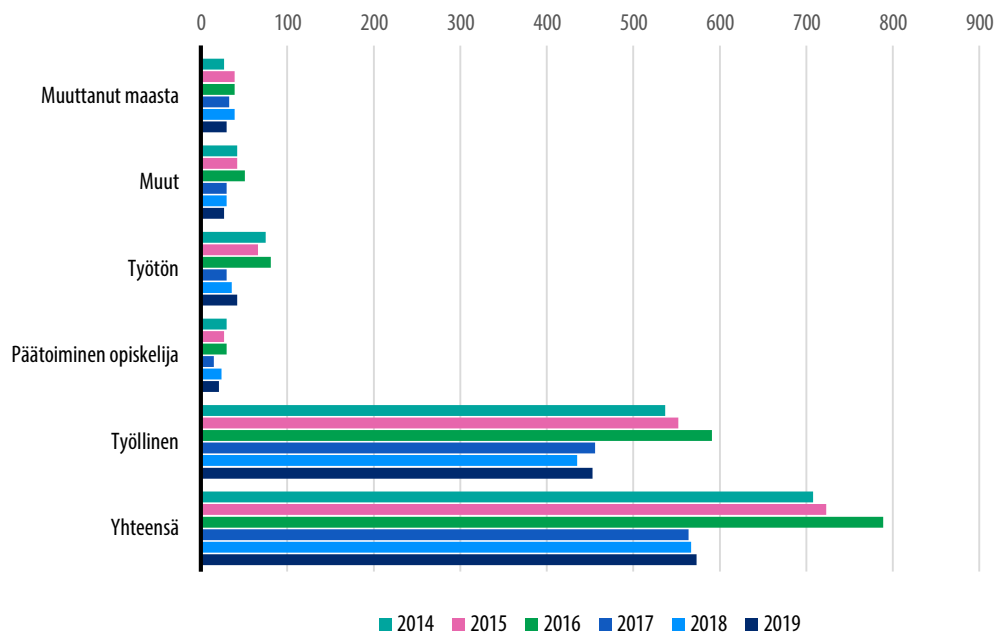
Kuvio 35. Matkailun, turismin ja vapaa-ajan ammatillisen toisen asteen koulutuksista valmistuneiden työllistyminen vuosina 2014–2019. Lähde: Vipunen 2021.

Ammattikorkeakoulusta hotelli- ja ravintola-alalle valmistuneiden osalta työllistyminen näyttää hyvin samankaltaiselta kuin matkailun, turismin ja vapaa-ajan koulutuksista valmistuneiden työllistyminen. Ammatilliselta toiselta asteelta valmistuvien osalta, päätoimisista työllisistä valtaosa on palkansaajia ja vain pieni osa työskentelee valmistumisen jälkeen yrittäjinä. Esimerkiksi hotelli- ja ravintola-alalle valmistuneista valtaosa työskentelee vuosi valmistumisen jälkeen palvelu- ja myyntitehtävissä.

Ammatilliselta toiselta asteelta valmistuneiden tavoin myös ammattikorkeakoulusta matkailualalle valmistuneet työskentelevät vuosi valmistumisen jälkeen pääsääntöisesti palkansaajina (kuvio 36). Myös ammattikorkeakoulusta valmistuneet työskentelevät vuosi työllistymisen jälkeen yleisesti palvelu- ja myyntitehtävissä, mutta myös asiantuntija-tehtävissä työskentelee sekä alemman että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita.

Kuvio 36. Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden sijoittuminen 2014–2019, matkailu, turismi ja vapaa-aika. Lähde: Vipunen 2021

Ammattikorkeakoulujen osalta laadullisesta työllistymisestä kertoo AMK-uraseurantatutkimus. Kysely tehdään viisi vuotta valmistumisen jälkeen siten, että vuonna esimerkiksi 2021 kysely on kohdennettu vuonna 2016 valmistuneille. Vuonna 2016 valmistuneet restonomit antoivat yhteensä 392 vastausta. Restonomit kokivat, että heidän työnsä ja osaamisensa vastaavat vaativuustasoltaan vastaajan ammattikorkeakoulutusta jokseenkin hyvin. Keskiarvo vuonna 2021 vastanneiden osalta oman osaamisen ja työn vastaavuutta mittaavissa kysymyksissä oli 3,88 (asteikko 1–6). (Vipunen 2021j).

Yliopistosta valmistuneiden uraseurantatiedot Vipusessa perustuvat valtakunnalliseen Aarresaari-verkoston kyselyyn (Vipunen 2021k), mutta matkailututkimuksen osalta vastaajamäärät ovat pieniä, joten luotettavan kuvan saaminen tämän kyselyn perusteella

ammattiin sijoittumisesta on epävarmaa. Selvityksessä tehdyissä haastatteluissa nousi kuitenkin esille, että korkeakouluista – erityisesti yliopistoista – valmistuvat työllistyvät opiskelun jälkeen asiantuntijatehtäviin ja erityisesti erilaisiin kehittämishankkeisiin.

5.4 Tunnistettuja haasteita matkailutoimialan osaamisessa

Matkailutoimialan osaamishaasteet ovat olleet merkittäviä viime vuosina. Jo ennen koronapandemiaa ilmennyt työvoima- ja osaajapula on voimistunut ja saanut uusia muotoja, kun työntekijöitä on lähtenyt rajoitusten vuoksi toimialalta muille aloille. Ala on palvelualana työvoimavaltainen, jossa työntekijöiden merkitys palveluiden tuottamisessa on keskeinen ja asiakaspalvelu olennainen osa asiakaskokemusta. Tässä selvityksessä syksyllä 2021 toteutetuissa asiantuntijahaastatteluissa ilmeni, että ammatilliselta toiselta asteelta valmistuvien määrä ei ole riittävä vastaamaan matkailutoimialan työvoimatarpeeseen. Lisäksi nostettiin esille koulutuksen pitkäkestoisuus ja esitettiin, että matkailutoimialan perustehtäviin tulisi kouluttaa myös nopeammilla täsmäkoulutuksilla, esimerkiksi tarjoamalla diplomikoulutusta tai koulutuksen osia. Myös englanninkielistä koulutusta tulisi haastateltavien mukaan lisätä.

Haastatteluissa korostettiin tärkeänä näkökulmana myös osaamisen ja asiakaspalvelun laatua. Tulevaisuudessa ammattitaito- ja laatuvaatimukset korostuvat, mikä näkyy erityisesti korkeatasoisten high end -palveluja edellyttävissä ja muita yksilöllisiä palveluja odotavissa asiakassegmenteissä. Toisin sanoen, vaikka matkailutoimialalla säilyisikin suoritettavan tason volyymitehtäviä myös tulevaisuudessa, on asiakasodotusten saavuttaminen ja ylittäminen edelleen keskeinen osa ammattitaitoa. Osaamisen ennakointifoorumin OEF:n (2020) majoitus- ravitsemis- ja matkailualojen Osaamisrakenne 2035 -raportin mukaan moniammatillista osaamista sekä ongelmanratkaisutaitoja tarvitaan yhä enemmän majoitus-, ravitsemis- ja matkailupalveluissa, kun katsotaan vuoteen 2035. Moniosajien osalta haasteena on, kuinka tehtäväkokonaisuudet saadaan pysymään realistisina. (Opetushallitus 2019.)

Haastateltavat kokivat muun muassa vieraanvaraisuus- ja kulttuuriosaamisen lisäämisen tärkeäksi: eri kulttuuritaustoista tulevien matkailijoiden sekä muiden työntekijöiden kanssa työskentely vaatii kulttuurituntemusta. Alalle tulevilla tulee olla myös vieraanvaraisuusosaamista ja käytännön osaamista. Haastatteluissa nousi esille huoli alalle hakeutuvien sopivuudesta: hakijoiden joukossa on niitä, joilla ei välttämättä ole valmiuksia toimia alalla ja taas toisaalta ne, joille ala voisi sopia hyvin, mutta he eivät koe alaa omakseen. On siis pohdittava, millä tavoin matkailutoimialasta ja sen tarjoamista työtehtävistä viestitään, jotta viesti tavoittaa ne hakijat, joilla on potentiaalia menestyä alalla. Tunneäly ja asiakaspalvelutaidot ovat nousseet esille myös OEF:n (2020) raportissa tulevaisuuden tärkeänä

osaamisena matkailutoimialalla. Samalla tavoin myös Alakoski, Tikkanen ja Vankka (2020) yhdistävät vieraanvaraisuuden ja tunneälyn osaksi matkailualan tärkeitä taitoja.

Digitaaliset taidot nähtiin myös haastatteluissa yhtenä tulevaisuuden osaamisvaatimuksesta. Nämä taidot korostuivat myös OEF:n (2020) raportissa. Haastatteluissa tuli esille kuitenkin myös vastakkaisia näkökulmia, kun tarkasteltiin digiosaamista osana osaamisen kokonaisuutta. Haastateltavien joukossa oli myös niitä, jotka totesivat digitaalisen osaamisen tarpeen varsin kapeaksi suhteessa asiakas kohtaamisiin ja palveluosaamiseen, jota voidaan pitää alan perusosaamisena. Toisaalta sosiaalisen median kautta saapuva asiakaspalaute ja siihen vastaaminen voidaan katsoa myös palveluosaamiseksi. Myös palautteen analysointitaidot ja niiden hyödyntäminen ovat osa tätä kokonaisuutta.

Digitalisaatio, teknologian kehittyminen ja liiketoimintamallit tulevat kuitenkin muuttamaan työelämää myös matkailutoimialalla. Oppilaitoksissa korostuu ennakointiosaaminen, jotta erilaisiin muutoksiin voidaan vastata proaktiivisesti. Oppilaitosyhteistyö nähtiin haastatteluissa tärkeänä osana matkailutoimialan osaajien kouluttamista. Myös Mantereen (2020) mukaan on ensiarvoisen tärkeää, että koulutuksen kehittämisessä tunnustetaan alan erityistarpeet ja alalla katse on tulevaisuudessa.

Oppimista tapahtuu niin opinnoissa kuin työelämässäkin. Matkailutoimialalla, kuten myös muilla aloilla, kyky johtaa tulevaisuuden osaajia on siis tärkeää, jotta henkilökunta olisi hyvinvoiva, motivoitunut ja pysyisi alalla. Tämä haastatteluissa korostunut seikka voidaan nähdä myös niin, että esimies- ja johtamisosaamisen rooliin kannattaa kiinnittää huomiota myös jatkossa.

6 Matkailutoimialan työllisyyden tulevaisuuden näkymät

Tässä luvussa käsitellään matkailutyöllisyyden tulevaisuuteen vaikuttavia trendejä ja toimintaympäristön muutoksia sekä niiden vaikutuksia alan työvoima- ja osaamistarpeisiin. Lisäksi tarkastellaan matkailutoimialan veto- ja pitovoimatekijöitä ja työhyvinvointia tulevaisuudessa.

Työ- ja elinkeinoministeriön toimialaraportin (Marski 2021) mukaan matkailutyöllisyyden tulevaisuuden näkymät olivat Suomessa positiiviset ennen koronapandemiaa, vaikkakin kuva ei ollut yhtenäinen. Matkailunäkymissä ennakoitiin alueellisia ja toimialakohtaisia eroja. Lisäksi työvoima- ja osaamistarpeissa ennakoitiin muutoksia. Matkailutoimialan yritysten henkilöstömäärä kasvoi vuosien 2015–2019 aikana maltillisesti, kunnes koronapandemia pysäytti matkailun maailmanlaajuisesti keväällä 2020. Ennen pandemiaa matkailun arvioitiin vuonna 2028 työllistävän Suomessa 164 000 henkilöä. Vuokratyövoiman osuuden arveltiin myös kasvavan. Koronapandemia ja asetetut liikkumisrajoitukset ovat aiheuttanut tuhansien matkailutoimialan työntekijöiden joutumisen lomautetuksi työstään. Koronapandemian leviämisen hillitsemiseksi asetettujen rajoitusten vaikutus on ollut erityisen suurta matkailutoimialan suurimmalla työllistäjällä eli ravitsemistoimialalla (Marski 2021).

Maailman matkailujärjestön (UNWTO) arvion mukaan kansainvälisen matkailun elpyminen pandemiaa edeltävälle tasolle voi viedä kahdesta ja puolesta vuodesta neljään vuotta (OECD, 2021 a). Työ- ja elinkeinoministeriön matkailukysynnän kehitysarviot elpymisen aikataulujen osalta tukevat tämän kehityskulun toteutumista myös Suomessa. Syyskuussa 2021 tehdyn arvion mukaan kansainvälisen matkailun palautuminen kriisiä edeltävälle tasolle tapahtuu vasta vuoden 2022 jälkeen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b). Arvion jälkeen globaali pandemia on kehittynyt ja uusi omikron-virusmuunnos lisännyt epävarmuutta, mikä vaikuttanee arvioihin elpymisestä. Pandemiatilanne on elänyt aaltoilevasti alusta saakka, mikä on osaltaan haastanut palautumisen ennakoimista.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2021f) julkaiseman pk-toimialabarometrin mukaan yhä useampi pk-yritys arvioi tulevaisuudessa tarvitsevansa lisää työntekijöitä. Toisaalta barometrin kyselyyn vastanneiden matkailualan yritysten vastauksissa näkyi vaikeus saada sopivaa työvoimaa yritykseen. Tulosten tarkastelussa on kuitenkin syytä huomioida kyselyyn vastanneiden matkailuyritysten suhteellisen alhainen lukumäärä.

Kansainvälisesti (OECD, 2021a) on nähtävissä, että pandemiasta elpyminen edellyttää matkailutoimialan käytänteiden uudelleen ajattelua ja muotoilua, jossa otetaan huomioon a) asiakasluottamuksen palauttaminen, b) pandemiakokemuksista oppiminen ja c) kestävä matkailun priorisointi kehitysgendaksi. Tämä tulisi OECD:n mukaan tehdä mahdollisimalla turvallinen liikkuvuus, vahvistamalla kriisinhallintaa ja resilienssikykyä, lisäämällä osallisuutta, huomioimalla siirtymä kohti vihreämpää ja digitaalisempaa tulevaisuutta sekä huomioiden investoinnit ja infrastruktuurit.

6.1 PESTEL-analyysi matkailutyöllisyyden kehitykseen vaikuttavista muutoksista toimintaympäristössä

Matkailutoimialaa haastavat globaalit megatrendit kuten digitalisaatio, väestön ikääntyminen, ilmastonmuutos ja kestävyyskriisi (Sitra 2020). Toisaalta alan kehitykseen vaikuttavat esimerkiksi Suomen maakuva, maailmanlaajuinen poliittinen epävarmuus ja taloudellinen kehitys sekä kuluttajien käyttäytymismuutokset ja niihin vastaaminen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b). Näiden lisäksi itse työ näyttää olevan murroksessa. Murros näyttäytyy pirstaloituneina työurina, hajaantuneina työnteon paikkoina ja useina samanaikaisina toimeentulon lähteinä kuin myös monenlaisten katkosten lisääntymisenä (Dufva, Halonen, Kari, Koivisto, Koivisto ja Myllyoja 2017). Nämä trendit ja kehityskulut vaikuttavat sekä työn tarjontaan että kysyntään. Koska megatrendit eivät ole alttiita nopeille suunnanmuutoksille (Hiltunen 2013), ne matkailuyritykset, jotka oivaltavat ajoissa megatrendien mahdollisuudet voivat tarjota uudenlaisia työllistämismahdollisuuksia.

Matkailutyöllisyyden kehitykseen vaikuttavia makrotason toimintaympäristön muutostekijöitä tarkastellaan seuraavaksi ennakkoinnissa yleisesti hyödynnetyn PESTEL-analyysin avulla. PESTEL-analyysi on alunperin kehitetty yritysten strategiatyöhön ja sen toimintaympäristön analysointiin (Lynch 2015), jossa vaikuttavat tekijät luokitellaan poliittisiin, ekologisiin, sosiaalisiin, teknologisiin, taloudellisiin ja lainsäädännöllisiin tekijöihin. Sitä on kuitenkin hyvin laajasti sovellettu myös esimerkiksi toimiala-analyysihin. Matkailutyöllisyyden analyysissä näitä tekijöitä on seikkaperäisemmin avattu perustuen tämän selvityksen tausta-aineistoon sekä kerättyyn haastatteluaineistoon. PESTEL-analyysin tulokset on koottu kuvioon 37.

Matkailutoimialalla on suuri työllistämispotentiaali, ja kasvun myötä toimialat ovat tarjonneet työtä ja toimeentuloa yhä useammille maailmanlaajuisesti. Työllistämispotentiaali on yksi syy, miksi työskentely matkailutoimialan yrityksen palveluksessa tai sen perustaminen kiinnostaa monia, vaikka myös muilla aloilla on nähty kasvua ja innovaatioita. Lisäksi globalisaatio on luonut aivan uudenlaiset mahdollisuudet työskennellä matkailua välittömästi tai välillisesti palvelevissa yrityksissä ulkomailla. Toisaalta ulkomailta Suomeen

suuntautuva matkailu on lisääntynyt ja tukenut maahanmuuttajien ja ulkomaisten opiskelijoiden sesonkiluontoista työllistymistä Suomessa. Kansainvälinen matkailu ja elämishakuisuus on luonut myös monille harvaan asutuille alueille matkailusta merkittävän elinkeinon ja työpaikkojen tarjoajan. Toisaalta matkailutoimialaa pidetään matalapalkkaisena vailla korkeita pätevyys- ja osaamisvaatimuksia, mikä toisaalta on vähentänyt alalle tulemissen esteitä, mutta aiheuttanut myös toimeentulohaasteita.

Matkailutoimialaa voidaankin hyvin pitää monipuolisena työllistäjänä, mutta toimintaympäristön muutokset voivat eri toimialoilla johtaa eroihin työllistämiskehityksessä. Esimerkiksi teknologian kehittyminen vaikuttaa luultavasti eri tavalla majoitusalan käytännöissä ja työssä kuin vaikkapa ohjelmapalvelualan työtehtävissä. Matkailutoimialan työllisyyttä ei siis ole syytä katsoa yksilotteisesti (Walmsley, Åberg, Blinnikka ja Johannesson 2020). Megatrendien ja isojen muutosilmiöiden vaikutukset ovat kuitenkin yhteiskuntaa läpileikkaavia, joten niillä on vaikutuksensa alalla kuin alalla. Ensimmäiseksi tarkastellaan PESTEL-analyysin avulla poliittisia tekijöitä.

Poliittiset tekijät

Suomessa matkailutoimiala on riippuvainen useamman hallinnonalan ohjauksesta (Kortelainen et al. 2021). Hajautetussa johtamisessa tiedonkulku ja kokonaiskuvan hahmottaminen saattavat muodostua haasteelliseksi, joten tiedonkulun vahvistaminen vaatii huomiota toimialaa koskevassa päätöksenteossa. Esimerkiksi matkailutoimialan koulutuspaikkojen määrällä ja alueellisella jakaantumisella on vaikutusta alan työvoimatilanteeseen. Matkailua voi opiskella kaikilla koulutusasteilla ja oppilaitoksista valmistuu monipuolisesti ammattilaisia ja asiantuntijoita työelämän ja kehittämisen tarpeisiin. Kuitenkin esimerkiksi aloituspaikkojen ja koulutusten määrittelyyn vaikuttavat monet eri tahot. Edellä luvussa 4.2 tarkasteltiin ammattinimikkeittäin matkailualan kohtaantohaasteita ja havaittiin, että tietyissä ammateissa oli samanaikaisesti sekä avoimia työpaikkoja että työttömiä työnhakijoita. Lisäksi osassa maata oli pulaa työnhakijoista ja toisaalla taas paljon liikaa työnhakijoita, mikä voi viitata mm. pitkistä välimatkoista ja asuntopulasta aiheutuviin ongelmiin ja/tai toimivien ja edullisten kulkuyhteyksien puuttumiseen.

Matkailutoimialaan vaikuttavia päätöksiä tehdään sekä alueellisella että kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Muun muassa uudistukset, kuten kestävyystaksonomian kehitys Euroopan Unionissa (Euroopan komissio 2021) on tarkoitettu ohjaamaan yritysten toimintaa kohti kestävä kehitystä. Se tapahtuisi ohjaamalla rahoitusta ympäristön kannalta kestäviin sijoituksiin. Tällöin taksonomia vaikuttaa yritysten rahoituksen hintaan ja yritysten mahdollisuuksiin työllistää. Vaikuttavasti toteutettuna taksonomialla on kyky vaikuttaa sekä paikallisten matkailuyritysten investointeihin sekä lisätä tietoa toiminnan ympäristökestävyydestä. Ensi vaiheessa taksonomin mukainen raportointi koskee yrityksiä, joilla on liikkeellelaskettuja arvopapereita tai työllistävät yli 500 henkeä.

Matkailun keskeisiä vetovoimatekijöitä Suomessa ovat puhdas luonto, ainutlaatuinen kulttuuri ja harrastusmahdollisuudet. Näiden tekijöihin pohjaavaan matkailukysyntään liittyy voimakas kausivaihtelu, mikä johtaa osaltaan osa-aikaiseen työllistymiseen ja määräaikaisiin työsuhteisiin. Lisäksi vetovoimatekijät keskittyvät usein harvaanasutuille alueille, joissa paikallisväestöstä ei ole riittävästi saatavilla soveltuvaa työvoimaa eikä välttämättä asumiseen soveltuvia asuntoja esimerkiksi muualta muuttaville työntekijöille. Tämä on nostettu yhtenä merkittävimmistä haasteista sesonkityön osalta. Asuminen ja palvelut eivät kohtaa työntekijöiden tarpeita monilla matkailualueilla. Poliittisilla päätöksillä voidaan vaikuttaa matkailualueen palveluihin ja tällä on vaikutusta siihen, kuinka houkuttelevana alue nähdään pysyvänä asuinpaikkana.

Kansainvälisen politiikan jännittyneisyys ja erityisesti Ukrainan sota ja sitä seuranneet EU:n asettamat Venäjää koskevat talouspakotteet vaikuttavat matkailutoimialaan. Tätä raporttia viimeisteltäessä seurauksia on kuitenkin vielä vaikea arvioida. Suomen ja Venäjän välinen matkailu on ollut aiempina vuosina vilkasta. Ennen pandemiaa Venäjä oli Suomen suurin matkailuvientimarkkina yöpymisten määrällä ja matkailutuloilla mitattuna.

Ekologiset tekijät

Ilmastonmuutos on tullut vain vähän esiin tämän selvityksen työvoimaan liittyvässä asiantuntijakeskustelussa. Ilmastonmuutos on kuitenkin olennaista mainita matkailutyöstä puhuttaessa, vaikka sen globaalit ja paikalliset vaikutukset sekä ajallinen jakautuminen ovat epävarmoja (Walmsley et al. 2020). Tutkijoiden ja Kansainvälisen ilmastopaneelin (IPCC) (2022) uusimman katsauksen mukaan ilmastonmuutoksella on vaikutusta Pohjoismaissa, joissa ilmastonmuutos näyttäytyy jo huolestuttavana matkailun kannalta, koska matkailun kysynnästä merkittävä osa perustuu pohjoiseen ilmastoon ja sen tuomaan toimintaympäristöön. Esimerkiksi lumivarmuus tulee heikentymään (Falk ja Vieru 2017a; Hall 2014).

Ilmastonmuutoksen vaikutukset saattavat näkyä myös välillisesti esimerkiksi lentohäpeänä, lentoyhteyksien vähenemisenä tai matkustuskustannusten nousuna vaikuttaen saavutettavuuteen ja imagoon (Walmsley et al. 2020). Ennusteiden mukaan tulevaisuudessa myös ilmasto lämpenee entisestään ja sään ääri-ilmiöt lisääntyvät. Ilmastonmuutos haastaa yhteiskuntia uudella tavalla, minkä tulisi näkyä myös matkailun kestävyiden ja ympäristövastuullisen toiminnan kasvuna. Kestävän kehityksen edistämiseksi tulisikin tukea sellaisia matkustusmuotoja ja sellaista energiantuotantoa, jotka käyttävät uusiutuvia energialähteitä ja vastaavasti vähentävät fossiilisen energialähteiden käyttöä.

Sosiaaliset tekijät

Väestörakenteen muutos ja alhainen syntyvyys haastavat matkailutoimialaa. Tyypillisesti ala on ollut tärkeässä roolissa nuorten työllistäjänä. Ikäluokkien pienentyessä kilpailu työvoimasta eri alojen kesken kasvaa. Matkailutoimialan tuleekin huolehtia osaltaan työssä jaksamisesta ja työhyvinvoinnista sekä viestiä nuoria kiinnostavalla tavalla alan tarjoamista mahdollisuuksista. Tämä liittyy osaltaan matkailutoimialan sosiaaliseen vastuullisuuteen, jossa kyse on esimerkiksi työhyvinvoinnista ja osaamisen kehittämisestä. Siihen kytkeytyvät myös työntekijöiden ihmisoikeudet, tuotevastuu ja kuluttajansuoja (Sorsa 2010, 17).

Väestörakenteen muutoksen myötä työelämästä eläkkeelle siirtyneiden työntekemisen jatkaminen on noussut esiin monissa keskusteluissa. Odotetun eliniän nousu sekä niin kutsuttujen myöhäiskeskäikäisten (65–74-vuotiaat) aiempaa parempi toimintakyky ja halu tehdä töitä pidempään tai osa-aikaisesti olisi hyvä ottaa tulevaisuudessa huomioon (Rotkirch 2021). Samalla työhyvinvointi- ja kuntoutustukitoimet voisivat olla apuna toimintakyvyn säilyttämiseksi. Ikääntyvään työvoimaan liittyvässä keskustelussa on huomioitava, että matkailutoimialan työlliset ovat iältään varsin nuoria, joten väestön ikääntyminen ei siinä suhteessa ole samanlainen haaste kuin erällä toisilla aloilla, kuten esimerkiksi kunta-sektorilla. Kuitenkin matkailutyön vetovoimaisuuden haasteet ja työhyvinvointi nousevat kehittämiskohteina matkailutoimialalla tulevaisuudessa sisältäen myös ikämoninaisuuden johtamisen haasteet ja mahdollisuudet.

Matkailutoimiala, erityisesti sen ydinklusteri, on työvoimaltaan hyvin naisvaltainen ja vastaa-vasti esimerkiksi liikenne ja sitä palveleva toiminta on miesvaltainen (Tilastokeskus 2021 o). Alan sukupuolittuneisuus yksipuolistaa matkailutoimialan työmarkkinaa, mutta toisaalta diversiteettiä lisää matkailutoimialan työvoiman monikulttuurisuuden lisääntyminen. Pienentyvien ikäluokkien myötä työperäisen maahanmuuton merkitys tulee korostumaan matkailutoimialan avoimia työtehtäviä täytettäessä. Tällä hetkellä meneillään olevien tukitoimenpiteiden (esimerkiksi Talent Boost) toteuttaminen tukee osaltaan myös matkailutoimialan kansainvälisen osaajahankinnan ja osaajien integroitumista yhteiskuntaan (Valtioneuvosto 2021a). Talent Boostin tavoitteena on esimerkiksi työ- ja opiskeluperusteisten oleskelulupamenettelyiden nopeuttaminen ja sujuvoittaminen, kansainvälisten osaajien ja heidän perheidensä Suomeen houkuttelun, asettautumisen ja jäämisen vahvistaminen sekä ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisy. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022d.)

Työllistyminen matkailutoimialalle työuran eri vaiheissa vaatii myös alan luonteen huomioimista. Työhyvinvointiin vaikuttavia puolia voivat olla esimerkiksi vuorotyön aiheuttamat haasteet. Vuorotyöstä saatava korvaus on toisaalta merkittävä lisätulonlähde matalapalkkaisilla aloilla, joten myös vuorotyössä on monenlaisia näkökulmia. Matkailutoimialan työ sisältää tyypillisesti myös fyysisiä, esimerkiksi liikkumiseen tai työasentoihin liittyviä kuormitustekijöitä. Nämä voivat tukea työntekijöiden terveyttä, mutta myös aiheuttaa terveydellistä haittaa.

Teknologiset tekijät

Teknologian kehitys ja digitalisaatio tulevat vaikuttamaan matkailutyöllisyyden kehitykseen muokkaamalla olemassa olevia alan työtehtäviä ja synnyttämällä kokonaan uusia työtehtäviä. Uudet, teknologian mahdollistamat liiketoimintamallit sekä alusta- ja jakamistalous ovat muiden muassa sellaisia muutosajureita, joilla on vaikutusta työntekemisen muotoihin ja työnkuviin.

Matkailutoimialan työtehtävien kirjon ollessa varsin monipuolinen, on myös digitaitojen osaamisvaatimuksissa suuria vaihteluita. Vuorovaikutus- ja asiakaskohtaamisen taidoilla tulee edelleen olemaan merkittävä rooli, etenkin majoitus- ja ravitsemisalalla. Suurin osa muutoksista näyttöytyy uusina digitaalisina työkaluina. Nämä työkalut ja ohjelmistot ovat entistä vahvemmin taustajärjestelmiä (esimerkiksi pilvipalveluita), jotka integroituvat osaksi työprosesseja, jopa korvaten prosessin osia. Automatisaatio tulee vähentämään rutiinitehtäviä, esimerkiksi majoitusliikkeiden vastaanotossa, mutta lisää samalla hybridi-tehtäviä, joissa matkailutyön osaaminen yhdistyy digitaitojen kanssa. (European Commission 2021a; NTG skills alliance 2019.)

Haastatteluissa nousi esille myös perinteisten teknisten ammattien ”palvelullistuminen”; esimerkiksi liikennöinnin alalla korostuu tulevaisuudessa myös palveluosaaminen. Haastatteluissa tuotiin myös esille, että digitalisaatiokeskusteluissa olisi syytä muistaa myös asiakasrajapinnassa tapahtuviin tehtäviin tarvittava osaaminen ja työvoima. Toisaalta rutiinitehtävien vähentymisen myötä korostuu asiantuntijuus kerätyn ja tuotetun tiedon analysoinnissa (data analytics) ja hyödyntämisessä, palveluiden kehittämisessä sekä asiakas- ja työntekijäkokemuksen johtamisessa.

Koronapandemian myötä tapahtunut harppaus digitalisaatiossa on edesauttanut matkailutoimialaa selviämään, kun yritykset ovat ottaneet käyttöön kontaktitonta asiakaspalvelua mahdollistavia digitaalisia alustoja. Erilaiset verkossa tuotetut palvelut muuttavat paitsi asiakaskokemusta, myös työntekijäkokemusta. Asiakastietoa (dataa) keräämällä ja analysoimalla on mahdollista tunnistaa, millaisia kokemuksia asiakkaat haluavat ja kehittää palveluiden yhteistuottamista (co-creation). Lisäksi edistynyt teknologia mahdollistaa laajemmin tekoälyn hyödyntämisen esimerkiksi erilaisten tehtävien automatisoinnissa ja robotiikan hyödyntämisessä. Kaikki tämä tarkoittaa, että tarvitaan uusia innovaatioita, tietotaidon kehittämistä ja työntekijöiden osaamisen päivittämistä. (OECD 2021b.)

Digitalisaation ja teknologian kehityksen vaikutukset näkyvät siis eri toimialoilla eri tavoin ja tieto eri matkailutoimialoilla tapahtuvista muutoksista ja erityisesti niiden vaikutuksista työllisyyteen on pirstaleista. Teknologian kehittymisen vaikutuksia työhön hotellialalla ovat tutkineet esimerkiksi Wu, Chin ja Liu (2022). Älyhotelleja koskevan tutkimuksen mukaan teknologian avulla on mahdollista muovata asiakaskokemusta muun muassa kasvojentunnistusteknologiaa ja itsepalvelun mahdollistavaa (esim. check out -palvelu)

teknologiaa hyödyntäen. Teknologian jatkuva läsnäolo ja digitaalisten palvelujen lisääntyminen voi heidän mukaansa kuitenkin aiheuttaa työntekijöille myös teknostressiä (Wu, Chin ja Liu 2022). Ravitsemistoimialalla teknologiaa voidaan myös hyödyntää monin paikoin. Käyttöön on tullut myös älykästä teknologiaa, kuten robotteja. Tuomi, Tussyadiah ja Stenmetz (2021) nostavat esille lukuisia esimerkkejä palveluista matkailutoimialoilta, joissa ihmisen on korvannut robotti. Robotit voivat valmistaa aterioita, toimia hotellivastaanotossa ja muissa vastaavissa standardoitavissa tehtävissä (Tuomi et al. 2021). Tyypillinen esimerkki on robottibaarimikko, joka voi valmistaa ja tarjoilla juomia (Cain, Thomas ja Alonso 2019.)

Taloudelliset tekijät

Koronapandemian aiheuttamasta takaiskusta toipuminen matkailutoimialalla on alkanut Suomessa loppusyksystä 2021, mutta pandemia on vaikuttanut toimialaan syvästi ja pitkäkestoisesti ja uudet virusmuunnokset voivat aiheuttaa edelleen epävarmuutta. Muutokset ovat olleet nopeita ja aiheuttaneet alalle tilapäisen työvoimatarpeen laskun ja osaamisvuodon muille aloille. Alan kannattavuuskehitys vaikuttaa yritysten palkanmaksukykyyn ja mahdollisuuteen työllistää. Globaalin talouden kehityksen vaikutus matkailuun, lähtömaihin ja matkailijaprofiiliin ja -määriin muuttaa osaamisvaatimuksia ja työntekijätarvetta.

Väestön ikääntyminen, alhainen syntyvyys ja hidas talouskasvu ovat osaltaan synnyttäneet julkisen talouden kestävyysvajeen. Työllisyyden kasvun avulla voidaan vahvistaa julkista taloutta. Matkailuala voisi tarjota matalan kynnyksen työpaikkoja ja helpottaa alan työvoimapulaa. Tähän voisi ulkomainen työvoima tuottaa osaltaan helpotusta.

Energian hinnan nousu ja inflaation kiihtyminen voi aiheuttaa kotitalouksille lisääntyviä kustannuksia (Dufva, Solovjew-Wartiovaara ja Vataja 2021). Tämä voi näkyä matkailussa vapaa-aikaan liittyvän ostovoiman vähenemisenä. Alkuvuodesta 2022 tämä onkin jo ollut nähtävissä aiheuttaen myös tyytymättömyyttä kansainvälisestikin, mikä on näkynyt mielenosoituksina ja jopa poikkeuslakien käyttöönottona joissain maissa. Globaali keskinäisriippuvuus voi aiheuttaa esimerkiksi pandemian, ilmastonmuutoksen ja talouspakotteiden seurauksena yllättäviäkin hintojen heilahteluja (Dufva et al. 2021).

Taloudellista epävarmuutta matkailutoimialalle voi tuoda myös eri toimialojen välinen keskinäinen kilpailu, mikä voi eräillä paikkakunnilla vaikuttaa matkailukysyntään. Konkreettisesti julkista keskustelua on käyty matkailun ja kaivostoiminnan välisistä asetelmista (MaRa 2019).

Lainsäädännölliset tekijät

Suomessa sekä työnantajat että työntekijät ovat järjestäytyneitä ja toimialakohtaiset työehtosopimukset vaikuttavat työntekijän ja työnantajan välisiin sopimuksiin. Matkailulainsäädännöllä on vaikutusta matkailutoimialaan yleisellä tasolla ja työlainsäädännöllä puolestaan työnantajan ja työntekijän velvollisuuksiin. Matkailutoimialaan voi liittyä tulevaisuudessa myös muuta sääntelyä, jolla on vaikutusta kannattavuuteen.

Matkailu edellyttää toimivia liikenneverkostoja. Niiden kehittämiseksi on laadittu valtakunnallinen strateginen liikennejärjestelmäsuunnitelma vuosille 2021–2032 (Valtioneuvosto 2021b). Valtion väyläverkon (maantiet ja rataverkko) korjausvelka on yhteensä noin 2,8 miljardia euroa. Suunnitelmassa on myös esitetty suuret ratayhteydet, joita perustetut hankeyhtiöt ja suunnitteilla oleva hankeyhtiö kehittävät eteläisen Suomen kasvukolmiossa. Näiden hankkeiden edistäminen ja olemassaolevan väyläverkon ylläpidon rahoittaminen saattavat muodostua haasteeksi. Tieliikenteeseen liittyy lisäksi tavoite saada puolitettyä liikennepäästöt vuoteen 2030 mennessä. Se, millä keinoin se toteutetaan ja millaisia vaikutuksia on odotettavissa, on valmistelussa (Liikenne- ja viestintäministeriö 2021). Tähän liittyy esimerkiksi autokannan uudistus, mahdollinen liikenteen päästökauppajärjestelmä sekä tuet julkisille lataus- ja tankkausasemille ja taloyhtiöiden latausinfrale.

Koronapandemia on osoittanut, että lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisia rajoituksia voidaan ottaa käyttöön toimialaa koskien. Myös tulevaisuudessa matkailutoimialalle kohdentuvat rajoitukset ovat mahdollisia.

Kuvio 37. PESTEL-analyysi matkailutoimialan työllisyyteen vaikuttavista muutosvoimista.

6.2 SWOT-analyysi matkailutoimialan työvoima- ja osaamistarpeista

Tässä luvussa esitellään SWOT-analyysi matkailutoimialan työvoima- ja osaamistarpeista. SWOT-analyysissä on tarkasteltu joitakin merkittäviä matkailualan sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia sekä toimintaympäristöstä kumpuavia uhkia ja mahdollisuuksia alan työllisyyden ja työvoimatarpeen kannalta. SWOT-analyysi perustuu raportin aineistoon ja erityisesti asiantuntijatyöpajassa esille nousseisiin huomioihin. SWOT-analyysin kautta on

mahdollista hahmottaa keinoja vahvistaa heikkouksia, kehittää vahvuuksia edelleen, tarttua mahdollisuuksiin ja torjua uhkia. Tulokset on esitetty tiivistetysti kuviossa 38.

Matkailutoimialan vahvuutena on pitkään ollut alan korkea työllistävyys. Alan yritykset työllistävät runsaasti nuoria ja ne ovat toimineet monille porttina työelämään. Alalla toimivat kokevat asiakastyön merkitykselliseksi ja on nähtävissä, että palveluosaamiselle on kysyntää myös tulevaisuudessa. Näiden lisäksi matkailutoimialalla tarvitaan myös monipuolista asiantuntijaosaamista. Erikoistuminen ja ammattiosaamisen kehittäminen sekä vastuullisuuden lisääntyminen kiinnostavat nuoria. Erikoisammattitutkinnot, kuten baarimestarin tai ruokamestarin erikoisammattitutkinto, tarjoavat osaltaan näitä mahdollisuuksia hioa osaamista ja suunnata uraa oman mielenkiinnon mukaan. Matkailutoimialalle valmistuvat työllistyvät hyvin, vaikka pandemia on tuonut haasteita toimialalle.

Alan heikkouksina on puolestaan nähty viimeisten vuosien aikana heikko vetovoima ja osaajavaje. Osaavaa työvoimaa ei riitä tai osaaminen ja työpaikat eivät kohtaa. Tämä näkyy muun muassa siinä, että toimialalla on yhtä aikaa paljon avoimia työpaikkoja, mutta myös työttömyyttä. Alueellisen kohtaantohaasteen lisäksi syitä on myös muita. Alan vetovoimaa heikentävät muun muassa sesonkiluonteisuus sekä työoloihin liittyvät haasteet. Myös vuorotyön aiheuttamat haasteet voivat olla työntekijän näkökulmasta kiinnostusta vähentäviä tekijöitä. Pandemiaaikaiset lomautukset ja työn loppuminen ovat saaneet työvoimaa siirtymään sekä kouluttautumaan uusille aloille. Tällä voi olla pitkäkestoiset seuraukset alan vetovoiman ja imagon näkökulmasta.

Tämän raportin tausta-aineistossa sekä haastatteluissa yhtenä merkittävänä muutosvoimana näyttäytyi digitalisaatio, joka vapauttaa aikaa rutiinitehtävistä. Digitalisaatio ja teknologian kehittyminen ovatkin yleisesti tunnistettuja pitkän aikavälin megatrendejä. Samalla kun vähemmän aikaa kuluu rutiininomaisten tehtävien hoitamiseen, asiantuntijatyön kysyntä kasvaa. Digitalisaation vaikutukset näkyvät matkailutoimialan ammattilaisten työssä eri tavoin. Suuri osa digitalisaation tuomista muutoksista voi olla asiakkaalle näkyvämpiä esimerkiksi työtä helpottavia taustasovelluksia. Toiset digitaaliset sovellukset ja ratkaisut voivat olla taas hyvinkin näkyviä asiakaspalvelutilanteissa. Älykkään teknologian vaikutuksia eri matkailun toimialoihin ovat kuvanneet esim. Tuomi et al. (2021). Heidän mukaansa robotin rooli asiakaskohtaamisessa voi olla esimerkiksi juuri rutiininomaisissa tehtävissä tukeminen, jolloin ihmiselle jää enemmän aikaa monimutkaisempiin tehtäviin. Robotti voi myös korvata ihmisen kokonaan tai tukea palvelun parantamista.

Laaja ymmärrys kestävästä kehityksestä kasvaa ja luo tarvetta asiantuntijuudelle myös matkailualalla. Vastuullisesti toimivat yritykset ovat houkuttavia tulevaisuuden tekijöille. Vastuullisuuden näkökulmasta pienetkin teot saattavat olla merkityksellisiä ja vaikuttaa yrityksen imagoon ja houkuttavuuteen. Matkailutoimialan työllisyyden näkökulmasta

maahanmuutto on todella merkittävä mahdollisuus. Maahanmuuton kautta on mahdollista saada matkailutoimialalle lisää volyyymityövoimaa sekä erikoisosaamista.

Mahdollisuuksien lisäksi tunnistettiin myös uhkia. Uhkina nähtiin muun muassa se, että vetovoimaan ja työoloihin ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota ajoissa. Pula osaajista on maailmanlaajuinen ja tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa. Tämä tarkoittaa, että kilpailu osaavasta työvoimasta myös kiristyy. Matkailijoiden yksilöllisten tarpeiden lisääntyessä tarve erityisosaajille lisääntyy. Uhkana voidaan nähdä myös yritysten toimintamahdollisuuksien heikentyminen sekä tulevat kriisit, joihin täytyy kyetä varautumaan ajoissa. Ennakointi nousee entistä tärkeämmäksi. Kehittämistoimia tarvitaan matkailutoimialan palautumisessa ja työvoiman saatavuuden lisäämisessä ja uhkana voidaan nähdä se, että käynnistetyt kehittämistoimet jäävät vajaiksi tai toteutumatta.

Kuvio 38. SWOT-analyysi matkailutoimialan työvoima- ja osaamistarpeista.

<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alalla riittää töitä ja ala on palautunut kriiseistä nopeasti • Asiakastyö koetaan merkitykselliseksi • Ala työllistää nuoria • Se tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia • Toimialalla on vastuulliseen kehittämiseen motivoituneita osaajia • Alalla on monipuolista koulutusta ja valmistuneet työllistyvät hyvin 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toimialalla ei ole riittävästi osaajia • Alan vetovoima on heikko • Toimialalla on työoloihin liittyviä haasteita • Toimiala on sesonkiluonteinen • Johtamisessa ei aina kiinnitetä riittävästi huomiota työhyvinvointiin • Koronapandemian myötä osalla yrittäjistä ja työntekijöistä ovat työt loppuneet • Alalla on paljon avoimia työpaikkoja, mutta myös paljon työttömyyttä (kohtaantohaaste)
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Digitalisaatio vapauttaa osasta rutiinitehtävistä • Asiantuntijatyön kysyntä kasvaa • Maahanmuuton myötä lisää osaajia • Toimialarajat ylittävän yhteistyön mahdollisuudet alan kehittämisessä ja koulutuksessa (esim. kulttuuriala tai IT-ala) • Koulutuksen kautta mahdollista saada alan työntekijöille uutta osaamista • Lyhyt- ja täydennyskoulutuksilla mahdollisuus täydentää tutkintokoulutuksia • Sesonkiluonteisuuden tasoittaminen ja erilaiset ratkaisut ympärivuotisen toimeentulon takaamiseksi 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alan vetovoimaan ja työoloihin ei kiinnitetä tarpeeksi ja ajoissa huomiota • Tuottavuutta nostetaan työhyvinvoinnin kustannuksella • Pula osaajista on globaali, mikä jatkunee tulevaisuudessa • Kilpailu erityisesti syväosaajista kiristyy ja heitä tarvitaan lisää yksilöllisen matkailun kasvaessa • Yritysten toimintamahdollisuuksien heikkeneminen sekä hitaus kehittää ja ottaa käyttöön uusia toimintatapoja haastavat yritysten toimintaa • Kehittämistoimenpiteet kansainvälisten osaajien rekrytoimiseksi jäävät toteutumatta • Tuleviin kriiseihin ei osata valmistautua tai varautua ajoissa

6.3 Matkailutyön vetovoimatekijät ja työhyvinvointi

Tässä luvussa tarkastellaan matkailutyön tunnistettuja veto- ja pitovoimatekijöitä, työhyvinvointia ja työntekijäkokemusta, ja näihin liittyviä haasteita aiempien selvitysten ja tutkimustiedon, selvityksen aikana suoritettujen asiantuntijahaastatteluiden ja työpaja-työskentelyn näkökulmasta.

Vetovoimatekijät

Matkailutoimialan vetovoimatekijät vaikuttavat alalle hakeutumiseen. Mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tulisi yläkouluikäisille työelämään tutustumisen yhteydessä syntyä käsitys alan tarjoamista moninaisista ja kiinnostavista työmahdollisuuksista, ei vai Suomessa vaan myös kansainvälisesti. Tähän tarvitaan aktiivisuutta, innostuneisuutta, viestintää ja yhteistyötä oppilaitosten kanssa. Haastatteluissa tuotiin esille alan tarjoamien monipuolisten mahdollisuuksien esittely heti rekrytoinnin alkuvaiheessa.

Matkailutyön tulisi tarjota samalla sekä jatkuvuutta että etenkin työelämään siirtymässä olevien uusien sukupolvien arvostamaa joustavuutta ja vapautta. Tulevaisuuden ura- ja työmahdollisuuksien visiointi alkaa varhaisessa vaiheessa. Matkailutoimialan olemassa olevien vahvuuksien, osaajien kehittämis- ja etenemismahdollisuuksien näkyväksi tekeminen on tärkeää. Keinoja toimialan tukemiseksi kestäväen kehityksen näkökulmasta pohditaan globaalisti (UNWTO 2021).

Asiantuntijahaastatteluissa nousi esiin juuri työelämään siirtyneiden tai siirtymässä olevien sukupolvien arvomaailman muutos sekä suhtautuminen työhön ja vapaa-aikaan. Lisäksi esiin nousivat sosiaaliseen, taloudelliseen ja ympäristövastuulliseen liittyvät tekijät sitoutumiseen ja työntekijäkokemukseen vaikuttavina tekijöinä. Työperäinen maahanmuutto on nähty hyvin yleisesti edellytyksenä matkailutoimialan kasvulle ja kehitykselle, ja kansainvälisen työvoiman osuuden kasvu on jo nyt nähtävissä. Esimerkiksi Massida, Etzo ja Pires (2017) ovat tutkimuksessaan ekonometrisin menetelmin havainneet maahanmuuton lisäävän hotelli- ja ravintolakäytössä olevien kiinteistöjen määrää Italiassa. Nämä muutosvoimat lisäävät tarvetta moninaisuuden ymmärtämiselle ja diversiteetin johtaminen nousee tärkeäksi tarkastelun kohteeksi työntekijäkokemuksen muodostumisessa.

On tunnistettava eri työntekijäpersoonien erilaiset tarpeet työlle, työelämälle ja johtamiselle. Haastatteluiden mukaan matkailuala tulee houkuttelemaan seikkailunhaluisia nomadeja, jotka eivät kaipaa paikalleen juurtumista, mutta myös paikalleenasettuja. Eri elämänvaiheissa olevien työntekijäryhmien tarpeet ovat erilaisia, joiden lisäksi on hyvä huomioida myös yksilölliset tarpeet ja vastavuoroinen joustavuus työnantajan ja työntekijän välillä (Kaihua, Kemi, Tapaninen ja Vähäkuopus 2020).

Vetovoimaan vaikuttavat myös matkailutoimialan julkisuuskuva ja imago. Vetovoimaisuutta vähentävä tekijä on matkailutoimialan matalat palkat, erityisesti sen ydinklusterissa. Koronapandemian aikana matkailutoimiala on joutunut laajasti liikkuvuus- ja aukiolorajoitusten piiriin, minkä vuoksi alaa vaihtaneita houkuttelee nyt takaisin tuttuihin tehtäviin, mutta alalla on nähtävissä myös osaajien haluttomuus palata takaisin entisiin tehtäviin. Tämä herättää pohtimaan syitä kehitykselle. Matkailutoimialan työvoiman kannalta olisi tärkeää miettiä, millä tavoin alan tulisi uudistua, jotta työ houkuttelisi myös jatkossa. Miten

toimialan vetovoimaa vähentäviä tekijöitä tulisi poistaa ja millaisia olemassa olevia toimintatapoja ja vahvuuksia tukemalla pitovoimaa saisi vahvistettua?

Matkailutoimialan ja työn vetovoimaisuuden kasvattamiseksi olisi syytä miettiä, miten tehdä asioita toisin, jotta työ itsessään muodostaisi mielekkään kokonaisuuden. Työntekijöiden rekrytointiin suunnatut markkinointitoimenpiteet eivät tarjoa kestäviä ratkaisuja, mikäli työolot ja työ itsessään eivät vastaa markkinoinnin luomia mielikuvia. Matkailutyössä arjen johtamiskäytänteet ovat paikoin hyviä ja lähijohto saa kiitosta käytännön asioiden sujumisesta, vuorovaikutuksesta ja viestinnästä (Kaihua ja Vähäkuopus 2020).

Myös työnantajan henkilökunnalleen tarjoamalla työsuhte-eduilla on merkitystä. Matkailu keskittyy usein alueille, jossa ei ole välttämättä rakenteita ja palveluja pysyvien asukkaiden tarpeiden tueksi. Palveluihin lukeutuvat esimerkiksi koulut, päiväkodit ja hyvinvointipalvelut sekä liikkumisen palvelut, joiden puuttuminen vaikuttaa asumisen mielekkyyteen. Palvelujen ja asumisjärjestelyjen puutteet nousevat hyvin usein esiin alan vetovoimasta käytävässä julkisessa keskustelussa (Hiltunen 2021). Asuminen ja palvelut osana alan vetovoimaa ja mielekästä työntekijäkokemusta nousivat esille myös haastatteluissa ja työpajoissa, niiden kehittämisen ollessa haastavaa ja edellyttäen useiden toimijoiden yhteistyötä. Työntekijällä pitäisi olla mahdollista majoittua inhimillisesti. Konttimajoitus toimii tilapäisenä ratkaisuna, mutta tavoitteena ollessa ympärivuotinen, kestävä matkailun kehitys, edellyttää se kestäviä ratkaisuja myös asumisen ja palvelujen järjestämisen osalta. Tämä edellyttää tiiviimpää yhteistyötä elinkeinoelämän, kunnan ja investoijien kanssa.

Raportin kirjoittamishetkellä mediassa korostuvat matalapalkkaisen alan huonot työolot, ei niinkään osaajien menestystarinat ja onnistumiset sekä yrittäjyysmahdollisuudet (Freyborg 2022). Matkailutoimialalta nostetaan esiin matkailijan elämyksellistä näkökulmaa ja tämän lisäksi tulisi nostaa esiin työntekijäkokemusta; mitä työ on esimerkiksi high-end-matkailupalvelujen toteuttajana. Sesonkiluonteisesti työllistävän alan mahdollisuutta tarjota jatkuva ja ympärivuotinen toimeentulo tulisi voida tarkastella työaikapankkien valossa.

Pitovoimatekijät

Pitovoimatekijät muodostuvat monista työsuhteen aikaisista kokemuksista, jotka ovat peräisin arjessa syntyvistä työntekijäkokemuksista. On positiivista, että matkailutyötä tekevät pitävät työtään itsessään merkityksellisenä ja motivoivana. Johtamiskäytännöillä voidaan vaikuttaa työntekijäkokemuksiin ja niillä onkin merkittävä motivoiva ja sitouttava rooli ja lähijohdon työssä tulisi välittyä pyrkimys luoda kaikille mielekäs työelämä (Aaltonen et al.2020). Matkailutyötä tekevät arvostavat lähijohdon lähestyttävyyttä, palautteensaantia ja toimivaa keskusteluyhteyttä sekä mahdollisuutta osallistua oman työn suunnitteluun (Kaihua ja Vähäkuopus 2019).

Organisaatioilla on kyky ja mahdollisuudet vaikuttaa johtamisellaan työntekijän saamiin kokemukseen (Asgeirsson et al. 2020). Siinä missä isommissa yrityksissä on usein henkilöstöjohtamisen asiantuntemusta ja henkilöstöasioihin osoitettua vastuuta, pienemmissä yrityksissä näin ei välttämättä ole. Selvityksessä tehdyissä haastatteluissa korostuivat myös johtamiseen ja esimiestyöhön liittyvät kysymykset (Asgeirsson et al. 2020). On tärkeää, että työntekijä nähdään yksilönä ja hänen vahvuuksiinsa perustuvaa urakehitystä tuetaan. Matkailutoimialalla erityisenä piirteenä on myös vuokratyöntekijän työhyvinvointi ja työn merkityksellisyys. Henkilöstöpalveluyrityksen kautta työntekijä saattaa työskennellä useissa yrityksissä, joten henkilöstöpalveluyrityksen ja asiakasyrityksen välillä tehdään yhdessä arviointia ja käydään palautekeskusteluja. Onkin tärkeä huomioida, että tällöin työntekijäkokemuksessa yhdistyvät kokemus sekä henkilöstöpalveluyrityksen että asiakasyrityksen toiminnasta.

Havaintojen mukaan työntekijän kokemukset esimieskäyttäytymisestä ja työilmapiiristä välittyvät asiakkaan kokemuksiin palvelun laadusta (Fischer 2012). Hyvä työilmapiiri syntyy työn arvostuksesta ja sen merkityksellisyydestä, siitä että tekee sekä itselle että muille merkittävää työtä, mikä on yksi ihmisen perustarpeista. Työntekijä on valmis joustamaan ja tinkimään omista tarpeistaan kokiessaan, että tehdyllä työllä on merkitystä asiakkaalle tai omalle työyhteisölle. (Aaltonen, Ahonen ja Sahimaa 2020). Aiempia selvityksiä (mm. Kaihua, Kemi, Tapaninen ja Vähäkuopus 2020) mukailen, asiakaskohtaaminen ja -tarpeen täyttäminen nousivat asiantuntijahaastatteluissa matkailutyön merkityksellisimmäksi tekijäksi nyt ja tulevaisuudessa.

Työntekijän kokema turvattomuuden tunne ja epävarmuus työn jatkuvuudesta nousee esille yhtenä merkittävänä työhyvinvointiin ja sitoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Turvallisuuden tunne lukeutuu ihmisen perustarpeisiin, heti fysiologisten tarpeiden – kuten ruoan, juoman ja unen – jälkeen. Tutkimusten (esim. Asgeirsson, Neshybová, Thorsteinsson ja Gustavsdóttir 2020) perusteella yritykset, jotka pystyvät tarjoamaan työntekijöille vakautta ja luottamusta tulevaisuuteen, saavat vastaavasti sitoutettua henkilökuntaa paremmin. Työntekijöiden työhyvintään ja työntekijäkokemuksen panostaminen lisää pitkällä tähtäimellä myös yrityksen tuottavuutta (Ojanen 2020).

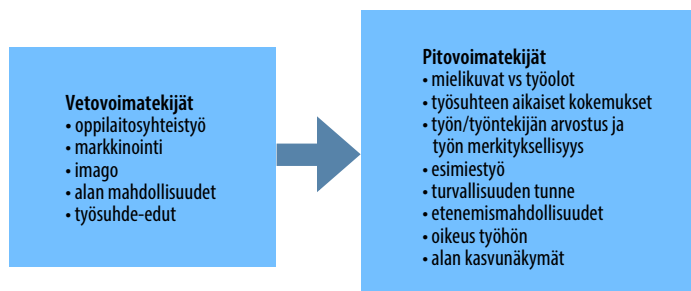
Urapolkuja ja osaamisen kehittämistä matkailutyön veto- ja pitovoimaa vahvistavana elementtinä on nostanut esiin myös elinkeino (Tiihonen 2021). Urien johtaminen linkittyy vahvasti osaamisen kehittämiseen. Urajohtamisen avulla on mahdollista rakentaa yksilölle sopivasti haastava ketju tehtäviä. Työ matkailualalla tulisi olla työntekijälle oppimisprosessi, sillä ammatillisen kehittymisen avulla on mahdollista parantaa työsuoritusta ja sitoutumista organisaatioon (Järvensivu ja Pulkki 2019). Kysymys on myös jatkuvasta oppimisesta. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön (2022) jatkuvan oppimisen toimenpideohjelmalla pyritään mahdollistamaan osaamisen kehittäminen ja uudistaminen elämän ja työuran eri vaiheissa. Jatkuvan oppimisen uudistus on osa Suomen kestävästä kasvusta

ohjelmaa. Jatkuvan oppimisen toimenpideohjelma kannattaa huomioida myös matkailualan koulutuksen kehittämisessä.

Alan, sen tarjoaman työn ja työntekijän arvostus sekä ura- ja kehittymismahdollisuudet vaikuttavat työntekijäkokemukseen ja työhyvinvointiin. Arvostus on noussut merkittäväksi tekijäksi sekä alan yleisen arvostuksen että työntekijän henkilökohtaisen arvostuksen ja palkitsemisen näkökulmasta (esim. Asgeirsson et al. 2020). Arvostus näkyy muun muassa siinä, että työntekijän potentiaali tunnustetaan ja hänellä on etenemismahdollisuuksia. Uralla eteneminen nähdään usein automaattisesti vertikaalisena jatkumona, mutta asiakasrajapinnasta ja asiantuntijatyöstä lähijohtotehtäviin siirtyminen ei ole jokaisen työntekijän näkökulmasta tavoiteltavaa. Digitalisaation ja rutiininomaisten työtehtävien automatisointi tulee muokkaamaan työnkuvia ja mahdollistamaan ammattilaisen osaamisen hyödyntämisen ongelmanratkaisukykyä, asiakaskohtaamisia ja erikoistarpeita edellyttävissä tehtävissä.

Kuviossa 39 on koostettu asiantuntijahaastatteluissa ja työpajassa esiin nousseet ja taustamateriaalin perusteella havaitut matkailutoimialan veto- ja pitovoimatekijät. Kehikon sisäpuoli edustaa matkailutoimialaa ja edellä esitetyt pitovoimatekijät kehikon sisällä edustavat tekijöitä, jotka vaikuttavat työntekijöiden alalla pysymiseen. Vastaavasti nuolten vasemmalla puolella olevat viisi tekijää (oppilaitosyhteistyö, markkinointi, toimialan imago, toimialan tarjoamat mahdollisuudet ja työsuhte-edut) saavat työvoiman hakeutumaan alalle.

Kuvio 39. Yhteenveto matkailutoimialan veto- ja pitovoimatekijöistä.

7 Matkailutoimialan työllisyys Pohjoismaissa

Matkailutoimialaan kuuluu oleellisesti kansainvälisyys. Suomi kilpailee niin matkailijoista kuin kansainvälisistä työntekijöistäkin muiden maiden kanssa. Keskeisen toimintaympäristön Suomelle muodostavat muut Pohjoismaat. Ne ovat paitsi kilpailijoita, myös mahdollisia yhteistyökumppaneita, kun kilpaillaan laajemmilla globaaleilla matkailumarkkinoilla. Niinpä matkailutoimialan työllisyyden pohjoismainen vertailu antaa laajemman käsityksen koko toimialan kehittymisestä ja mahdollisuuksista.

Tilannekuvaus luodaan Ruotsista, Norjasta, Tanskasta ja Islannista. Kaikissa maissa tarkastellaan matkailutoimialan merkitystä kansantaloudelle sekä toimialan työllisyyttä ja siihen liittyviä kysymyksiä kirjallisten ja tilastolähteiden pohjalta. Pohjoismaista erityisesti Ruotsi ja Norja ovat Suomen kannalta keskeisiä vertailumaita. Maat jakavat yhteisen maa-ajan pohjoisosissaan ja matkailualan sesongit ovat osin samanlaisia, erityisesti talvimatkailun osalta. Ruotsissa ja Norjassa tehtiin laajempi tarkastelu matkailuun vaikuttavista trendeistä, kehittämistoimenpiteistä ja alan työllisyyden tulevaisuuden näkymistä. Näissä maissa haastateltiin myös yhteensä kolmea matkailualan tutkijaa, jotta alan kehityksestä saatiin laajempi kuva.

Tilastovertailussa käytetään pääasiallisena datalähteenä Pohjoismaiden kansallisia matkailun satelliittitilinpitoja. Menetelmänä satelliittitilinpidon tarkoituksena on monipuolisesti ja kattavasti tarkastella matkailun taloudellisia vaikutuksia, joista yhtenä osana on matkailun tuloksena maahan tai alueelle syntynyt työllisyys. Menetelmä on kehitetty ja kansainvälisessä yhteistyössä ja menetelmälle on laadittu suositukset World Tourist Organizationin, OECD:n, YK:n ja EU:n toimesta (Karlsdóttir ja Sánchez Gassen 2021).

Yhteisistä laadullisista suosituksista huolimatta matkailun satelliittitilinpidon tilastollisissa menetelmissä on huomattavaa vaihtelua maittain. Esimerkiksi Tanskassa matkailualan satelliittitilinpito on mallinnettu matkailijoiden kulutustilastojen pohjalta, kun taas Norjassa kansalliset työllisyystilastot kuuluvat tilastoihin, joiden pohjalta satelliittitilinpidon mallinnus tehdään (Karlsdóttir ja Sánchez Gassen 2021). Myös Ruotsissa ja Islannissa matkailun satelliittitilinpidoissa käytetään kansallisia työllisyystilastoja (SCB 2021; Statistics Iceland 2021a), mutta Ruotsin määritelmä matkailutoimialasta poikkeaa muista maista ja tiedot sisältävät muun muassa vähittäiskaupan alalla työskentelevät henkilöt. Islannin matkailun satelliittitilinpidon työllisyystilastoissa mitataan työllisiä henkilöitä, kun muissa maissa tarkastellaan henkilötyövuosia.

Nordregion tuore raportti (Karlsdóttir ja Sánchez Gassen 2021) avaa tarkemmin Pohjoismaiden matkailun satelliittitilinpidon tietoja ja niiden eroja. Lähtökohtaisesti eri Pohjoismaissa on eri määritelmät matkailijoille ja matkailuspesifille kulutukselle. Matkailun satelliittitilinpidon menetelmiä myös jalostetaan ja muutetaan edelleen kansallisella tasolla jopa vuosittain, eivätkä näin ollen kansallisetkaan luvut ole välttämättä keskenään suoraan vertailukelpoisia (Karlsdóttir ja Sánchez Gassen 2021). Esimerkiksi Ruotsissa kansallisen tason tilastointia on muutettu vuoden 2017 jälkeen, eivätkä maan sisäiset luvut ennen ja jälkeen vuoden 2017 eivät ole vertailukelpoisia. Tässä raportissa käytetäänkin matkailun satelliittitilinpidon rinnalla myös muita lähteitä avaamaan työllisyystilannetta varsinkin palkkojen osalta, sillä palkkatiedot eivät kuulu lähtökohtaisesti matkailun satelliittitilinpidon piiriin. Palkkavertailuihin on nostettu joitain alaan liittyviä ammattiluokkia sen mukaan, mitä kustakin maasta oli löydettävissä. Toimialojen määritelmät ja nimikkeet ovat kuitenkin eri maissa erilaisia. Myös valuuttamuunnokset vaikeuttavat vertailua. Tulokset esitetään pääasiassa maan omassa valuutassa, mutta paremman käsityksen saamiseksi tekstissä ja taulukoissa on tehty joitain valuuttamuunnoksia marraskuun 2021 valuuttakurssien mukaan.

Aineiston yhteneväisyshaasteiden takia erityisesti palkkatietojen osalta maakohtaisten tietojen keskinäinen tarkka vertailu ei ole mahdollista. Yleisestikin esiteltyjä lukuja ei tule tulkita suoraan vertailukelpoisina, vaan pikemminkin suuntaa antavina tietoina, jotka kuvaavat matkailutoimialan ja sen työllisyyden kehitystä kyseisen maan sisällä. Lisäksi tämän raportin aikaisemmissa luvuissa on Suomen osalta käytetty työ- ja elinkeinoministeriön matkailun toimialaraporttien määritelmää matkailutoimialasta, joka on erilainen kuin matkailun satelliittitilinpidon määritelmä¹¹. Niinpä tässä luvussa esitetyt tilastotiedot eivät ole suoraan vertailtavissa myöskään raportin muissa luvuissa esitettyjen lukujen kanssa.

Kansainväliset järjestöt, kuten YK, EU ja OECD, keräävät laajasti tietoa matkailutoimialasta eri maissa. Järjestöjen keräämät tiedot eroavat sisällöltään ja menetelmiltään sekä toisistaan että maiden kansallisesti keräämistä tiedoista. Kunkin järjestön tiedot on kuitenkin sisäisesti pyritty keräämään samoin menetelmin, joten vertailemalla järjestöjen tarjoamia tietoja on mahdollista havaita myös maiden välisiä eroja. Maakohtaisten tarkastelujen jälkeen työllisyyteen liittyviä tilastoja on vertailtu käyttämällä erityisesti OECD:n kokoamia tietoja, sillä OECD tarjoaa kattavimmin työllisyyteen liittyviä tilastoja. Lisäksi OECD:n käytämät menetelmät ovat lähimpänä kansallisten matkailutilinpitojen toteuttamisessa

---

11 Toimialaraportin määritelmästä puuttuu mm. vapaa-ajan ja asuntopalveluiden toimialoja, jotka ovat mukana matkailun tilinpidoissa. Tarkemmin eroista kts. työ- ja elinkeinoministeriö 2021d. Satelliittitilinpidon mukaisia tietoja Suomen matkailualasta on saatavilla Visit Finlandin Rudolf-tietokantapalvelusta (<http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland>).

käytössä olevia menetelmiä, vaikka niiden osalta on nähtävissä myös huomattavia eroja. Pohjoismaisen vertailun jälkeen luvun havainnot vedetään yhteen ja esitetään sen pohjalta nousevat johtopäätökset.

7.1 Matkailutoimiala Ruotsissa

Vuonna 2019 matkailuala vastasi 2,5 prosentista Ruotsin bruttokansantuotteesta (Tillväxtverket, 2020a). Ruotsin matkailun kokonaiskulutus oli 300 miljardia Ruotsin kruunua (noin 30 mrd. euroa) huippuvuonna 2018 ja 299 miljardia Ruotsin kruunua vuonna 2019. Matkailualan osuus Ruotsin bruttokansantuotteesta on vuosina 2015–2019 pysynyt 2,4 ja 2,7 prosentin välillä (Tillväxtverket, 2020b). Matkailualan kehitys on pitkälti vastannut Ruotsin talouden keskimääräistä kehitystä näinä vuosina (Tillväxtverket 2020a). Matkailutoimiala koki kovan iskun koronapandemian johdosta. Vuonna 2020 ulkomaisten vierailijoiden kulutus laski 52 prosenttia ja kotimaisten matkailijoiden kulutus 29 prosenttia verrattuna vuoteen 2019. Samoin osuus bruttokansantuotteesta oli vuonna 2020 vain 1,6 prosenttia (Tillväxtverket 2020b).

Ruotsiin suuntautui maaliskuun 2019 ja maaliskuun 2020 välillä 18 miljoonaa vierailua ulkomailta. Eniten matkustajia tuli Tanskasta, jonka osuus vastasi 17 prosentista kaikista ulkomaan vierailijoista. Lisäksi Saksa, Yhdysvallat ja Suomi ovat Ruotsin matkailualalle tärkeitä maita. Edellä mainituista luvuista tosin puuttuvat maantieliikenteen kautta Ruotsiin tulevat vierailijat, joiden myötä Norja todennäköisesti nousisi keskeiseksi maaksi (Tillväxtverket 2020b).

Matkailijoiden kulutus Ruotsissa painottuu kotimaisiin matkailijoihin. Vuonna 2019 matkailun kokonaiskulutuksesta 67 prosenttia muodostui ruotsalaisten matkailijoiden kulutuksesta, kun taas ulkomaan matkailijat vastasivat 33 prosentista. Suurin osa matkailijoiden kulutuksesta suuntautui vähittäiskauppaan (35 prosenttia kokonaiskulutuksesta). Merkittävin suoraan matkailualaan liittyvä sektori kulutuksen suuntautumisessa oli majoituspalvelut (22 prosenttia). Liikenne (16 prosenttia) ja ravitsemistoiminta (9 prosenttia) tulivat seuraavina. (Tillväxtverket 2020a).

7.1.1 Matkailutoimialan työllisyys Ruotsissa

Ruotsin matkailutoimiala kokee samoja kipukohtia kuin matkailuala globaalisti. Asian-tuntijahaastattelussa nostettiin esiin useita matkailutoimialan työllisyyteen ja työvoiman pysyvyyteen liittyviä ongelmia. Alan töihin liittyy paljon kausiluontoisuutta, vuorotyötä, osa-aikatyötä ja jopa nollatuntisopimuksia, etenkin kaupunkikohteiden ulkopuolella. Matkailutoimialan palkkaus on myös Ruotsin yleiseen palkkatasoon nähden matala.

Matkailutoimiala tarjoaa monelle nuorelle ja maahan muuttaneelle ensimmäisen työpaikan ja jalan oven väliin ruotsalaisilla työmarkkinoilla, mutta harva jää alalle koko työuransa ajaksi. Yhdeksi syyksi asiantuntijahaastattelussa nostettiin työolojen ja palkkatason lisäksi verrattain huonot mahdollisuudet uralla etenemiseen.

Samalla matkailutoimialan yritykset ilmoittivat henkilöstöpulan olevan pääasiallinen este yrityksen kasvulle jo ennen koronapandemian kärjistämää tilannetta. Tillväxtverketin vuonna 2017 toteuttaman kyselyn perusteella matkailutoimialan pienillä ja keskisuurilla yrityksillä on keskimääräistä yritystä suurempi pyrkimys kasvulle ja etenkin työntekijöiden määrän kasvattamiselle. Kyselyyn vastanneista yrityksistä 50 prosenttia ilmoitti haluavansa palkata lisää henkilökuntaa, mikä korostui etenkin hotelli- ja ravintola-alalla. Matkailutoimialan yrityksissä koettiin myös muita aloja hankalammaksi työntekijöiden houkuttelu muuttamaan uudelle paikkakunnalle (Tillväxtverket 2018).

Ruotsissa matkailunsatelliittitilinpidon metodiikkaa muutettiin vuonna 2019, jolloin myös julkaistiin uuden menetelmän mukaiset luvut vuosilta 2017 ja 2018. Taulukossa 16 esitellyt tiedot ovat siis keskenään vertailukelpoisia (Tillväxtverket 2020a).

Taulukko 16. Työllisyys matkailutoimialalla Ruotsissa 2017–2019 (1 000 henkilötyövuotta).

Lähde: Tillväxtverket 2020a

Toimiala	2017	2018	2019
Majoituspalvelut	29,1	30,7	29,4
Ravitsemistoiminta	17,4	17,7	17,2
Rautatieliikenteen henkilökuljetus	3,0	3,3	3,0
Tieliikenteen henkilökuljetus	3,2	3,4	3,3
Vesiliikenteen henkilökuljetus	1,6	1,8	2,6
Lentoliikenteen henkilökuljetus	4,2	4,4	4,7
Liikennevälineiden vuokaraus	0,8	0,8	0,9
Matkatoimistot	6,8	6,9	7,2
Kulttuuripalvelut	2,3	2,6	2,5
Urheilu- ja virkistystoiminta	2,1	2,0	2,2
Muut sektorit	29,4	30,1	29,6
Matkailuala yhteensä	99,7	103,4	102,5

Vaikka Ruotsissa matkailutoimialalle kouluttaudutaan sekä korkeakoulutasolla että alemmilla koulutustasoilla, painaa asiantuntijahaastattelun mukaan palkkaustilanteessa työkokemus koulutusta enemmän. Matkailutoimialan työnantajat arvostavat osaamista, esimerkiksi usean kielen hallitsemista sekä hyviä ihmissuhdetaitoja, jota muodollinen koulutus ei välttämättä takaa. Ruotsissa lukion ohella käytävän hotelli- ja matkailualan ammatillisen koulutuksen saaneista suurin osa on vuosi valmistumisen jälkeen töissä (taulukko 17). Vuonna 2017–2018 valmistuneista kuitenkin aiempaa useampi jatkoi suoraan opintoihin. On myös huomionarvoista, että kokonaisuudessaan Ruotsin 15–24-vuotiaista töiden ja opintojen ulkopuolella oli vuonna 2018 vain 6,1 prosenttia (SCB, n.d. a).

Taulukko 17. Hotelli- ja matkailualan ammatillisen koulutuksen saaneiden työllistyminen vuosi valmistumisen jälkeen valmistumisvuosittain Ruotsissa (prosenttia). Lähde: SCB n.d. b.

	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2019
Töissä	70,4	74,0	74,1	66,0
Opiskelee	4,3	4,5	5,4	8,2
Opiskelee ja työskentelee	14,0	13,0	10,8	13,2
Opintojen ja töiden ulkopuolella	10,2	7,3	9,0	12,0
Muuttaneet Ruotsista	1,1	1,1	0,6	0,6

Monet matkailutoimialalta työttömäksi jääneet etsivät aktiivisesti töitä myös muilta aloilta. Matkailutoimialalta työvoimaa vie alan epävarmuus ja epämukavat työolot. Ruotsissa on koronapandemian seurauksena nähtävissä sama ilmiö kuin Norjassa ja Suomessakin – matkailutoimialan työnsä pandemian johdosta menettäneitä on ollut vaikea houkutella takaisin alalle. Samaan aikaan on olemassa esimerkkejä yrityksistä, jotka ovat löytäneet uusia innovatiivisia ratkaisuja pandemian aikana esimerkiksi työtehtäviä muuttamalla ja moninaistamalla sekä henkilökuntaa uudelleenkouluttamalla, pyrkimyksenä ehkäistä lomautuksia ja irtisanomisia.

Matkailutoimialan yleistä palkkatasoa on vaikea määritellä, sillä se vaihtelee työn vaativuuden sekä henkilön taitojen ja kokemuksen mukaan. Palkkatietopalvelu Salaryexplorerin

tietojen mukaan¹² ravitsemis- ja matkailualan keskipalkka oli vuonna 2021 noin 30 100 Ruotsin kruunua (noin 2930 euroa) kuukaudessa ja kaikkien alojen keskipalkka 45 100 Ruotsin kruunua (4 385 euroa) kuukaudessa (Salaryexplorer 2021). Ruotsin tilastokeskuksen mukaan hotelli- ja konferenssipäälliköiden keskipalkka vuonna 2018 oli 48 400 Ruotsin kruunua (noin 4 710 euroa) ja tarjoilijoiden 25 800 Ruotsin kruunua (noin 2 510 euroa). Ruotsissa Hotelli- ja konferenssipäälliköiden sekä ravintola- ja keittiöpäälliköiden tulotasot jaetaan kahteen portaaseen vastaten johtoportaan eri tasoja (SCB 2020). Taulukossa 18 esitetyt tulotasot vastaavat ylempää tuloluokkaa. Kaikkien alojen keskipalkka oli Eurostatin mukaan vuonna 2018 Ruotsissa 3 488 euroa (noin 35 800 Ruotsin kruunua) (Eurostat 2021).

Taulukko 18. Joidenkin matkailuun liittyvien ammattiluokkien keskimääräiset kuukausipalkat Ruotsissa 2014–2019 (Ruotsin kruunua). Lähde: SCB 2021; Eurostat 2021.

Ammattiluokka	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hotelli- ja konferenssipäälliköt	49 400	51 400	51 400	46 300	48 400	48 500
Ravintola- ja keittiöpäälliköt	34 100	31 100	30 400	31 000	33 900	36 000
Matkustamohenkilökunta	31 500	32 800	31 200	30 700	29 700	30 900
Kokit	24 000	24 200	25 000	25 700	26 800	27 200
Hotellin vastaanottovirkailijat	24 200	24 800	24 800	25 500	25,900	26 700
Tarjoilijat	22 600	24 300	24 400	25 300	25 800	25 500
Baarimestarit	25 300	24 600	25 900	25 900	25 300	25300
Matkaoppaat	24 300		23 900	22 500	23 700	24 700
Avustavat ravintolatyöntekijät	21 600	22 100	22 600	23 000	23 200	24 200
Kaikkien alojen keskipalkka					35 800	

12 Salaryexplorer on työntekijöiden ja työnantajien käyttöön suunnattu palkkatietopalvelu. Sen palkkatiedot on kerätty käyttäjien itsensä ilmoittamista summista sekä työnantajilta, yrityksiltä ja työnvälitysyrityksiltä ja jalostettu tilastotieteellisin menetelmin. Tiedot eivät ole virallisia eikä niiden takana olevia menetelmiä avata tarkemmin, joten sen tarjoamia tuloksia tulee pitää suuntaa antavina. Ne osoittavat, että matkailualan palkat jäävät jälkeen kaikkien alojen palkoista.

7.1.2 Matkailutoimialan kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät Ruotsissa

Ruotsissa matkailutoimialan strategiseen kehittämiseen ja alueelliseen merkitykseen on herätty vasta 2010-luvulla puolivälissä kansainvälisen matkailun kasvaessa globaalisti. Alan ja sen työllisyyden kehittyminen onkin ollut enemmän kiinni innovatiivisten yritysten toiminnasta ja julkiset toimijat ovat keskittyneet Ruotsin markkinointiin matkailijoille. Matkailutoimialan osuus kokonaistyöllisyydestä on myös pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Tämä saattaa osaltaan selittää sitä, miksi se ei ole ollut strategisen kehittämien painopisteenä. Matkailutoimialan merkitys työllisyydessä on ollut kuitenkin paikallisesti suuri ja ala on työvoimaintensiivinen, joten alueellisen työllisyyden kehittämisen kannalta se nähdään usein tärkeänä alana.

Ruotsin muihin pohjoismaihin verrattuna suurempi maahanmuuttajien osuus on tuonut työntekijöitä myös matkailutoimialalle ja vähentänyt tarvetta ulkomaalaisten osaajien houkuttelulle. Työntekijöiden vaihtuvuus on kuitenkin suurta ja koronapandemia on kärjistänyt alan työntekijäpulaa. Matkailun palautuessa pandemiasta työvoiman saaminen alalle ja pitäminen siellä tuleekin olemaan keskeinen kysymys myös Ruotsissa. Samalla kestävä matkailu ja digitalisaation trendit luovat uusia osaamistarpeita matkailutoimialan työntekijöille ja sopivien osaajien löytämisestä alalle voi tulla vaikeampaa.

Strategiat, trendit ja matkailualan työllisyys

Ruotsin hallitus on vastikään laatinut ensimmäisen valtakunnallisen matkailun sekä majoitus- ja ravitsemisalun strategian (Regeringskansliet 2021). Strategian tarkoituksena on luoda olosuhteet matkailutoimialan kestäväälle kasvulle pitkällä aikavälillä ja taata matkailutoimialan asema työllisyyden, integraation ja viennin edistäjänä. Strategian viisi eri painopistealuetta ovat yrittäjyyden helpottaminen, työpaikat ja taidot, osaaminen ja innovointi, saavutettavuus sekä markkinointi. Kestävä kehitys, digitalisaatio, alueellinen kehittäminen ja yhteistyö ovat kuhunkin alueeseen liittyviä horisontaalisia näkökulmia.

Strategiassa todetaan matkailutoimialan tulevaisuudessa tarvitsevan sekä työvoimaa, jolla on alan ammatillinen koulutus, mutta myös markkinoinnin, digitaalisten työkalujen, kansainvälistymisen ja johtajuuden osaajia. Matkailutoimiala työllistää Ruotsissa myös paljon yksityisyrittäjiä, joten yrittäjyystaidot nähdään myös keskeisinä matkailualan osaamistarpeina (Regeringskansliet, 2021).

Strategia on tuore ja asiantuntijahaastattelussa sen heikkoudeksi nostettiin selvien toimenpiteiden puute tavoitteiden toteutumiseksi. Strategian laatimisessa ei myöskään ole laajasti tehty yhteistyötä sidosryhmien kanssa. Asiantuntijahaastattelussa Ruotsin matkailutoimialan työllisyyden kehitystä kuvattiin ad hoc -tyyliseksi: se on ollut kasvavien pienten-, keskisuurten- ja mikroyritysten tarvelähtöisen työllistämisen vetämää enemmän kuin suunnitelmallinen kansallisesti tai alueellisesti johdettu prosessi.

Kansallisissa ja alueellisissa toimenpiteissä on keskitytty kohteiden ja niiden markkinoinnin kehittämiseen, vaikka samaan aikaan monet näennäisesti matkailun kehittämisestä irralliset prosessit ovat tuoneet alalle nostetta. Esimerkkinä tällaisesta asiantuntijahaastattelussa nostettiin alkoholi- ja anniskelumääräysten höllentäminen, mikä on lisännyt pienpanimoiden toimintamahdollisuuksia.

Svensk Destinationsutveckling (2021) raportissaan tunnistamat matkailutoimialaan vaikuttavat globaalit megatrendit ovat digitalisaatio, innovaatiot sekä kestävä kehityksen vaatimusten kasvun. Jälkimmäisessä viitataan sekä työhön hiilineutraalin yhteiskunnan turvaamiseksi, että laajemmin työhön YK:n Agenda 2030 -tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä lisää kestävyuden ja vastuullisuuden osaamisen tarvetta myös matkailualan työntekijöillä ja näiden alojen erityisosaajien tarvetta matkailualalla.

Innovaatioiden saralla Svensk Destinationsutvecklingin (2021) raportti tunnistaa, että uudet toimintatavat haastavat perinteistä matkailualaa – esimerkkeinä alustatalous kuten Airbnb ja Uber. Alustataloudessa korostuvat uudenlaiset osaamistarpeet kuten digitaaliset taidot. Uudet toimijat ja toimintatavat ovat tulleet alalle jäädäkseen, mikä luo mukautumispainetta perinteisille matkailualan yrityksille.

Alustatalouden nousu luo uuden toimintaympäristön myös matkailualalla työskenteleville. Matkailutoimialan työllistä suurempi osa voikin jatkossa toimia esimerkiksi kevytyrittäjinä. Tämä voi tarjota helpon väylän päästä alalle ja omaehtoiseen toimintaan, jossa voi osan ajasta työskennellä matkailualalla ja osan muussa toiminnassa. Samalla alustatalous luo myös riskin entistä heikompiin työoloihin ja palkkoihin.

Asiantuntijahaastattelussa nousi esiin, että niin sanottu 'perinteinen matkailuala' on jäänyt digiloikasta jälkeen, esimerkiksi markkinoinnissa ja markkinointikanavien käytössä. Vaikka Ruotsi on kansainvälisesti katsottuna digitalisaation kärkimaa, ei käyttäjäystävällisten digitaalisten työkalujen käyttö välttämättä ulotu yhteiskunnassa laajalle. Matkailutoimialan lähitulevaisuuden haasteena nähdäänkin modernien digitaalisten työkalujen käyttöönotto ja tähän tarvittavan osaamisen löytäminen. Matkailutoimialan työnantajat arvostavatkin työnhakijoilla tulevaisuudessa entistä enemmän digitaalista osaamista, esimerkiksi sosiaalisen median käyttötaitoja. Samaan aikaan nykyisten työntekijöiden digitaalisia taitoja tulisi lisätä. Asiantuntijahaastattelussa nousi esiin, että esimerkiksi tuottojohtamisen (revenue management) osaajille on suurta kysyntää suurissa hotelliketjuissa, vaikka tämän tyyppinen datanhallinta ja ohjelmointikielten osaaminen ei vielä näy matkailutoimialan koulutuksissa.

7.2 Matkailutoimiala Norjassa

Norjan matkailutoimiala on kasvanut nopeasti viime vuosien aikana, ja sen seurauksena matkailu on Norjan viidenneksi suurin vientiteollisuus. Matkailun kokonaiskulutus oli noin 194 miljardia Norjan kruunua (noin 19,5 mrd euroa) vuonna 2019, mikä vastasi noin 4,2 prosenttia Norjan bruttokansantuotteesta (Statistics Norway 2021a).

Erityisesti vuodesta 2014 eteenpäin alan kasvu oli vauhdikasta, alalle perustettiin paljon yrityksiä ja elämysteollisuuden kehittämiseksi toteutettiin useita hankkeita. Valuuttakurssi on ollut suotuisa Norjaan suuntautuvalla matkailulle vuodesta 2013 lähtien, mikä on tehnyt Norjan vierailusta edullisempia ulkomaalaisille matkailijoille (OECD 2020). Koronapandemian vaikutus alaan on ollut myös Norjassa valtava. Ulkomaisen matkailun kasvu taittui kuitenkin jo ennen pandemiaa ja vuoden 2019 matkailijamäärät olivat odotettua pienempiä, mikä Innovation Norwayn (2019) mukaan voi johtua kysynnän vähenemisestä Euroopassa ja yleisestä taloudellisesta epävarmuudesta.

Matkailun kokonaiskulutus on kasvanut viime vuosina. Vuodesta 2014 vuoteen 2019 matkailun kulutus kasvoi 151,4 miljardista Norjan kruunusta (n. 15,3 miljardia euroa) 186,3 miljardiin Norjan kruunuun (18,8 miljardia euroa), mikä tarkoittaa yli 23 prosentin kasvua. Majoituspalvelut ja ravitsemistoiminta sekä lentoliikenne ovat hyötäneet eniten matkailukulutuksesta. (Statistics Norway 2021a.) Ulkomaalaiset tuovat tuloja matkailuteollisuuteen huomattavasti vähemmän kuin norjalaiset, mutta siitä huolimatta ulkomaisten matkailijoiden osuus kokonaiskulutuksesta oli lähes 30 prosenttia vuonna 2018 (Innovation Norway 2019).

Asiantuntijahaastattelussa korostuivat myös matkailun trendien alueelliset erot. Kaupungit houkuttelevat sekä työperäisiä että vapaa-ajan vierailijoita, kun taas kaupunkien ulkopuolella ollaan ensisijaisesti vapaa-ajan matkailijoiden varassa. Tämän myötä kaupungeissa koetaan vähemmän sesonkiperäistä vaihtelua matkailutoimialalla. Tosin digitalisaatio ja koronapandemian kiihdyttämä digitaalisten työkalujen käyttöönotto saattavat vähentää työmatkojen määrää, mikä vaikuttaa etenkin kaupunkien matkailualaan.

7.2.1 Matkailutoimialan työllisyys Norjassa

Norjan matkailutoimialan kasvaessa myös alan työllisyys on lisääntynyt 9,6 prosenttia vuosina 2014–2019. Esimerkiksi vuodesta 2017 vuoteen 2018 kasvu oli 2,4 prosenttia. Samaan aikaan kokoaikaisten työntekijöiden määrä kasvoi 1,8 prosenttia. Matkailutoimiala kokonaisuudessaan kasvoikin vuonna 2018 nopeammin kuin koko Norjan talous (Innovation Norway 2019). Matkailutoimialan osuus Norjan kokonaistyöllisyydestä on kasvanut jo seitsemättä vuotta peräkkäin (Statista 2021).

Matkailualan työllisyys vuonna 2019 vastasi 171 200 henkilötyövuotta (taulukko 19) eli 7,1 prosenttia Norjan kokonaistyöllisyydestä. (Statistics Norway 2021a). Yksittäisistä sektoreista merkittävin on ravitsemistoiminta (28,7 prosenttia matkailualan työllisyydestä), mutta liikennepalvelut työllistivät yhteenlaskettuna hieman enemmän (29,9 prosenttia alan työllisyydestä). World Travel & Tourism Councilin (WTTC, 2018) mukaan matkailu-alalla oli Norjassa vuonna 2018 yhteensä 350 000 työpaikkaa. Myös ympärivuotisten työpaikkojen määrä on kasvanut, ja matkailutoimiala tarjoaa sekä koko- että osa-aikaisia ja kausiluonteisia työpaikkoja. Alasta on tullut merkittävä työllistäjä erityisesti maaseudulla (Innovation Norway 2021).

Taulukko 19. Työllisyys matkailutoimialalla Norjassa 2014–2019 (1 000 henkilötyövuotta).

Lähde: Statistics Norway 2021a, Tourism Satellite Accounts.

Toimiala	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ravitsemisala	42,4	43,6	45,5	47,1	48,2	49,2
Maaliikenne	28,6	29,0	29,3	29,2	29,4	29,8
Kulttuuripalvelut	23,0	23,1	23,8	24,6	25,3	25,9
Majoituspalvelut	21,2	22,0	22,2	22,5	22,7	23,2
Vesiliikenne	10,8	10,9	11,1	11,2	11,2	11,2
Urheilu- ja virkistyspalvelut	8,0	8,1	8,4	8,6	8,6	8,9
Vuokraus ja leasing	7,5	7,2	7,1	7,0	7,2	7,4
Ilmaliikenne	6,3	6,1	6,0	5,9	6,2	6,4
Matkailutoimistot ja matkanjärjestäjät	5,0	5,2	5,2	5,2	5,4	5,6
Raideliikenne	4,2	4,1	4,0	3,7	3,6	3,7
Matkailuala yhteensä	157,0	159,2	162,6	165,1	167,9	171,2

Asiantuntijahaastatteluissa nousi esille Norjan matkailutoimialan työvoiman, etenkin osaavan työvoiman, tarve. Sama toistuu myös Norjan kansallisessa matkailustrategiassa. Kyselytutkimuksen perusteella matalat palkat ja matkailutoimialan huono status ovat pääasialliset syyt alan karttamiselle. Lisäksi osassa alan työtehtäviä työajat ovat haastavia. Tilanne on kärjistynyt koronapandemian myötä, kun matkailutoimialan työllisyys kääntyi jyrkkään laskuun ja alan työntekijät etsivät töitä muilta aloilta. Yhteiskunnan avautuessa uudelleen on matkailualan työntekijöitä ollut vaikea houkutella takaisin alalle.

Asiantuntijoiden mukaan monet ovat löytäneet töitä aloilta, joissa on paremmat työolot ja mahdollisesti myös paremmat palkat.

Matkailutoimialan keskeiseksi ongelmaksi asiantuntijahaastatteluissa nostettiin kehnot työolot ja näihin suhteutettuna matalat palkat, jotka laskevat matkailualan vetovoimaa. Matkailutoimialalle saatetaan työllistyä elämän ensimmäisenä työpaikkana, tai maahan muuttaneena ensimmäisenä työpaikkana Norjassa. Harva kuitenkaan päättää jäädä alalle koko uransa ajaksi. Työntekijöiden kannalta matkailutoimialan työmarkkinoiden matala kynnys tarjoaa mahdollisuuden hankkia työkokemusta, josta on hyötyä myös muilla aloilla. Toisaalta alan työntekijöiden vaihtuvuus merkitsee työnantajalle toistuvasti uutta perehdytysjaksoa.

Myös Norjan kansallisessa matkailustrategiassa korostetaan matkailutoimialan merkitystä integraation kannalta. Norjassa matkailutoimialalla työskentelee myös paljon ulkomaista työvoimaa, josta kiinni pitäminen ja Norjaan etabloiminen nähdäänkin alan haasteena (Innovation Norway 2021).

Toisaalta epätyypilliset työajat kuten ilta- ja viikonlopputyö liittyvät vahvasti matkailutoimialaan ja erityisesti ravintola- ja majoituspalveluihin. Alalla voitaisiin ottaa mallia muista aloista, jossa on tehty kehitystyötä epämukavien työolojen suhteen. Esimerkkinä asiantuntijahaastattelussa nostettiin öljynporausteollisuus, jossa intensiiviset työrupeamat ja niihin liittyvät epätyypilliset työajat korvataan pitkällä vapailla.

Alan työvoimapula ei liity ainoastaan koronapandemiaan, vaan se on ollut jo pitkään tiedossa tutkijoiden parissa. Esimerkiksi alan koulutuksiin eri koulutustasoilla hakeutuu entistä vähemmän opiskelijoita, vaikka samanaikaisesti työnantajien suunnalta muodollinen koulutus nähdään eduksi. Monet matkailutoimialan korkeakoulutetut myös työllistyvät valmistumisensa jälkeen muille aloille. Norjan matkailustrategiassa nostetaan ongelmaksi erityisesti koulutetun työvoiman houkuttelemisen voimakkaan kausiluontoiselle alalle. (Innovation Norway 2021). Matkailutoimialan tulee uudistua, jotta se kykenee jatkossa houkuttelemaan osaavaa työvoimaa ja kilpailemaan työntekijöistä muiden sektorien kanssa.

Osaavan työvoiman houkuttelusta tekee kuitenkin haastavaa matkailutoimialan matala palkkataso verrattuna muihin aloihin. Salaryexplorer-palvelun mukaan ravitsemis- ja matkailualan keskipalkka kuukaudessa vuonna 2021 oli 34 000 norjan kruunua (noin 3 290 euroa) ja kaikkien alojen keskipalkka 51 000 norjan kruunua (noin 4 940 euroa) (Salaryexplorer 2021). Statistics Norwayn virallisten tietojen mukaan (taulukko 20) hotellinjohtajan kuukausipalkka vuonna 2018 oli 43 940 norjan kruunua (noin 4 260 euroa) ja tarjoilijan keskipalkka 28 750 norjan kruunua (noin 2 790 euroa) (Statistics Norway 2021 b). Kaikkien alojen keskipalkka Norjassa vuonna 2018 oli Eurostatin mukaan 4 734 euroa (noin 48 800 norjan kruunua) (Eurostat 2021).

Taulukko 20. Joidenkin matkailutoimialaan liittyvien ammattiluokkien keskimääräiset kuukausipalkat Norjassa 2014–2019 (norjan kruunua). Lähde: Statistics Norway 2021b; Eurostat 2021.

Ammattiluokka	2015	2016	2017	2018	2019
Konduktöörit	37 880	47 670	50 560	52 430	42 520
Hotellinjohtajat	39 700	42 570	43 000	43 940	43 270
Ravintolanjohtajat	36 040	38 000	38 480	39 420	40 000
Lentoemännät, purserit ym.	29 760	34 010	34 650	36 280	34 000
Kokit	32 390	32 410	32 750	33 770	35 140
Matkaoppaat	29 930	30 720	30 040	31 550	31 910
Vastaanottovirkailijat	28 850	28 980	29 650	30 690	31 600
Tarjoilijat	27 320	26 830	27 660	28 750	29 880
Kaikkien alojen keskipalkat				48 800	

7.2.2 Matkailutoimialan kehittäminen ja tulevaisuuden näkymät Norjassa

Norjassa on tehty aktiivisia toimia matkailun kausiluontoisuuden vähentämiseksi ja pyritty turvaamaan matkailualan yritysten ympärivuotinen toiminta. Matkailutoimialan merkitys työllistäjänä on kasvanut viime vuosina monissa paikallisyhteisöissä sekä suurimmissa kaupungeissa. Matkailutoimialan kehittämisessä on ollut keskeistä luoda työllisyyttä ja mahdollisuuksia paikallisesti ja huomioida suuret alueelliset erot.

Alan osuuden työllisyydessä voikin olettaa kasvavan erityisesti suurimpien kasvukeskusten ulkopuolella. Työntekijöiden löytäminen näille alueille on tulevaisuudessa yksi toimialan merkittävimpiä haasteita. Samalla kestävän matkailun sekä digitalisaation megatrendien tuomat muutokset asettavat uusia osaamistarpeita myös matkailualan yrityksille ja työntekijöille. Osaavan työvoiman löytäminen ja siitä kiinni pitäminen ovatkin tulevaisuudessa merkittäviä kysymyksiä Norjan matkailutoimialalle.

Norjan hiljattain julkaistu kansallinen matkailustrategia National Tourism Strategy 2030 (Innovation Norway 2021) kytkee alan kehityksen YK:n Agenda 2030:een ja kestävän kehityksen tavoitteisiin. Keskeistä on ihmisarvoinen työ ja talous, innovaatiot sekä vastuullisuus ympäristön ja yhteisöjen kannalta. Matkakohteilla ja niiden keskeisillä sidosryhmillä on oltava vapaus kehittyä, rakentaa ensisijaisia markkinoitaan ja helpottaa arvonluontia tavoilla, joilla suojellaan paikallisia tarpeita ja mahdollisuuksia. Nämä erot on ymmärrettävä ja niitä on hallinnoitava myös kansallisesta näkökulmasta, mutta kansallisen

strategian tavoitteet on pidettävä ohjaavana periaatteena ja sitovana perustana (Innovation Norway 2021).

Luontomatkailu on keskeinen vetonaula Norjassa. Molemmissa asiantuntijahaastatteluissa nousi esille tasapainoilu kiinnostavien kohteiden luontoarvojen säilyttämisen ja niihin suuntautuvan matkailun välillä. Vaikka matkailutoimialan merkitys alueellisen kehityksen kannalta on suuri, saatetaan massaturismi nähdä paikoittain uhkana. Näin on käynyt esimerkiksi Norjan vuonolle suuntautuvan risteilymatkailun kanssa. Asiantuntijat nostivat esiin myös massaturismin sosiaalisen kestävyuden.

Esimerkiksi vuonoristeilyjen kohdalla paikallisyhteisöjen tulisi itse hyötyä vierailijoista, jotta matkailua ei koettaisi häiritsevänä. Tällä hetkellä voidaan nähdä intressiristiriitoja risteilyjä tarjoavien yritysten ja paikallisten toimijoiden välillä matkailijoiden kulutuksen suhteen. Risteilyjä tarjoavat yritykset pyrkivät ohjaamaan kulutuksen, esimerkiksi ruokailun, itse tuottamiinsa palveluihin. Paikallisyhteisöille tämä voi muotoutua tilanteeksi, jossa omaa asuinalueetta kohdellaan pittoreskina nähtävyytenä ilman, että matkailijat edesauttavat alueen taloutta ja työllisyyttä. Jotta matkailutoimialan toiminta olisi sosiaalisesti kestävä, tulisi kehitystä viedä enemmän suuntaan, jossa työllisyyttä syntyy myös paikallisesti.

Matkailun trendeissä on muutenkin tapahtumassa muutosta. Haastatteluiden mukaan vierailijat haluavat yhä suuremmissa määrin kokea luontomatkailua osallistumisen eivätkä pelkän luontokohteen näkemisen kautta. Samoin asiantuntijat arvioivat, että vierailijoita kiinnostaa enenevässä määrin myös alueen kulttuuri ja esimerkiksi ruokaperinteet eikä pelkästään luontokohte. Elämymatkailun trendistä huolimatta asiantuntijat eivät usko sen muodostuvan kansallisesti merkittäväksi työllistäjäksi, joka haastaisi perinteisiä matkailu-aloja, kuten hotelli- ja ravintola-alaa. Elämykset voivat kuitenkin nivoutua osaksi kokonaisuutta. Elämymatkailun parissa työskenteleviltä kuten eräoppailta tai kalastusmatkailupalveluita tarjoavilta henkilöiltä vaaditaan erityisosaamista sekä intohimoa omaan alaansa.

Toisena merkittävänä matkailutoimialaan vaikuttavana trendinä haastatellut asiantuntijat mainitsivat digitalisaation ja sen merkityksen erityisesti matkailukohteiden markkinoinnissa. Sosiaalinen media on nostanut yksittäisiä matkakohteita yhtäkkiä suureen suosioon, minkä myötä alueen matkailualan toimijat ja yritykset puhumattakaan infrastruktuurista eivät ole ehtineet reagoida nopeisiin muutoksiin. Sosiaalinen media vie markkinoinnin osittain matkailualan toimijoiden ja yritysten ulottumattomiin.

Matkailutoimialan työntekijöiden osaamiselle yksilöllisten kokemusten merkittävyyden nouseminen tulevaisuudessa sekä digitalisaation lisääntyminen asettavat uusia haasteita. Alan työntekijöillä tulee jatkossa olla entistä laajemmin tietoa ja osaamista paikallisesta kulttuurista ja kykyä välittää näitä tietoja tarinallistetussa muodossa. Myös yksilöllisen palveluosaamisen merkitys kasvaa. Samalla myös digitaalisten työvälineiden ja

viestintäkanavien ymmärtäminen ja hallitseminen tulevat olemaan matkailualan keskeisiä osaamistarpeita.

Norjan kansallisessa matkailustrategiassa korostetaan, että perinteisten matkailutoimialan taitojen lisäksi tulee tulevaisuuden osaamistarpeita olemaan digitaalinen osaaminen, kansainvälinen osaaminen, yrityskehityksellinen osaaminen sekä kestävä kehityksen tuntemus. Tämän myötä matkailutoimialalle tullaan kaipaamaan enenevässä määrin korkeakoulukoulutettuja, mikä luo myös painetta tämäläisyyden koulutuksen tarjoamiselle kansallisesti. Samaan aikaan matkailu nähdään alana, jossa tulee aina olemaan myös matkailualan kynnyksen työpaikkoja (Innovation Norway 2021).

7.3 Matkailutoimiala Tanskassa

Matkailutoimiala vastasi Tanskassa 5,7 prosenttia maan kokonaistyöllisyydestä ja 4,2 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2019 ja tuotti 6,2 prosenttia Tanskan kokonaisvetotuloista (CRT & VisitDenmark 2021). Koronapandemia katkaisi Tanskan matkailutoimialan kuusi vuotta jatkuneen vuosittaisen kasvun. Vuonna 2019 matkailutoimiala tuotti Tanskassa ennätyselliset tulot. Tuolloin matkailijoiden kulutus nousi 139,1 miljardiin tanskan kruunuun (n. 18,7 miljardiin euroon), joista ulkomaisten matkailijoiden osuus oli 60,2 miljardia tanskan kruunua (n. 8,1 miljardia euroa) ja kotimaan matkailijoiden 78,9 miljardia Tanskan kruunua (n. 10,6 miljardia euroa). Lomamatkailijat vastasivat 74 prosenttia kulutuksesta, kun taas työmatkoihin liittyvä kulutus oli 26 prosenttia kokonaiskulutuksesta (CRT & VisitDenmark 2021).

Määrällisesti suuret kaupungit Kööpenhamina ja Århus keräsivät suurimmat tulot, mutta matkailutoimialan merkitystä pienille kunnille ei voi väheksyä. Vaikka matkailuala tuotti kaikille kunnille tuloja vuonna 2019, on selkeää konsentraatiota nähtävissä. Matkailun kymmenen tärkeimmän kunnan arvioidaan tuottaneen lähes puolet koko matkailualan tuloista (CRT & VisitDenmark 2021).

7.3.1 Matkailutoimialan työllisyys Tanskassa

CRT ja VisitDenmark arvoivat, että matkailutoimialan kokonaisvaikutukset huomioon ottaen ala loi Tanskaan 171 400 kokoaikaista työpaikkaa vuonna 2019. Kokonaisvaikutuksessa on huomioitu matkailutoimialalla työskentelevien kulutus sekä matkailutoimialan liiketoiminnan raaka-aineiden kulutus. Suoraan matkailutoimiala työllisti 120 200 henkilöä vuonna 2019 (CRT & VisitDenmark 2021).

On huomionarvoista, että Tanskan satelliittitilinpidon työllisyysvaikutukset ovat ns. 'supply-side' lukuja, eli mallinnettuja arvioita matkailijoiden kulutuksen pohjalta. Tanskassa satelliittitilinpidoissa esitellään sekä suorat, että epäsuorat vaikutukset työllisyyteen. Taulukossa 21 esiteltäviin lukuihin lukeutuvat sekä matkailutoimialan suorat, että epäsuorat vaikutukset työllisyyteen. Muissa Pohjoismaissa tarkastellaan alan suoraa työllistävyttä eikä sen kokonaisvaikutusta työllisyyteen, joten Tanskan luvut ovat tässä mielessä isompia kuin muualla.

Taulukko 21. Matkailutoimialan laskennalliset kokonaisvaikutukset työllisyyteen Tanskassa vuosina 2014–2019 (1 000 henkilötyövuotta). Lähde: VisitDenmark & CRT, Turismens økonomiske betydning i Danmark 2016–2021.

Toimiala	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ravitsemistoiminta	25,7	26,6	35,4	45,7	48,0	47,9
Liikenne	5,3	5,4	13,6	14,2	15,2	14,2
Kulttuuri-, urheilu- ja virkistyspalvelut	5,4	5,6	7,3	7,8	7,6	7,6
Majoituspalvelut	12,2	12,6	19,6	16,4	18,6	21,5
Matkailutoimistot ja matkanjärjestäjät	1,9	2,0	3,2	3,6	4,0	4,3
Vähittäiskauppa	26,8	27,3	22,2	33,0	32,4	31,9
Muut sektorit	37,6	38,5	34,3	40,3	43,1	43,9
Matkailualan kokonaisvaikutukset työllisyyteen	114,9	118,0	135,7	161,0	168,9	171,4

Tanskan valtion alla toimiva The Danish National Tourism Forum julkaisee vuosittain tilannekuvat maan matkailualan kehityksestä ja kilpailukyvyistä. Vuoden 2019 raportissa huomioidaan palkkojen merkitys Tanskan matkailutoimialan kilpailukyvyille. Tanskassa, kuten muissakin Pohjoismaissa, matkailualan palkat jäävät muista sektoreista jälkeen. Raportin mukaan tämä selittyy osittain matkailutoimialan verrattain matalasta koulutustasosta, osittain alalla vallitsevasta epäsäännöllisen ja osa-aikatyön määrästä (Det Nationale Turisforum 2019).

Tarkkaa tietoa matkailutoimialan keskipalkasta ei ole saatavilla, mutta alan palkat jäävät selvästi keskimääräisen ansiotason alapuolelle. Salaryexplorer-palvelun tietojen mukaan keskimääräinen kuukausipalkka ravitsemis- ja matkailualalla vuonna 2021 Tanskassa oli 27 100 tanskan kruunua (noin 3 640 euroa), kun kaikkien alojen keskipalkka oli 40 600 tanskan kruunua (5 460 euroa). Tanskan tilastokeskus Statistics Denmark taas laskee

kuukausipalkat (standardized monthly earnings) kertomalla standardoiduista tuntipalkkoista, jotka puolestaan käytetyistä indikaattoreista tarkimmin kuvaavat työnantajan ja työntekijän sopimia palkkoja Tanskassa (Statistics Denmark n.d.). Statistics Denmarkin tietojen mukaan (taulukko 22) vuonna 2018 majoituspalveluiden johtajien keskipalkka oli 60 700 tanskan kruunua (n. 8 080 euroa) ja tarjoilijoiden keskipalkka 25 707 tanskan kruunua (noin 3 460 euroa) (Statistics Denmark 2021). Vuonna 2018 Tanskan kaikkien alojen työntekijöiden keskipalkka oli Eurostatin tietojen mukaan 4 473 euroa (noin 33 300 tanskan kruunua) (Eurostat 2021).

Taulukko 22. Joidenkin matkailutoimialaan liittyvien ammattiluokkien keskimääräiset kuukausipalkat Tanskassa 2014–2019 (tanskan kruunua). Lähde: Statistics Denmark 2021; Eurostat 2021.

Ammattiluokka	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Johtaja, majoituspalvelut	58 620	58 919	59 846	60 288	60 070	61 002
Johtaja, ravitsemuspalvelut	41 046	42 963	42 593	42 197	41 836	42 170
Konduktöörit, lipuntarkastajat ym.	39 656	39 946	41 414	41 329	42 601	42 074
Lentoemännät, purserit ym.	36 822	38 065	37 226	37 932	39 710	39 978
Keittiöpäällikkö	35 075	35 530	36 201	37 214	37 011	37 756
Matkatoimistovirkailijat	32 081	32 284	33 001	34 292	34 379	35 806
Hotellin vastaanotto- virkailijat	27 698	28 157	28 400	28 947	29 359	29 956
Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät	27 391	27 612	27 565	28 120	28 376	29 217
Matkaoppaat	29 225	27 443	27 083	27 966	27 722	28 233
Tarjoilijat	24 900	25 343	24 794	25 217	25 707	26 337
Avustavat keittiötyöntekijät	24 246	24 488	24 701	24 842	25 151	25 249
Baarimestarit	22 561	23 223	23 413	23 692	23 601	24 260
Kahvila- ja baarimyyjät	22 312	23 380	24 275	23 333	23 382	23 711
Kaikkien alojen keskipalkka					33 300	

7.4 Matkailutoimiala Islannissa

Matkailun merkitys Islannin taloudelle oli vielä 2000-luvun alussa verrattain vähäinen. Vuoden 2008 finanssikriisin aikana Islannin kruunun arvo laski ja työttömyysaste nousi. Pian sen jälkeen matkailutoimiala alkoi kasvaa voimakkaasti, kun kustannustaso oli matala ja kulut pienet maan heikon valuutan vuoksi. Tämän seurauksena matkailuala kasvoi vain vuosikymmenessä maan suurimmaksi toimialaksi (Skift Research 2019).

Matkailusta on viime vuosina tullut yksi Islannin talouden tärkeimmistä tukipilareista (Government of Iceland n.d.). Alan osuus Islannin BKT:stä oli 8,6 prosenttia vuonna 2017 (OECD 2020). Islannin matkailuneuvoston (2018) mukaan matkailun osuus bruttokansantuotteesta kasvoi yli 15 prosenttia vuosina 2013–2018. Matkailutoimiala on kasvanut yli 1000 prosenttia viimeisten 25 vuoden aikana (Ospina 2020). Alan valtava merkitys tekee koko Islannin taloudesta haavoittuvaisemman. Viimeistään koronapandemia on osoittanut, kuinka altis Islanti on muutoksille kansainvälisen matkailun määrissä.

Matkailun hidastuminen alkoi kuitenkin jo ennen pandemiaa vuonna 2019, jolloin kansainväliset matkailijamäärät vähenivät 14,2 prosenttia verrattuna vuoteen 2018. OECD:n (2020) ja Skiftin (2019) mukaan laskusuhdanne saattaa johtua vahvasta Islannin kruunusta ja islantilaisen halpalentoyhtiö Wow Airin romahduksesta vuonna 2019. Koronapandemian aikana matkailun lasku on syventynyt entisestään.

7.4.1 Matkailutoimialan työllisyys Islannissa

Matkailusta on tullut yksi Islannin tärkeimmistä työllistäjistä. Kasvu on ollut todella nopeaa ja vuonna 2018 alan osuus kaikista Islannin työpaikoista oli jopa 15 prosenttia (World Tourism Organization 2020). Vuosina 2013–2017 matkailuun liittyvien alojen työntekijöiden määrä kasvoi yli 68 prosenttia (Icelandic Tourist Board 2018). Koronapandemian myötä alan työllisyys kuitenkin romahti. Matkailualalla työskentelevien määrä tippui vuoden 2019 reilusta 20 000 henkilöstä reiluun 11 000 henkilöön vuonna 2020 (Taulukko 23).

Taulukko 23. Matkailutoimialan työlliset Islannissa 2014–2020 (1 000 työllistä).

Lähde: Statistics Iceland 2021b, Tourism Satellite Accounts.

Toimiala	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Majoitustoiminta	4,4	5,2	6,1	6,7	6,8	6,8	4,6
Ravitsemistoiminta	2,8	3,2	4,0	4,2	4,2	3,8	1,6
Matkatoimistot	1,8	2,2	3,0	3,5	3,6	3,7	1,4
Lentoliikenteen henkilökuljetus	0,8	0,9	0,1	1,4	1,6	1,8	0,8
Urheilu- ja virkistyspalvelut	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2	1,1
Liikennevälineiden vuokaraus	0,5	0,6	1,0	1,1	1,1	1,0	0,4
Kulttuuripalvelut	0,4	0,4	0,6	0,7	0,8	0,9	0,7
Tieliikenteen henkilökuljetus	0,6	0,7	0,8	0,9	0,8	0,7	0,5
Vesiliikenteen henkilökuljetus	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Matkailuala yhteensä	12,1	14,3	17,9	19,6	20,2	20,0	11,1

Islannin matkailutoimiala kärsii työntekijäpulasta, jota koronapandemia on pahentanut huomattavasti. Ala on jo alkanut toipumaan koronapandemian aiheuttamasta kuopasta ja kesällä 2021 matkailutoimialalla oli kaupan alan sekä julkishallinnon ohella eniten avoimia työpaikkoja. Matkailutoimialan yrityksillä on kuitenkin ollut vaikeuksia rekrytoida henkilöstöä. Pandemia voikin edelleen vaikuttaa työntekijöiden käsitykseen alasta ja he hakevat töitä aloilta, joissa toimeentulo ja työn jatkuvuus koetaan varmemmaksi. (Icelandic Review 2021).

Myös Islannissa matkailutoimialan palkat jäävät jälkeen muista palkoista. Salaryexplorer-palvelun mukaan Islannissa ravitsemis- ja matkailualalla työskentelevän henkilön keskimääräinen kuukausiansio vuonna 2021 oli 458 000 islannin kruuna (n. 3 050 euroa) ja kaikkien alojen keskiansio 687 000 islannin kruuna (noin 4 670 euroa) (Salaryexplorer 2021). Islannin virallisessa tilastoinnissa käytettävät ammattiryhmät poikkeavat muista Pohjoismaista, joten niiden vertailu on vaikeaa. Lisäksi dataa useista toimialoista on saatavilla vain lyhyeltä ajalta (taulukko 24). Saatavilla olevista tiedoista nähdään, että ravintola- ja hotellinjohtajien keskimääräinen kuukausiansio vuonna 2019 oli 637 000 islannin kruunua (n. 4 330 euroa), kun tarjoilijoiden ja baarimyyjien keskiansiot olivat 392 000 (n. 2 660 euroa). (Statistics Iceland 2021c). Islannin kaikkien alojen keskiansio kuukaudessa vuonna 2018 oli 4 854 euroa (noin 714 600 islannin kruunua) (Eurostat 2021).

Taulukko 24. Joidenkin matkailutoimialaan liittyvien ammattiluokkien keskimääräiset kuukausipalkat Islannissa 2014–2019 (Islannin kruunua). Lähde: Statistics Iceland 2021c; Eurostat 2021.

Ammattiluokka	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ravintola- ja hotellinjohtajat					506 000	637 000
Kokit	313 000	335 000	379 000	408 000	446 000	464 000
Siivous ja ravintolapalvelu työntekijät					423 000	446 000
Tarjoilijat, baarimyyjät				332 000	392 000	
Kaikkien alojen keskipalkka			715 000			

7.5 Matkailutyöllisyyden vertailu Pohjoismaissa

Tiedonkeruun menetelmien vaihtelevuus tekee maiden vertailusta vaikeaa. Edellä esitettyjen tietojen keskinäinen tarkastelu onkin parhaimmillaankin suuntaa antavaa. Saatavilla olevan datan pohjalta voidaan kuitenkin nähdä, että matkailutoimialan merkitys taloudessa on erilainen eri Pohjoismaissa. Islannin kansantalouden voi katsoa olevan lähes riippuvainen ulkomaisesta matkailusta. Myös Norjassa ja Tanskassa matkailuala on merkittävä sektori, kun taas Ruotsissa se on verrattain pieni koko talouteen verrattuna.

Vertailukelpoista dataa on saatavilla lähinnä kansainvälisten järjestöjen tietovarannoista. Merkittäviä matkailutoimialan tietovarantoja löytyy ainakin OECD:ltä, UNWTO:lta sekä Eurostatilta. Tässä raportissa on hyödynnetty pääasiassa OECD:n dataa. Järjestöllä on kattavimmin saatavilla työllisyyteen liittyviä tietovarantoja, jotka ovat metodeiltaan myös lähempänä kansallisia matkailun satelliittitilinpidoon tietoja. Se ei ole kuitenkaan suoraan vertailukelpoista aikaisemmin tässä luvussa esitettyjen tietojen kanssa. Erityisesti Tanskan mallintamalla tuotettujen työllisyyslukujen ja OECD:n tietojen välillä on merkittäviä eroja. Lisäksi kansainvälisten järjestöjen tietovarannot tyypillisesti päivittyvät hitaammin, joten tuoreimpia tietoja ei ole saatavilla – eikä niiden täydentäminen kansallisesti saatavilla olevalla datalla ole yhteensopivuuden takia mahdollista. Kansainvälisen datan avulla kautta voidaan kuitenkin tarkastella Pohjoismaiden välisiä eroja. Tämä tarkastelu pitkälti vahvistaa kansallisista lähteistä saatavaa kuvaa.

Matkailutoimialan taloudellisen merkityksen tarkasteluun ei Pohjoismaista ole saatavilla suoraan vertailukelpoista dataa, sillä osassa maista tieto on saatavilla osuutena

bruttokansantuotteesta ja osassa osuutena bruttoarvonlisästä. Matkailutoimialan työllisyyden vertailuun löytyy kuitenkin toimivat indikaattorit. Ensinnäkin voidaan tarkastella suoraan alan työllisten määrää (taulukko 25). Matkailutoimiala työllistää eniten Tanskassa, mutta suhteellisesti työllisyyden kasvu on ollut suurinta Islannissa, jossa matkailutoimialan työntekijöiden määrä on kaksinkertaistunut 2010-luvulla.

Taulukko 25. Matkailutoimialan työlliset (1 000 henkilötyövuotta) Pohjoismaissa vuosina 2011–2019. Lähde: OECD.stat 2021.

Maa	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Islanti	14,5	16,0	17,5	19,3	21,8	25,8	28,8	30,4	28,7
Norja	151,4	153,0	153,7	156,8	159,1	162,6	165,0	168,7	
Ruotsi	138,0	146,2	147,2	147,4	149,7	150,9	122,5*	124,3*	125,8*
Suomi	115,4	120,4	121,0	121,5	121,6	120,7	121,7	124,4	
Tanska	223,9	226,8	229,8	232,8	241,6	250,5	257,6	266,7	

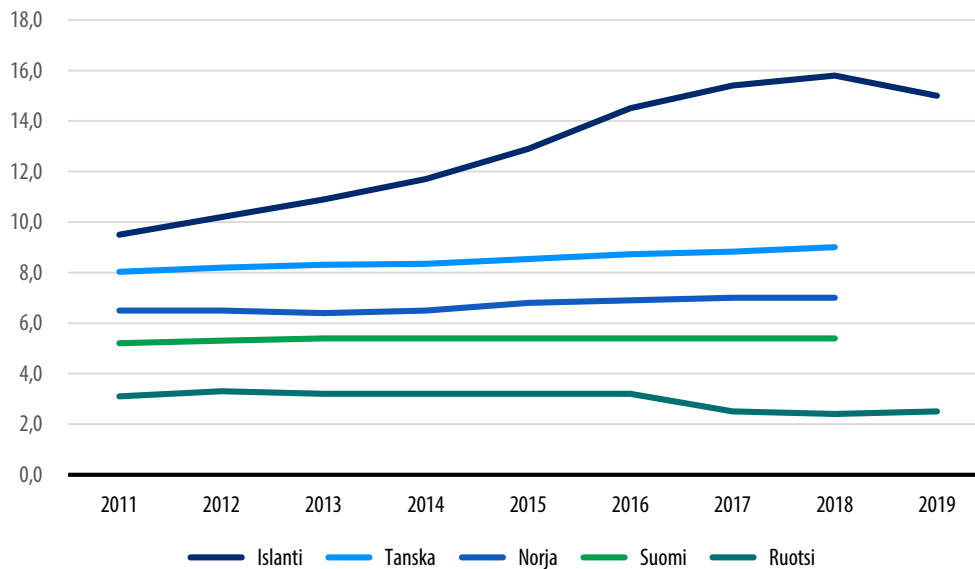
* Tilastointitapa on Ruotsissa muuttunut vuoden 2017 kohdalla

Paremmen kuvan alan merkityksestä kunkin maan talouteen saa tarkastelemalla matkailutoimialan työllistävyyttä eli sen osuutta kaikista työllisistä (kuvio 40). Se osoittaa Islannin matkailutoimialan työllisyyden muista poikkeavan kehityksen. Myös Tanskassa ja Norjassa alan osuus kaikista työllisistä on kasvanut. Ruotsin kohdalla OECD:n työllisyysdatassa vuonna 2017 tapahtunut notkahdus johtuu katkoksesta ja kyseessä on tilastotekninen eikä todellinen muutos. Islannin poikkeuksellista kasvua selittää osaltaan myös maan pieni koko. Ulkomaisten matkailijoiden tuomat tulot kasvattavat matkailutoimialan osuutta pienestä kansantaloudesta nopeasti. Islannissa kansainvälisten matkailijoiden tuomat tulot yli kolminkertaistuisivat vuosien 2013–2018 välillä (OECD.Stat 2021).

Kuvio 40. Matkailutoimialan osuus (prosenttia) kaikista työllisistä Pohjoismaissa vuosina 2011–2019.

Lähde: OECD.stat 2021.

Yleisesti sekä matkailutoimialan työllisyys että työllistävyys ovat kasvaneet 2000-luvulla kaikissa Pohjoismaissa. Tämä tarkoittaa sitä, että ala on kasvanut muuta taloutta nopeammin. Tässä suhteessa kehitys on kuitenkin ollut heikointa Suomessa ja Ruotsissa, jossa alan työllistävyys mitattuna osuutena kokonaistyöllisyydestä on pysynyt varsin tasaisena. OECD:n datassa Suomessa matkailutoimialan osuus työllisistä ei ole noussut sitten vuoden 2013. Myös absoluuttisesti tarkasteltuna alan työllisten määrä on Suomessa pysynyt lähes samalla tasolla, kun se muissa Pohjoismaissa on samaan aikaan noussut. Tosin 2010-luvun lopulla kansallisen datan perusteella (kts. luku 2.1) työllisten määrä on kääntynyt kasvuun myös Suomessa. Ruotsin kohdalla tilanteen tarkastelua hankaloittaa muutokset alan työllisten tilastointitavassa. Saatavilla olevan datan perusteella alan kokonaistyöllisyys on kasvanut myös Ruotissa vähemmän kuin Norjassa, Tanskassa ja Islannissa.

Alan työllistävyyden hidaskasvu Suomessa ja Ruotsissa on huomionarvoista myös siitä näkökulmasta, että molemmissa maissa työvoiman kustannukset ovat Pohjoismaisessa vertailussa pienimmät. The Danish National Tourism Forum:n raportissa vertaillaan työvoiman kustannuksia työnantajalle matkailutoimialalla eri maissa vuonna 2018. Mukana olevista Pohjoismaista suurimmat kustannukset ovat Norjassa, keskimäärin 31,0 euroa (230,7 tanskan kruunua) per tunti. Tanskassa vastaava kustannus on noin 28,0 euroa, Ruotsissa noin 25,0 euroa ja Suomessa 23,9 euroa. (Det Nationale Turismeforum, 2019). Islanti ei ole mukana vertailussa, mutta ottaen huomioon maan yleisesti korkean palkkatason, ovat kustannukset työnantajalle todennäköisesti varsin korkeat.

7.6 Yhteenveto matkailutoimialan pohjoismaisesta työllisyydestä

Matkailun globaali kasvu on näkynyt myös Pohjoismaissa. Matkailutoimialan ja sen työllisyyden kehitykseen Pohjoismaissa ovat vaikuttaneet eniten yleiset talouden ja matkailun trendit. Niinpä kansainvälisen matkailun elpyminen koronakriisin jälkeen tulee olemaan alan kannalta keskeistä. Eniten matkailutoimiala ja sen työllistävyys ovat kuitenkin kasvaneet niissä maissa, joiden valuuttakurssit ovat olleet viime vuosina edulliset. Heikko kruunu on vauhdittanut matkailun kasvua niin Islannissa, Tanskassa kuin Norjassakin. Matkailutoimialan työllisyyden kehitykseen näyttäisikin vaikuttavan eniten suuret kehityskulut, kuten globaali matkailun kasvu, valuuttakurssit ja pandemia. Erot alan kehityksessä näkyvät suoraan siinä, miten merkittävää osaa matkailutoimiala näyttölee kunkin maan kokonaistyöllisyydessä.

Eroista huolimatta Pohjoismailla on paljon yhteisiä haasteita matkailutoimialan tulevaisuuden ja sen työllisyyden suhteen. Kaikissa maissa matkailutoimialaa vaivaa sitkeä työvoimapula. Erityisesti osaavaa ja koulutettua työvoimaa tarvitaan alalle. Työvoimapulaa selittävät pitkälti samat tekijät kuin Suomessa. Kaikissa Pohjoismaissa alan palkat jäävät pääasiassa yleisten keskiansioiden alapuolelle ja epätyypilliset työsuhteet ja työajat sekä alan kausiluonteisuus tekevät henkilöstön sitouttamisesta vaikeaa. Ilmiö on ollut olemassa jo pidempään, mutta koronapandemia on tehnyt tilanteesta akuutin kaikissa Pohjoismaissa. Alalta onkin tapahtunut kirjallisten lähteiden ja asiantuntijahaastatteluiden perusteella huomattavaa poistumaa koronapandemian seurauksena, vaikka varmistettuja tilastotietoja on vielä huonosti saatavilla.

Matkailutoimialalta lähteneiden työntekijöiden houkuttelu takaisin alalle tai korvaavan työvoiman löytäminen on kysymys, johon etsitään vastausta kaikissa Pohjoismaissa. Samalla myös nykyään alalla olevien työhyvinvoinnista tulisi pitää huolta. Matkailutoimialan keskeinen ongelma kaikissa Pohjoismaissa onkin alan houkuttelevuus ja pitovoima. Alan keskiansiot jäävät selvästi jälkeen maiden keskimääräisestä tulotasosta, lisäksi työajat ovat epätyypillisiä ja alaan liittyy paljon sesonkiluonteista sekä osa-aikaista työtä.

Vastuullisuus ja turvallisuus ovat kaikissa Pohjoismaissa matkailun keskeisiä valtteja. Myös luonto koetaan matkailun tärkeimmäksi elementiksi ja kasvuvoimaksi. Niinpä kestävä matkailun haasteet ovat korostuneesti esillä kaikissa Pohjoismaissa, vaikka kaupunkialueet ovat edelleen keskeisiä matkailun keskuksia varsinkin Tanskassa, mutta myös muissa Pohjoismaissa. Myös yhtäaikainen yksilöllisemmän matkailun kasvaminen ja digitalisaation tuoma muutos matkailutoimialalla lisäävät erityisosaajien tarvetta kaikissa Pohjoismaissa.

Yhteiset haasteet antavat hyvän pohjan matkailutoimialan yhteispohjoismaiselle kehittämiselle. Yhteistyötä voitaisiin tehdä useilla eri aihealueilla. Ulkomaalaisen työvoiman houkuttelussa Pohjoismaiden vahvuudet ovat pitkälti samankaltaiset. Vaikka matkailutoimialan keskipalkat ovat yleiseen tasoon nähden matalat, ovat ne Pohjoismaissa moneen muuhun maahan verrattuna kuitenkin korkeat. Toisaalta Pohjoismaissa myös elinkustannukset ovat korkeat ja verotus kireää. Pohjoismaat ovat myös turvallisia maita ja työntekijöiden oikeudet pitkälle kehittyneitä. Luonto ja elämysellisyys vetoavat paitsi matkailijoihin, myös työntekijöihin. Pohjoismaat voisivat siis hyvin tehdä yhteistyötä kansainvälisten osajien houkuttelussa matkailutoimialalle.

Alan sesonkiluonteisuuden helpottamiseksi voisi myös kehittää yhteispohjoismaisia ratkaisuja. Laajemmalta alueelta löytyy enemmän vastasyklisiä matkailualoja. Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisten alueiden talvisesongin vastapainoksi muista Pohjoismaista voisi löytyä enemmän kesään painottuvia sesonkeja. Tämä puoltaa myös laajemmin yhteispohjoismaisten matkailun työmarkkinoiden kehittämistä ja rajat ylittävän liikkuvuuden edistämistä paitsi matkailijoiden, myös matkailualan työntekijöiden osalta. Tämä sisältää niin matkailutoimialalla työskentelevät Pohjoismaiden omat kansalaiset kuin kolmansien maiden kansalaiset. Maasta toiseen työn perässä liikkuminen pitäisi tehdä mahdollisimman jouhevaksi ja ratkaista muun muassa sosiaaliturvaan ja verotukseen liittyviä kysymyksiä.

Matkailutoimialalla on tehty Pohjoismaissa yhteistyötä varsinkin Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisosissa, josta on pyritty kehittämään yhteistä matkailualueita. Pohjoisessa myös ihmisten ja työvoiman rajat ylittävä liikkuvuus on muutenkin yleisempää, joskin koronapandemia on tehnyt täälläkin rajat ja niihin liittyvät ongelmat hyvin näkyviksi. Matkailutoimialan osalta yhteispohjoismaisella yhteistyöllä olisi kuitenkin myös laajempia mahdollisuuksia.

8 Johtopäätökset

Tässä teemaraportissa on tarkasteltu matkailutoimialan työllisyyttä toimintaympäristön muutosten näkökulmasta Suomessa sekä on esitetty pohjoismainen vertailu matkailutoimialan työllisyydestä. Työllisyyttä on tarkasteltu ammattinimikkeittäin, toimialoittain ja alueittain. Lisäksi raportissa on kuvattu toimialan palkkatasoja, osaamishaasteita, koulutusta, vuokratyön osuutta, alalta poistumaa, työvoiman kohtaantoa, työvoimapulaa ja koronapandemian vaikutuksia. Työllisyyden nykytilaa ja kehityskulkua on tarkasteltu tilastojen, asiantuntijahaastattelujen ja työpajatyöskentelyn avulla. Lopuksi raportissa esitetään johtopäätöksiä alan työllisyyden kehittämiseksi.

Pohjoismainen vertailu osoittaa, että vaikka eri maissa on matkailutoimialaan liittyviä eroja, myös yhteisiä haasteita matkailualan tulevaisuuden ja sen työllisyyden suhteen on tunnistettavissa. Sitkeä työvoimapula on kaikille Pohjoismaille yhteinen haaste ja erityisesti osaavaa ja koulutettua työvoimaa tarvitaan alalle. Pohjoismaisella tasolla tiedonkeruun, luokittelun ja tilastointimenetelmien erot vaikeuttavat pohjoismaista vertailua.

Ennen koronapandemiaa rekisteröityjen yöpymisten kokonaismäärä saavutti huippunsa Suomessa vuonna 2019, jolloin majoitusliikkeissä rekisteröitiin yli 23 miljoonaa yöpymistä. Matkailutilinpidon mukaan matkailun kokonaiskäyntä oli tuolloin noin 16 miljardia euroa ja alalla työskenteli 154 000 henkilöä, mikä vastasi noin 5,8 prosenttia maan kaikista työllisistä. (Visit Finland 2021.) Koronapandemian puhjettua keväällä 2020 erityisesti ulkomaalaisten matkailu Suomeen väheni voimakkaasti vaikuttaen myös toimialan työllisyyteen. Pandemian johdosta asetetuilla rajoituksilla on ollut voimakkaita negatiivisia vaikutuksia matkailutoimialalle. Pandemian aikana matkailualalta on siirtynyt työvoimaa muille aloille, mikä on toiminut ajurina työvoimapulan ja kohtaantohaasteen kasvulle. Matkailutoimialoista majoitustoiminta ja matkustajalentoliikenne sekä matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien sekä varauspalveluiden toiminta näyttävät tilastojen perusteella kohdanneen suurimpia negatiivisia vaikutuksia matkailutyöllisyydelle. Pandemia on osoittautunut arvaamattomaksi ja tartuntojen vähetessä on oletettu toiminnan palautuvan vähitellen ennalleen.

Matkailutoimiala työllistää paljon naisia ja nuoria, esimerkiksi vuonna 2019 majoitus- ja ravitsemistoimialoilla työssäkäyvistä 68 prosenttia oli naisia (Tilastokeskus 2021o). Vastaavasti nuorten osuus työntekijöistä oli 30 prosenttia vuonna 2019 (Dagsland, Robinson ja Brenner 2020). Osa-aika-, vuoro-, ja vuokratyö on tyypillistä. Esimerkiksi

majoitus- ja ravitsemistoimialalla osa-aikatyötä teki 40 prosenttia palkansaajista (Findikaattori 2021). Matkailutoimialan laajan klusterin työvoiman tekemistä henkilötyövuosista valtaosa syntyi ravitsemistoiminnassa (46 prosenttia) ja henkilöliikenteessä ja sitä palvelevassa toiminnassa (34 prosenttia). Ohjelmapalvelut ja matkanjärjestäjät muodostavat puolestaan 11 prosenttia, majoitustoiminta vajaa kymmenen prosenttia matkailutoimialojen henkilötyövuosista. Matkailun laajan klusterin työllisyys on kasvanut Suomessa 2010-luvun viimeisinä vuosina. Kasvusta merkittävin osa on muodostunut ravitsemistoiminnassa. Alueellinen tarkastelu sekä työttömyysasteen ja vakanssiasteen tarkastelu kertoo kuitenkin matkailutoimialan kohtaanto-ongelmista. Se tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että toimialalla on samaan aikaan työttömyyttä, mutta myös runsaasti avoimia työpaikkoja.

Teemaraportin aikana toteutetuissa asiantuntijahaastatteluissa ja työpajassa nousseet näkökulmat yhtäältä vahvistivat jo ennalta tiedossa olleita, kirjallisuuteen sekä aiempiin tutkimuksiin ja selvityksiin pohjavia näkemyksiä matkailutoimialan työllisyydestä sekä alaan vaikuttavista muutosvoimista. Toisaalta haastatteluissa nousi esille uusia näkökulmia toimialalla vallitsevien ajatusmallien ja käytänteiden kriittiseksi uudelleentarkastelemiseksi. Yleisesti todettiin, että matkailutoimialan työvoimapula on akuutti ja maailmanlaajuinen, eikä tilanne tule lähivuosina muuttumaan vallitsevien megatrendien valossa.

Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toimiluokissa (TOL 79) lopettaneiden yritysten määrä on pysynyt selvästi aloittaneita suurempana pitkään poiketen toimialojen yleisestä palautumisesta pandemiasta. Alan työllistyvyys henkilötyövuosina on ollut laskussa jo pitkään, mikä heijastelee kysynnän siirtyneen sähköisiin varauspalveluihin. Korvaavan kysynnän luominen on muodostunut haasteeksi matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien keskuudessa.

Ravitsemistoiminta on kärsinyt huomattavia haittoja johtuen pandemian aiheuttamista rajoituksista. Ravitsemistoimialalla henkilöstöä on jouduttu lomauttamaan ja irtisanoimaan, ja esimerkiksi raportin kokoamisen aikana haastatellut nostivat esille huolen siitä, että merkittävä osa osaajista ei palaisi takaisin alalle.

Jo ennen koronapandemiaa matkailutoimialalla oli tunnistettuja haasteita osaavan työvoiman saatavuudessa. Matkailutoimialan ansiot jäävät yleisesti pienemmäksi verrattuna kaikkien toimialojen keskiansioon. Tämä vaikuttanee osaltaan alan vetovoimaan. Matkailutoimialan sisällä naisten palkka on miesten palkkaa keskimäärin alempi. Muita tunnistettuja vetovoimaan vaikuttavia tekijöitä ovat vuorotyön aiheuttamat haasteet sekä sesonkiluonteisuus ja matkailutoiminnan keskittyminen alueille, joissa ei välttämättä ole saatavilla pitkäaikaisten tai vakituisten asukkaiden tarvitsemia palveluja tai asuntoja.

Matkailutoimialalle voi opiskella kaikilla koulutusasteilla ja yleisesti ottaen matkailutoimialalle valmistuvat työllistyvät hyvin. Matkailualan koulutusten vetovoima on paikoin ollut kuitenkin laskussa. Koulutukseen hakeutuminen on supistunut voimakkaasti erityisesti ammatillisella toisella asteella, samoin aloituspaikkojen määrä on ollut useamman vuoden ajan laskussa jo ennen pandemiaa. Ammatillisen koulutuksen opetuksen ja osaamisen arvostukseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota. Osaamistarpeiden suhteen matkailutoimiala kohtaa samoja muutosvoimia kuin muutkin toimialat. Digitalisaatio, ilmastonmuutos ja vastuullisuuden eri ulottuvuudet sekä demografiset muutokset ovat esimerkkejä matkailutoimialaa muovaavista muutosvoimista. Muutosvoimat tuovat mukanaan uusia osaamistarpeita esimerkiksi digitaitovaatimusten osalta, mutta vahvaa palveluosaimista tarvitaan edelleen myös tulevaisuudessa.

Selvityksen johtopäätökset

Johtopäätös 1: Vetovoiman kasvattaminen

Matkatoimiala on koronapandemian aikana joutunut voimakkaiden rajoitusten piiriin. Ne vähentävät ainakin lyhytvaikutteisesti työntekijöiden saatavuutta työn epävarmuudesta johtuen. Toisaalta rajoitukset ovat saaneet alan etsimään uusia tapoja toimia, mikä synnyttää uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja sitä kautta parantaa osaltaan myös työllisyyttä. Koronan pitkävaikutteisten seurausten suuruus riippuu siitä, miten alan kolhiintunutta imagoa, julkisuuskuvaa ja arvostusta saadaan kohotettua.

Matkailualan koulutuksen vetovoima, varsinkin ammatillisella toisella asteella, on ollut laskussa useamman vuoden ajan jo ennen pandemiaa. Vastaavaa laskua ei ole ollut havaittavissa korkeakoulujen matkailualan koulutusten hakijamäärissä. Ammatillisen koulutuksen opetuksen ja osaamisen arvostukseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota. Ammatillisen koulutuksen reformi tuli voimaan vuoden 2018 alussa ja sen myötä vastuuta oppimisesta ja ammatillisen osaamisen hankkimisesta siirtyi työpaikoille. Uudistuksen myötä yrityksillä ja elinkeinoelämällä onkin keskeinen rooli ammatillisessa koulutuksessa.

Toimialan vetovoiman kasvattamiseksi tulisi nostaa esiin matkailutoimialan etuja ja tehdä toimiala tutuksi jo perusasteella. Toimintamalleina voisivat toimia esimerkiksi kummiluokat ja kummiyritykset sekä vierailut matkailualan työpaikoissa. Teemaraaportin selvityksen perusteella havaittiin tarve tunnistaa alalle hakeutuvien motiiveja: asiakastyö ja palveluosaaminen nähdään merkityksellisenä, mutta mitä muita arvoja matkailutoimialalla voidaan tunnistaa ja jotka vastaavat tulevaisuuden työntekijöiden arvoja ja tavoitteita. Matkailutoimialan työllisyyttä koskevassa keskustelussa olisi hyvä luopua alalle houkuttelemisesta ja korostaa työn merkityksellisyyttä ja alan tarjoamia moninaisia mahdollisuuksia.

Johtopäätös 2: Pitovoiman kasvattaminen

Vetovoiman kasvattamisen lisäksi tulisi panostaa myös pitovoimaan. Pitovoimaa voidaan vahvistaa kehittämällä matkailutoimialan lähijohtotehtävissä työskentelevien johtamisaamasta, mukaan lukien monimuotoisen työyhteisön johtamistaitoja. Alalta poistumaan voidaan vaikuttaa esimerkiksi panostamalla työhyvinvointia lisääviin toimiin, vahvistamalla matkailutyön arvostusta ja huolehtimalla palautekeskusteluista työsuhteen päättyessä sekä kannustamalla vuorovaikutussuhteen ylläpitoon työsuhteiden välillä sesonkityöntekijöiden palaamisen helpottamiseksi.

Matkailutoimialalla on paljon ominaispiirteitä, jotka tekevät sen haastavaksi sekä yritykselle että myös työntekijälle. Kausivaihtelusta johtuen alalla on paljon määräaikaista ja osa-aikaista työsuhteita ja vuokratyötä. Lisäksi vuorotyö on hyvin tyypillistä. Näistä aiheutuu työnjohdollisia haasteita, jotta työvuorot ja perhe-elämän tarpeet saadaan yhteensovitetuiksi. Lähiesimiestyön kehittämisen tulee tarjota ratkaisuja näihin haasteisiin.

Urajohtamisen sisällyttäminen vahvemmin osaksi matkailutyön johtamista tukee pitovoimaa. Perinteisen lineaarisen työuran sijaan tulisi tukea moniulotteisten työurien rakentamista, jolloin matkailutyö tarjoaisi mahdollisuuksia kehittyä, erikoistua ja edetä uralla. Jatkuvan, moniulotteisen osaamisen vahvistaminen työn ohessa on tärkeää nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Millaisia mahdollisuuksia jatkuvalla oppimisella voidaan tunnustaa matkailutoimialalla ja kuinka niihin voidaan tarttua? Teemaraaportin haastatteluissa nousi esille matkailualan tutkinto- ja täydennyskoulutukseen liittyvinä tärkeinä näkökulmina muun muassa maantieteellinen kattavuus sekä englanninkielisen koulutuksen merkitys tulevaisuudessa. Yhteistyö elinkeinon ja oppilaitosten välillä on olennaista koulutuksen kehittämisessä.

Työhyvinvoinnin johtamiseen kuuluu myös työntekijöiden turvallisuus, joka on noussut esille yhtenä merkittävänä työhyvinvointiin ja sitoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Turvallisuuden tunne lukeutuu ihmisen perustarpeisiin. Työntekijöiden työhyvinvointiin ja työntekijäkokemukseen panostaminen on todettu vaikuttavan pitkällä tähtäimellä myös yrityksen tuottavuuteen.

Johtopäätös 3: Työperäisen maahanmuuton ja monimuotoisuuden lisääminen

Asiantuntijahaastatteluissa ja työpajatyöskentelyssä lisäksi nousi esiin kansainvälisen työvoiman kasvava tarve työelämään siirtyvien ikäluokkien pienentyessä ja alhaisen syntyvyyden tilanteessa. Julkisen talouden kestävyysvajeen supistamiseksi matkailuala voisi tarjota matalan kynnyksen työpaikkoja ja helpottaa työvoimapulaa, jos työperäisen maahanmuuton kynnyksiä voitaisiin madaltaa. Maahanmuuttajille ja alanvaihtajille tulisi olla myös tarjolla englanninkielistä toisen asteen ammatillista matkailualan koulutusta.

Matkailutoimialalla on nähtävissä voimakas horisontaalinen segregatio. Se tarkoittaa työmarkkinoiden eriytymistä sukupuolen mukaan. Matkailutoimialan ydinklusteri on työvoimaltaan hyvin naisvaltainen ja liikenne ja sitä palveleva toiminta on vastaavasti hyvin miesvaltainen (Tilastokeskus 2021q). Diversiteettiä lisää kuitenkin matkailutoimialan työvoiman monikulttuurisuus. Ikäluokkien pienenytessä työperäisen maahanmuuton merkitys tulee lisääntymään matkailutoimialan avoimia työtehtäviä täytettäessä. Työperäisen maahanmuuton vahvistamiseksi kansainvälisten osaajien rekrytointia tukevien, Talent Boost -tyyppisten tuki- ja kehittämistoimenpiteiden tavoitteena on tukea työperäistä maahanmuuttoa ja alalle rekrytointia. Talent Boost -toimenpidekokonaisuuksiin kuuluvat muun kansainvälisten opiskelijoiden ja tutkijoiden Suomeen työllistymisen edistäminen ja oleskelulupaprosessien sujuvoittaminen. Kansainvälisten osaajien veto- ja pitovoima vaatii eri toimijoiden yhteistyötä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022d).

Myös matkailutoimialalla kannattaa panostaa toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Näin mahdollistetaan työperäisten maahanmuuttajien kotouttamispalvelujen ja ulkomaisten opiskelijoiden asettautumispalvelujen saatavuus. Palveluja tulisi olla saatavilla myös digitaalisenä palveluna ja englanninkielisenä. Mikäli palvelua ei ole mahdollista saada julkisen organisaation tarjoamana, voisi toteutustapana olla esimerkiksi asettautumisseteli. Resurssitehokkuutta on mahdollista saavuttaa synergian avulla muun muassa yhteisillä markkinointi- ja rekrytointitoimenpiteillä. Osaajapula on matkailutoimialalla globaali, mutta ratkaisuja voidaan hakea kansainvälisen, erityisesti pohjoismaisen yhteistyön avulla.

Liite 1. Matkailun laaja klusteri

MAJOITUSTOIMINTA

- 551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet
- 552 Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
- 553 Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet
- 559 Muu majoitus

RAVITSEMISTOIMINTA

- 561 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
- 562 Ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut
- 563 Baarit ja kahvilat

VUOKRAUS- JA LEASINGTOIMINTA

- 7711 Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
- 7721 Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
- 7734 Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
- 7735 Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing

OHJELMAPALVELUTOIMINTA, MATKANJÄRJESTÄJÄT

- 791 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta
- 799 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.
- 9001 Esittävät taiteet
- 9002 Esittäviä taiteita palveleva toiminta
- 9102 Museoiden toiminta
- 9103 Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten ja vastaavien kohteiden toiminta
- 9104 Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
- 9311 Urheilulaitosten toiminta
- 9321 Huvi- ja teemapuistojen toiminta
- 9329 Muu huvi- ja virkistystoiminta
- 9604 Kylpylaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut

HENKILÖLIKENNE TAI SITÄ PALVELEVA TOIMINTA

- 491 Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne
- 4932 Taksiliikenne
- 4939 Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
- 501 Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
- 503 Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
- 511 Matkustajalentoliikenne
- 5221 Maaliikennettä palveleva toiminta
- 5222 Vesiliikennettä palveleva toiminta
- 5223 Ilmaliikennettä palveleva toiminta

Liite 2. Matkailun ydinklusteri

- 551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet
- 552 Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
- 553 Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet
- 559 Muu majoitus
- 561 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
- 562 Ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut
- 563 Baarit ja kahvilat
- 791 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta
- 799 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.

Liite 3. Matkailutilinpito / matkailutoimialat

1.a. Hotelli- ja muut majoituspalvelut

551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet

552 Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus

553 Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet

1.b. Vapaa-ajan asuntopalvelut (vapaa-ajan asunnot omaan käyttöön, vapaa-ajan asuntojen vuokraus, lomaosakkeet jne.)

681 Omien kiinteistöjen kauppa, osa *

682 Omien tai leasing-kiinteistöjen vuokraus ja hallinta, osa*

683 Kiinteistöalan toiminta palkkio- tai sopimusperusteisesti, osa*

* Näistä loma-asuntojen ja lomaosakkeiden osuus

2. Ravitsemistoiminta

5610 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta

5629 Henkilöstö- ja laitosruokailu

5630 Baarit ja kahvilat

(eli koko toimiala 56, pl. 5621 Pitopalvelu)

3. Rautateiden henkilöliikenne

4910 Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne

4. Linja-autojen henkilöliikenne ja taksiliikenne

4932 Taksiliikenne

4939 Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne

5. Vesiliikenteen henkilökuljetus

5010 Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus

5030 Sisävesiliikenteen henkilökuljetus

6. Lentoliikenteen henkilökuljetus

5110 Matkustajalentoliikenne

7. Kulkuneuvojen vuokraus

7711 Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing

8. Matkatoimisto- ja matkanjärjestäjäpalvelut

7911 Matkatoimistojen toiminta

7912 Matkanjärjestäjien toiminta

7990 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.

9. Kulttuuripalvelut

900 Kulttuuri- ja viihdetoiminta

9102 Museoiden toiminta

9103 Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten ja vastaavien kohteiden toiminta

9104 Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta

(eli toimialat 90 ja 91, pois lukien 9101 Kirjastojen ja arkistojen toiminta)

10. Urheilu- ja virkistyspalvelut

7721 Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing

92 Rahapeli- ja vedonlyöntipalvelut

9311 Urheilulaitosten toiminta

9319 Muu urheilutoiminta

9321 Huvi- ja teemapuistojen toiminta

9329 Muu huvi- ja virkistystoiminta

(eli toimialat 93 pois lukien 9312 Urheiluseurojen toiminta, 9313 Kuntokeskukset)

Liite 4. Työpajaosallistujat ja haastateltavat

Haastateltavat edustivat seuraavia organisaatioita:

Barona Oy
Business Finland
Finnish Lapland Tourism Board ry (LME)
Högskolan Dalarna, Ruotsi
Itä-Suomen yliopisto
Østlandsforskning, Norja
Lapland Safaris Oy
Laurea ammattikorkeakoulu
Rovaniemen koulutuskuntayhtymä (REDU)
StaffPoint Oy
Universitetet i Stavanger, Norja
VR-yhtymä Oy.

Työpajaan osallistuneet edustivat seuraavia organisaatioita:

Uudenmaan TE-toimisto
Tilastokeskus
Lapin ammattikorkeakoulu
Työ- ja elinkeinoministeriö
Oxford Research Oy
Helsingin kaupunki
Lapin yliopisto
Henkilöstöpalveluyritysten liitto
Tampereen ammattikorkeakoulu
Opetushallitus

Liite 5. Käsitteet ja määritelmät

- Ammattiluokitus** Ammattiluokkiin perustuvat tarkastelut tukeutuvat AML 2010 -luokitukseen. AML 2010 on kansallinen luokitus, jonka tarkoitus on kuvata yhteiskunnan ammattira-kennetta. AML 2010 muodostuu viidestä hierarkkisesta tasosta, jotka on tasosta riippuen merkitty 1–5-numeroisella koodilla. AML 2010 pohjautuu kansainvälisen työjärjestön (ILO) laatimaan ja YK:n vahvistamaan ISCO-08-ammattiluokitukseen. Teemaraportin tarkasteluihin on poimittu matkailutoimialoilla työskentelyä parhaiten kuvaavat ammattiluokat. On huomattava, että ammattiluokkiin perustuvat tarkastelut eivät koske pelkästään matkailijoita palvelevaa työtä.
- Henkilötyövuosi** Tilastokeskuksen määritelmän mukaan henkilötyövuosien laskennassa yrityksen kaikki palkatut tunnit (säännöllinen työaika ja ylityö) jaetaan yrityksen kokoaikais-ten palkansaajien keskimääräisillä palkatuilla tunneilla vuodessa. Tässä raportissa henkilötyövuosia käytetään toimialoja koskevissa tarkasteluissa.
- Lomautettu** Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa lomautetulla tarkoitetaan henkilöä, joka on tutkimusviikolla kokonaan poissa työstä ja on ilmoittanut haastattelussa poissa-olon syyksi lomautuksen. Lomautus voi olla joko määräaikainen tai toistaiseksi oleva.
- Matkailukysyntä** Matkailukysyntä tarkoittaa matkailupalveluiden ja -tuotteiden kulutusmenoja, eli ostamiseen käytettyä rahamäärää. Matkailukysyntä voidaan eritellä kotimaisten ja ulkomaisten matkailijoiden kesken.
- Matkailutoimiala** Teemaraportissa käytetään yleiskäsitettä matkailutoimiala. Tällä tarkoitetaan eri toimialoista muodostuvaa kokonaisuutta, joko matkailun laajaa tai ydinklusteria. Yhteistä kaikille toimialoille on, että matkailijat käyttävät niihin kuuluvien yritysten palveluja. Laajaan klusteriin kuuluvat majoituksen, ravitsemisen, vuokrauksen ja lea-singin, ohjelmapalveluiden, sekä henkilöliikenteen ja sitä palvelevan toiminnan toi-mialat. Matkailun ydinklusteriin kuuluvat majoitus-, ravitsemis- ja ohjelmapalvelut. Toimialoihin kuuluvat alaluokat on esitelty yksityiskohtaisesti liitteissä 1–3. On huo-mattava, että esitetyt tiedot esimerkiksi toimialojen työllisyydestä käsittävät toimi-aloilla muodostuneet vaikutukset kokonaisuudessaan – ei pelkästään matkailun vaikutuksia.
- Palkansaaja** Palkansaaja on henkilö, joka tekee työtä, josta saa palkan tai palkkion. 18–74-vuo-tiaat henkilöt, joilla on työssäkäyntitilaston tietojen mukaan vuoden viimeisellä viikolla voimassa oleva työsuhde tai työeläkevakuutus. Palkansaajiksi määritel-lään myös vuoden viimeisellä viikolla työllistävissä toimenpiteessä olevat henkilöt. Palkansaajaksi määriteltävä henkilö on saanut vuoden aikana palkkatuloa ja että hän ei ole suorittamassa varusmies- tai siviilipalvelusta tai ole vuoden viimeisenä työpäivänä työttömänä työnhakijana työnhakijarekisterissä.

Mikäli henkilöllä on työsuhteen kanssa samanaikaisesti voimassa yrittäjäeläkevakuutus, hänet määritellään palkansaajaksi, mikäli vuoden aikana kertyneet palkkatulot ovat olleet yrittäjätuloa suuremmat ja hän ei ole edellisenä vuonna ollut yrittäjänä tilastossa.

Mikäli henkilön palkkatulot ylittävät määritellyn tulorajan, eikä hän ole yrittäjä, työntön, opiskelija, eläkeläinen, siviilipalvelusmies tai varusmies, hänet määritellään palkansaajaksi, vaikka hänellä ei olisi voimassa olevaa työsuhdetta työsuhdeaineistojen mukaan.

- Työllinen** Työllinen tarkoittaa henkilöä, joka on tutkimusviikolla tehnyt vähintään tunnin työtä palkkaa tai yrittäjätuloa saadakseen. Myös tutkimusviikolla tilapäisesti poissa olleet luetaan työllisiksi, mikäli poissaolon syynä on äitiys- tai isyysvapaa, ansiosidonnainen vanhempainvapaa, oma sairaus tai työaikajärjestely, tai jos poissaolo kestää alle kolme kuukautta.
- Työtön työnhakija** Työtön työnhakija on työ- ja elinkeinoministeriön Työnvälitystilastossa TE-toimistossa työnhakijaksi rekisteröitynyt henkilö, joka ei ole työsuhteessa eikä työllisty päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssään. Työttömänä pidetään myös työsuhteessa olevaa, joka on kokoaikaisesti lomautettu tai jonka säännöllinen viikoittainen työskentelyaika on alle neljä tuntia. Työnvälitystilastossa ei lueta työttömiksi työllistymistä edistävissä palveluissa olevia, työttömyyseläkkeen saajia eikä myöskään päätoimisia koululaisia ja opiskelijoita, ei edes loma-aikoina.
- Kohtaanto** Kohtaantohaaste voi aiheutua siitä, että avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat ovat eri alueilla, jolloin työn vastaanottaminen on haastavampaa. Kohtaantohaasteen voi aiheuttaa myös se, että työttömien koulutus ei välttämättä vastaa työnantajien vaatimuksia tai työnhakija ei ole esimerkiksi persoonansa tai ominaisuuksiensa takia sopiva kyseiseen työtehtävään. Työttömien osaaminen voi olla vanhentunutta ja työkyky alentunut pitkän työttömyyden aikana. Lisäksi ammattirakenteen aiheuttamat muutokset, esimerkiksi erilainen provisiopohjaisen työn ja alustatalouden tarjoaman työn yleistymisen voivat lisätä kohtaantohaasteita (Pehkonen, Huuskonen ja Tornberg 2018.)

LÄHTEET

- Aaltonen, T. Ahonen, P. & Sahimaa, J. (2020). Merkityksen johtaminen vastaa työelämän suureen tarpeeseen. Julkaisussa: Työn Tuuli -aikakauskirjan 1/2020. Viitattu 30.11.2021.
https://uutiskirje.henry.fi/archive/file/2b016db6bdb2a5ed10a4c766d78617e4/012020_tyontuuli.pdf
- ammattikorkeakouluun.fi (2022) Viitattu 3.5.2022 <https://www.ammattikorkeakouluun.fi/>
- Aromi (2021a). Tekoäly laati drinkkilistan ravintolalle. Aromi. no. 8/2021.
- Aromi (2021b). MaRa: Rajoitusten purkamisella kiire. Luettu 12.12.2021 osoitteesta:
<https://aromilehti.fi/artikkelit/mara-rajoitusten-purkamisella-kiire/>
- Helsinki Graduate School of Economics (2021). Covid-19 Data & Graph Vault. Viitattu 15.11.2021.
<https://www.helsingigse.fi/korona-data/>
- Asgeirsson, M., Neshybová, P., Thorsteinsson, B.T. & Gústavsdóttir, E. (2020). Employee Motivation and Satisfaction Practices: A Case from Iceland. Teoksessa: Walmsley A., Åberg K., Blinnikka P., Jóhannesson G. (eds) Tourism Employment in Nordic Countries. Palgrave Macmillan, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-47813-1_13
- Cain, L.N., Thomas, J.H. and Alonso Jr, M. (2019), "From sci-fi to sci-fact: the state of robotics and AI in the hospitality industry", Journal of Hospitality and Tourism Technology, 10(4), 624-650.
<https://doi.org/10.1108/JHTT-07-2018-0066>
- CRT & VisitDenmark (2021). Turismens økonomiske betydning i Danmark 2019. Viitattu 2.11.2021.
<https://www.visitdenmark.dk/corporate/videncenter/turismens-oekonomiske-betydning>
- CRT & VisitDenmark (2020). Turismens økonomiske betydning i Danmark 2018. Viitattu 2.12.2021.
<https://www.visitdenmark.com/sites/visitdenmark.com/files/2020-05/T%C3%98BBE%202018.pdf>
- CRT & VisitDenmark (2019). Turismens økonomiske betydning i Danmark 2017. Luettu 2.12.2021.
<https://www.visitdenmark.dk/sites/visitdenmark.com/files/2019-05/Turismens%20%C3%B8konomiske%20betydning%20i%20Danmark%202017.pdf>
- CRT & VisitDenmark (2018). Turismens økonomiske betydning i Danmark 2016. Viitattu 2.12.2021.
https://businessfaxe.dk/wp-content/uploads/2018/09/turismens_oekonomiske_betydning_2016.pdf
- CRT & VisitDenmark (2017). Turismens økonomiske betydning i Danmark 2015. Viitattu 2.12.2021.
https://www.visitnordjylland.com/sites/visitnordjylland.com/files/2019-09/turismens_oekonomiske_betydning_i_danmark_2015.pdf
- CRT & VisitDenmark (2016). Turismens økonomiske betydning i Danmark 2014. Viitattu 2.12.2021.
https://crt.dk/wp-content/uploads/turismens_oekonomiske_betydning_i_danmark_2014.pdf
- Dagsland Å.H.B., Robinson R.N.S., & Brenner M.L. (2020). Gateway, Fast Lane, or Early Exit? Tourism and Hospitality as a First Employer of Norwegian Youth. Teoksessa: Walmsley A., Åberg K., Blinnikka P., Jóhannesson G. (eds) Tourism Employment in Walmsley A., Åberg K., Blinnikka P., Jóhannesson G. (eds) Tourism Employment in Nordic Countries. Palgrave Macmillan, Cham. Viitattu 22.2.2022
https://doi.org/10.1007/978-3-030-47813-1_13
- Det Nationale Turisforum (2019). Statusanalyse af turismens udvikling og konkurrenceevne. Viitattu 03.11.2021.
<https://erhvervsfremmebestyrelsen.dk/det-nationale-turismeforum-2019-statusanalyse-af-turismens-udvikling-og-konkurrenceevne>
- Dufva, M., Halonen, M., Kari, M., Koivisto, T., Koivisto, R. & Myllyoja, J. (2017) Kohti jaettava ymmärrystä työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 33/2017. Viitattu 11.12.2021.
<http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=18301>
- Dufva, M., Solovjew-Wartiovaara, A. & Vataja, K. (2021) Työn tulevaisuudet megatrendien valossa. Viitattu 8.11.2021. <https://www.sitra.fi/artikkelit/tyon-tulevaisuudet-megatrendien-valossa>
- Dwyer, L., Chen, N.C. & Lee, J. J. (2019). The role of place attachment in tourism research, Journal of Travel & Tourism Marketing, 36:5, 645-652, Viitattu 22.2.2022 DOI: 10.1080/10548408.2019.1612824
- Euroopan komissio (2021). Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous ja sosiaaliskomitealle ja alueiden komitealle EU:n kestävyysluokitusjärjestelmä, yritysten kestävyysraportointi, kestävyysmieltymykset ja luottamusvelvollisuudet: rahoituksen suunta kohti Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa. COM(2021) 188 final. Viitattu 22.2.2022.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0188>

- European Commission (2021a). Focus on Up and Reskilling: The Pact for Skills. Viitattu 12.11.2021.
<https://www.intelligentcitieschallenge.eu/news/focus-and-reskilling-pact-skills>
- European Commission (2021 b). Regional impacts of the COVID-19 crisis on the tourist sector. Viitattu 6.12.2021
https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/reg_%20impacts_covid_tourism_en.pdf
- Eurostat (2021). Structure of earnings survey: monthly earnings. Saatavilla osoitteessa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EARN_SES_MONTHLY__custom_1700464/default/table?lang=en
- Falk, M. & Vieru, M. (2019). Myth of early booking gains. *Journal of Revenue and Pricing Management* 18:1, 52–64
- Falk, M. & Vieru, M. (2017a). International tourism demand to Finnish Lapland in the early winter season, *Current Issues in Tourism*, 22:11, 1323–1326. <https://doi.org/10.1080/13683500.2017.1412406>
- Falk M, & Vieru M. (2017b). Impact of rouble's depreciation on Russian overnight stays in Finnish regions and cities. *Tourism Economics*. 23(4), 854–866. Viitattu 22.2.2022 doi:10.5367/te.2016.0544
- Findikaattori (2021). Osa-aikaiset ja määräaikaiset työsuhteet. Viitattu 12.12.2021. <https://findikaattori.fi/fi/53>
- Fischer, M (2012). Linkages between employee and customer perceptions in business-to-business services – Towards positively deviant performances. *alto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS*, 7/2012. Viitattu 30.11.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-4474-3>
- Fonnesbech-Sandberg, M. & Krag, J. (2021). Turismens økonomiske betydning i Danmark 2019. Viitattu 2.11.2021. <https://www.visitdenmark.dk/corporate/videncenter/turismens-oekonomiske-betydning>
- Freyborg, H. (2022). Kun ravintolat suljettiin, alkoi kokki Miro Banik valmistaa ruokaa ihmisten kodeissa. *Helsingin Sanomat*, A18.
- Future of Tourism. (2020). Guiding Principles. Viitattu 6.10. 2021.
<https://www.futureoftourism.org/guiding-principles>
- Government of Iceland. (N.d.). Tourism in Iceland. Viitattu 22.09.2021.
<https://www.government.is/topics/business-and-industry/tourism-in-iceland/>
- Hall, C. M. (2014). Will climate change kill Santa Claus? Climate change and high-latitude Christmas place branding. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 14(1), 23–40.
- Helsinki GSE Tilannehuone (2021). Covid-19 Data & Graph Vault. Työmarkkinat. Viitattu 5.12.2021.
<https://www.helsinkigse.fi/korona-data/>
- Hiltunen, E. (2013). Foresight and Innovation. How Companies are Coping with the Future. Palgrave Macmillan.
- Hiltunen, V-P (2021). Ulkomaalaiset työntekijät saattavat pelastaa Lapin matkailun ahdingolta – ensi talvena joka neljäs osaaja voi tulla rajojen takaa 3.9.2021. *Yle*. Viitattu 30.11.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-12084669>
- Honkanen A. & Sammalkangas J. & Satokangas P. (2021). Kotimaanmatkailun nykytila ja potentiaali – selvitys kohderyhmistä ja kehittämistoimista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:14. Viitattu 15.11.2021
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162882/TEM_2021_14.pdf
- HPL (2019). Vuokratyön taustatiedot. Toimiala. Viitattu 15.11.2021.
https://hpl.fi/wp-content/uploads/2018/06/HPL_vuokratyontekijatutkimus_2018_FINAL.pdf
- Iceland Review (2021). Unemployment Rates Drop as Tourism Industry Recovers. Ladattu 22.09.2021.
<https://www.icelandreview.com/business/unemployment-rates-drop-as-tourism-industry-recovers/>
- Icelandic Tourist Board (2018). Tourism in Iceland in Figures 2018. Ladattu 16/09/2021. Saatavilla osoitteessa:
https://www.ferdamalastofa.is/static/files/ferdamalastofa/talnaefni/tourism-in-iceland-2018_2.pdf
- IPCC (2022). Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegría, M. Craig, S. Langsdorf, S. Löschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge University Press. In Press.
https://report.ipcc.ch/ar6wg2/pdf/IPCC_AR6_WGII_FinalDraft_FullReport.pdf
- Innovation Norway (2019). Key Figures for Norwegian Travel and Tourism. Viitattu 5.10.2021
https://assets.simpleviewcms.com/simpleview/image/upload/v1/clients/norway/Key_figures_2019_70ab0c61-9c91-4b2a-b450-63898baceccc.pdf
- Innovation Norway (2021). National Tourism Strategy 2030. Viitattu 5.10.2021.
https://assets.simpleviewcms.com/simpleview/image/upload/v1/clients/norway/Nasjonal_Reiselsvstrategi_engelsk_red_c59e62a4-6fd0-4a2e-aea1-5e1c6586ebc6.pdf
- Järvensivu, A., & Pulkki, J. (2019). Työura: yksilön valintoja vai monimutkaista kehkeytymistä? *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 27(1), 38–54. Viitattu 11.12.2021.
<https://doi.org/10.30668/janus.64170>
- Kaihua, H. & Vähäkuopus, M. (2020). Matkailualan työntekijöiden ajatuksia esimiestyöstä. Viitattu 30.11.2021.
<http://tuottavajaloksellinentyoelama.blogspot.com/2020/06/matkailualan-tyontekijoiden-ajatuksia.html>
- Kaihua, H. Kemi, J. Tapaninen, M. & Vähäkuopus, M. (2020). Positiivinen työntekijäkokemus. *Opas esimiehille. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja*. Sarja D. 4/20. Viitattu 28.11.2021
<https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=2502367f-99db-4bfb-b7f7-fea7951427c9>
- Karlsdóttir, A. & Sánchez Gassen, N. (2021). Regional Tourism Satellite Accounts for the Nordic Countries. *Nordregio report 2021:2*. Viitattu 28.11.2021.
<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1523161/FULLTEXT01.pdf>

- Kauhanen, A. (2017). Gender differences in corporate hierarchies. IZA World of Labor. Viitattu 31.12.2021. <https://wol.iza.org/articles/gender-differences-in-corporate-hierarchies>
- Kim, J., Park J, Lee, J., Kim, S., Gonzalez-Jimenez, H., Lee, J., Choi, Y.K., Jang, S., Franklin, D., Spence, M.T., Marshall, R. (2021). COVID-19 and Extremeness Aversion: The Role of Safety Seeking in Travel Decision Making. Journal of Travel Research. April 2021. doi:10.1177/00472875211008252
- Kortelainen, J., Koivula, T., Siltala J., Wennberg, M. & Owl Group Oy (2021). Suomen matkailustrategia 2019–2028 Toteuman seuranta vuosilta 2019–2021. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:59. Viitattu 28.12.2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-959-9>
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2021). Fossiilittoman liikenteen tiekartta. Valtioneuvoston periaatepäätös kotimaan liikenteen kasvihuonepäästöjen vähentämisestä. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2021:15. Viitattu 28.2.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163258>
- Lynch, R. (2015). Strategic management. 7. painos. Pearson: United Kingdom.
- Maahanmuuttovirasto (2022). Myönteiset työperusteiset päätökset 2015–2021. 16 valittua ammattiluokitusta. Sähköposti Atte Orädd–Pasi Satokangas 21.1.2022: RE: [Request ID :##RE-159702##] : VL: Jakelu Toimeksi: MIGDno-2021-2259, Lapin ammattikorkeakoulu; Tietopyyntö.
- Mantere, P. (2020). Vieraanvaraisuus restonomikoulutuksen ytimessä. Teoksessa L. Alakoski, I. Tikkanen & M. Vankka (toim.). Vieraanvaraisuus, vieraanvaraisuusala ja vieraanvaraisuusalan liiketoiminnan johtaminen – käsitteet ja sisältö. Laurea-ammattikorkeakoulu 2020.
- MaRa ry (2021). Matkailun kokonaiskysyntä eri kehitysarvioissa vuosina 2021 ja 2022. Sähköposti Ari Peltoniemi–Pasi Satokangas 13.12.2021: Maran jäsenkysely ja matkailun kokonaiskysyntä.
- MaRa 2019 ry. (2019). Kaivoslain uudistaminen. Lausunto Eduskunnan talousvaliokunnalle 27.11.2019. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-276890.pdf>
- MaRa ry (2018). Ravintolaruokailun trenditutkimus. Viitattu 31.12.2021. <https://www.mara.fi/media/toimiala/toimiala/trenditutkimus-111218.pdf>
- Marski, L. (2021). Toimialaraportit. Matkailun suuntana kestävä ja turvallinen tulevaisuus. TEM toimialaraportit 2021:1. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 30.11.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-773-1>
- Massidda, C., Etzo, I. & Piras, R. (2017). The relationship between immigration and tourism firms. Tourism Economics. 23(8):1537-1552. Viitattu 3.4.2022. doi:10.1177/1354816617708660.
- McKinsey & Company. (2020). Consumer sentiment and behavior continue to reflect the uncertainty of the COVID-19 crisis. 1.2. 2022 osoitteessa <https://www.mckinsey.com/business-functions/marketing-and-sales/our-insights/a-global-view-of-how-consumer-behavior-is-changing-amid-covid-19#>
- NTG Skills Alliance (2019). Desk Research Summary on the Future of Digital, Green and Social Skills in Tourism. Viitattu 9.11.2021.
- Nurmi O. (2021). Alueellinen matkailutilinpito: Matkailun alueelliset talous- ja työllisyysvaikutukset 2018–2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:49. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163395>
- Nurmi, O. (2019). Matkailutilinpito: matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2018–2019 Helsinki: Business Finland, Visit Finland, 2019 Visit Finland -tutkimuksia. Viitattu 30.11.2021. https://www.businessfinland.fi/4a4743/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2021/matkailutilinpito_raportti_2018_2019.pdf
- Ojanen, M. (2020). Työ ja onnellisuus – tutkimuksen ja kokemuksen näkökulmia. Julkaisussa: Työn Tuuli -aikakauskirjan 1/2020. Viitattu 30.11.2021 osoitteesta: https://uutiskirje.henry.fi/archive/file/2b016db6bdb2a5ed10a4c766d78617e4/012020_tyontuuli.pdf
- OECD (2021a). G20 Rome guidelines for the future of tourism: OECD Report to G20 Tourism Working Group, OECD Tourism Papers, 2021/03, OECD Publishing, Paris. Viitattu 30.11.2021. <http://dx.doi.org/10.1787/d11080db-en>
- OECD (2021b). Preparing the Tourism Workforce for the Digital Future. OECD Tourism Papers. No. 2021/02, OECD Publishing, Paris. Viitattu 12.11.2021. <https://doi.org/10.1787/9258d999-en>
- OECD (2021c). OECD:n nuorisoviikolla etsittiin ratkaisuja pandemian pahentamiin ongelmiin. Viitattu 6.11.2021. https://finlandabroad.fi/web/oecd/ajankohtaista/-/asset_publisher/TV8iYvdcF3tq/content/oecd-n-nuorisoviikolla-etsittiin-ratkaisuja-pandemian-pahentamiin-ongelmiin/384951.
- OECD. Stat (2021). Tourism. Saatavilla osoitteessa: <https://stats.oecd.org/>
- OECD (2020). Tourism Trends and Policies. Viitattu 16.09.2021. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/2fde1a1d-en/index.html?itemId=/content/component/2fde1a1d-en>
- OEF (2020). Ennakointituloksia. Majoitus-, ravitsemis- ja matkailupalveluiden ennakoitiryhmä. Osaamisen ennakoitifoorumin kausi 2017–2020. Viitattu 14.12.2021. <https://www.mara.fi/media/uutiset/marama-ennakointituloksia-21.4.2020.pdf>
- Opetushallitus (2019). Osaamisrakenteen 2035. Alakohtaiset tulevaisuuden osaamistarpeet ja koulutuksen kehittämissaasteet – Osaamisen ennakoitifoorumin ennakoitituloksia. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2019:14. Viitattu 8.9.2021. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/osaamisrakente-2035>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2022). Jatkuva oppiminen. Viitattu 6.2.2022 <https://okm.fi/jatkuva-oppiminen>
- Opintopolku (2021). Viitattu 4.5.2022 <https://opintopolku.fi/konfo/fi/>
- Ospina, A. (2020). Overtourism in Iceland – The Icelandic Tourism Industry Before and After COVID-19. Viitattu 16.9.2021. <https://storymaps.arcgis.com/stories/286caa6dc1dc44f48c22d899f0b104f8>

- Pohjola, A. (2021). Työvoimapula korostuu matkailu- ja palvelualoilla. Lapin kansa. 27.11.2021.
- Rotkirch, A. (2021). Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä: Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle. Viitattu 9.11.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-073-8>
- Palm, J. (2017). Matkailun työvoiman kohtaanto - haasteet ja mahdollisuudet. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 13.12.2021. <https://tem.fi/documents/1410877/5274849/Palm+Matkailuseminaari+6.9.2017>
- Pehkonen, J., Huuskonen, J. & Tornberg, K. (2018). Kohtaanto työmarkkinoilla – havaintoja ja politiikkajohdopäätöksiä. Valtioneuvoston selvitys tutkimustoiminnan julkaisusarja 15 /2018.
- Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus (2021). Matkailun kohtaannon toimenpideohjelma – Matkailudiili. Viitattu 13.12.2021. <https://www.ely-keskus.fi/pohjois-pohjanmaa-matkailudiili>
- Raittimo M. (2021). Matkailualan työvoimatilanne Lapissa. Opinnäytetyö, Restonomikoulutus, Lapin ammattikorkeakoulu.
- Regeringskansliet. (2021). Strategi för hållbar turism och växande besöksnäring. Viitattu 25.9.2021. https://734cf5a1-7832-4037-a15c-eae1075dbc59.filesusr.com/ugd/5c4d90_6ed617b0ee744d19937b-d5a17dd312d8.pdf
- Salaryexplorer. (2021). Viitattu 16.09.2021. Saatavilla osoitteessa: <http://www.salaryexplorer.com/salary-survey.php?loc=99&loctype=1&job=28&jobtype=1>
- SCB (n.d. a). Unga som varken arbetar eller studerar (NEET), år. Viitattu 1.11.2021. <https://www.scb.se/hiitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/arbetskraftsundersokningar/arbetskraftsundersokningarna-aku/pong/tabell-och-diagram/icke-sasongrensade-data/unga-som-varken-arbetar-eller-studerar-neet-ar/>
- SCB (n.d. b). Work and studies after upper secondary school. Graduation year 1996/1997–2017/2018. Viitattu 1.11.2021. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__UF__UF0503/UF05031aGy
- SCB (2020). Hjälpmedel för kodning av yrke eller befattning 2019, enligt SSYK Fyrsiffernivå. Viitattu 06.12.2021. <https://www.scb.se/contentassets/9f203b733c2942ec971fb098a7800417/hjalpmedel-for-kodning-av-yrke-eller-befattning-2020.pdf>
- SCB (2021). Om turisträskenskaperna. Viitattu 06.12.2021. <https://tillvaxtverket.se/statistik/turism/turismens-omsattning/om-turistraskenskaperna.html>
- Skift Research (2019). The Rise and Fall of Iceland's Tourism Miracle. Viitattu 22.0./2021. <https://skift.com/2019/09/11/the-rise-and-fall-of-icelands-tourism-miracle/>
- Sitra (2020). Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162. Viitattu 6.12.2021. <https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/megatrendit-2020.pdf>
- Sorsa, K. (2010). Itsenäntely ja yhteiskuntavastuu. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kilpailukyky 45/2010. Viitattu 25.2.2022. <https://tem.fi/documents/1410877/2869440/Itses%C3%A4ntely+ja+yhteiskuntavastuu.pdf/4283142a-3faa-4d2e-82da-5c9af1a15482/Itses%C3%A4ntely+ja+yhteiskuntavastuu.pdf>
- Statista (2021). Total contribution of travel and tourism to employment in Norway from 2012 to 2020. Viitattu 10.11.2021. <https://www.statista.com/statistics/806909/travel-and-tourism-employment-contribution-norway/>
- Statistics Iceland (2021a). Tourism Satellite Accounts. Saatavilla osoitteessa: <https://www.sta.is/statistics/business-sectors/tourism/tourism-satellite-accounts/>
- Statistics Iceland (2021b). Number of employed persons, jobs and hours worked by economic activity 2008–2020. https://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Efnahagur/Efnahagur__vinnumagnogframleidni__vinnumagn/THJ11002.px/?rxid=67a0fa3a-4490-4168-a1f4-252e3d9eeb32
- Statistics Iceland (2021c). Earnings for full-time employees by occupation and sex 2014–2020. Saatavilla osoitteessa https://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__launogtekjur__1__laun__1__laun/VIN02001.px
- Statistics Denmark (2021). Earnings by occupation, sector, salary, salary earners, components and sex. Viitattu 3.11.2021. <https://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>
- Statistics Denmark (n.d.). Employment in Businesses – Statistical presentation. Viitattu 3.11.2021. <https://www.dst.dk/en/Statistik/dokumentation/documentationofstatistics/employment-in-businesses/statistical-presentation>
- Statistics Norway (2021a). Tourism Satellite Accounts. Viitattu 10.11.2021. <https://www.ssb.no/en/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nasjonalregnskap/statistikk/satellitregnskap-for-turisme>
- Statistics Norway (2021b). Monthly earnings, by occupation, sector, sex, and working-hours 2015–2020. Viitattu 10.11.2021. Saatavilla osoitteessa: <https://www.ssb.no/en/statbank/table/11418/>
- Sutela H. (2021). Koronakriisin sukupuolivaikutukset työmarkkinoilla näennäisen ristiriitaisia – pandemia heijastunut eri tavoin osa-aika ja kokoaikatyöhön. Luettu 12.12.2021 osoitteesta: <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/koronakriisin-sukupuolivaikutukset-tyomarkkinoilla-naennaisen-ristiriitaisia-pandemia-koetellut-eri-ryhmia-eri-tavoin/>
- Svensk destinationsutveckling (2021). Plattform 2030 – Underlag till Svensk Turismindustrins strategiska utveckling. Viitattu 15.9.2021. <https://www.visitthefuture.se/post/plattform-2030-underlag-till-svensk-turismindustris-strategiska-utveckling>

- Tiihonen, J. (2021). Lapin kauppakamari: työvoimapula rajoittaa lappilaisten yritysten kasvua teollisuudessa, matkailussa ja palvelualalla. Yle. Viitattu 30.11.2021 Lapin kauppakamari: työvoimapula rajoittaa lappilaisten yritysten kasvua teollisuudessa, matkailussa ja palvelualalla (yle.fi)
- Tilastokeskus (n.d.). Alueella työssäkäyvät (työpaikat) alueen, toimialan (TOL 2008), sukupuolen ja vuoden mukaan, 2007–2019. Luettu 12.12.2021 osoitteesta: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__tyokay/statfin_tyokay_pxt_115h.px/
- Tilastokeskus (2005). Matkailutoimialojen määritelmä. Viitattu 1.2.2022. https://www.stat.fi/tup/kuntapuntari/kuntap_4_2005_matkailu_maaritelma.html
- Tilastokeskus (2019a). Työllisyys ja työttömyys vuonna 2019. Viitattu 12.12.2021. https://www.stat.fi/til/tyti/2019/13/tyti_2019_13_2020-05-07_kat_002.fi.html
- Tilastokeskus (2019b). Majoituspalveluiden kysyntä kasvoi 3,9 prosenttia vuonna 2019. Viitattu 31.12.2021. https://www.stat.fi/til/matk/2019/matk_2019_2020-04-08_tie_001.fi.html
- Tilastokeskus (2020). Työllisyys ja työttömyys vuonna 2019. Viitattu 4.5.2020. https://www.stat.fi/til/tyti/2019/13/tyti_2019_13_2020-05-07_kat_002.fi.html
- Tilastokeskus (2021a). Vuosittaiset yöpymiset ja saapuneet vieraat majoitusliikkeissä, 1995–2021*. Viitattu 15.11.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__lii__matk/statfin_matk_pxt_11j1.px/table/tableViewLayout1/
- Tilastokeskus (2021b). Yritysten toimipaikat toimialoittain, 2014–2019. Viitattu 19.9.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__alyr/statfin_alyr_pxt_11ak.px/
- Tilastokeskus (2021c). Sähköposti Mikko Toiviainen – Pasi Satokangas 29.12.2021: VS: Matkailutyöllisyyden teemaraportti tilastot.
- Tilastokeskus (2021d). Sähköposti Virve Kokkonen – Pasi Satokangas 3.11.2021: VS: TEM matkailutyöllisyyden teemaraportti aineistopyyntö
- Tilastokeskus (2021e). Työssäkäynti. Viitattu 15.11.2021. <https://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>
- Tilastokeskus (2021f). Kokoajaisten palkansaajien kokonaisansiot toimialan (TOL 2008) mukaan, 2019. Viitattu 22.9.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__pal__pra/statfin_pra_pxt_132u.px/table/tableViewLayout1/
- Tilastokeskus (2021g). Kuukausipalkkaisten mediaaniansio oli 3 435 euroa yksityisellä sektorilla vuonna 2020. Viitattu 1.2.2022. https://www.stat.fi/til/yskp/2020/yskp_2020_2021-08-17_tie_001.fi.html
- Tilastokeskus (2021h). Aloittaneet ja lopettaneet yritykset alueittain ja toimialaluokituksen TOL 2008 mukaisesti, 2013Q1–2021Q4. Viitattu 15.11.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__aly/statfin_aly_pxt_11yq.px/
- Tilastokeskus (2021i). Konkursit toimialoittain (TOL 2008), 2003M01–2021M09. Luettu 15.11.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__konk__kk/statfin_konk_pxt_11f9.px/
- Tilastokeskus (2021j). 1371 -- Työlliset ja palkansaajat sekä työllisten ja palkansaajien tehdyt työtunnit toimialan mukaan (TOL 2008), 15–74-vuotiaat, neljännesvuositiedot, 2009Q1–2021Q2. Viitattu 19.9.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tym__tyti__nj/statfin_tyti_pxt_1371.px/
- Tilastokeskus (2021m). Palkkasummakuvaajat toimialoittain kuukausitasolla (2015=100), 1995M01–2021M09. Viitattu 22.9.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__pal__ktps/statfin_ktps_pxt_111m.px/
- Tilastokeskus (2021n). Kansainvälinen koulutusluokitus ISCED 2011. Viitattu 4.12.2021. <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/isced/>
- Tilastokeskus (2021o). Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2021. Viitattu 17.2.2022. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedotot/julkaisuluettelo/yyti_sts_202100_2021_23460_net.pdf
- Tilastokeskus (2022a). VS: TEM Matkailutyöllisyyden teemaraportti aineistopyyntö. Sähköposti Virve Kokkonen – Pasi Satokangas 1.2.2022.
- Tilastokeskus (2022b). Tunnuslukuja väestöstä muuttujina Tiedot, Alue ja Vuosi. Viitattu 29.1.2022. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/
- Tilastokeskus (2022c). 11db -- Yritysten toimipaikat toimialoittain ja maakunnittain, 2013–2020. Viitattu 7.2.2022. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__alyr/statfin_alyr_pxt_11db.px/
- Tilastokeskus (2022d). Ammattiluokitus 2010. Viitattu 3.4.2022. <https://www2.tilastokeskus.fi/fi/luokitukset/ammatti/>
- Tilastokeskus (2022e). 11ak -- Yritysten toimipaikat toimialoittain, 2013–2020. Viitattu 3.4.2022. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__alyr/statfin_alyr_pxt_11ak.px/
- Tillväxtverket (2018). Vardag och framtid för turismföretagen. Viitattu 3.12.2021. <https://tillvaxtverket.se/vara-tjanster/publikationer/publikationer-2018/2018-05-04-vardag-och-framtid-for-turismforetagen.html>
- Tillväxtverket. (2020a). Turismens årsbokslut 2019. Viitattu 22.9.2021. <https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/resultat-fran-turismundersokningar/2020-09-30-turismens-arsbokslut-2019.html>
- Tillväxtverket. (2020b). Fakta om svensk turism 2020. Viitattu 5.11.2021. <https://tillvaxtverket.se/vara-tjanster/publikationer/publikationer-2021/2021-10-14-fakta-om-svensk-turism-2020.html>

- T-Media Oy (2021). Matkailu- ja ravintola-alan yritysten maine parantunut korona-ajan vaikeuksista huolimatta. Viitattu 10.1.2022 Matkailu- ja ravintola-alan yritysten maine parantunut korona-ajan vaikeuksista huolimatta – T-Media
- Tuomi, A., Tussyadiah, I.P. and Hanna, P. (2021). Spicing up hospitality service encounters: the case of Pepper™, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 33(11), pp. 3906-3925. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-07-2020-0739>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021a) Matkailualan avainluvut 2019. Viitattu 21.2.2022. <https://tem.fi/toimialapalvelu/matkailuala>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021b) Koronapandemian vaikutukset Suomen matkailukysyntään – kehitysarvot. Viitattu 28.12.2021. Koronapandemian+vaikutus+matkailukysynnän+kehityksen+2021+09+06+(1).pdf (tem.fi)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021c) Työlliset ammattinimikkeittäin 2019. Viitattu 9.12.2021 TEM:n sisäisessä jakeluympäristössä.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021d) Viitattu 15.10.2021 TEM:in sisäisessä jakeluympäristössä.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021f). Pk- toimialabarometri: Matkailu ja majoitus, syksy 2021. Viitattu 24.10.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163535>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019a). Yhdessä enemmän – kestävää kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueet, Yritykset 2019:60 Viitattu 13.11.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-472-3>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2019b). Matkailun toimialaraportti [verkkojulkaisu]. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 28.12.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161292/TEM_3_2019_Matkailun_toimialaraportti.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021c). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, TE-Palvelut Ammattibarometri. Viitattu 21.10.2021. <https://www.ammattibarometri.fi/kartta2.asp?vuosi=21ii&ammattikoodi=4224&kieli=fi>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021f). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, TE-Palvelut Ammattibarometri. Viitattu 21.10.2021. <https://www.ammattibarometri.fi/kartta2.asp?vuosi=21ii&ammattikoodi=5111&kieli=fi>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021g). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, TE-Palvelut Ammattibarometri. Viitattu 21.10.2021. <https://www.ammattibarometri.fi/kartta2.asp?vuosi=21ii&ammattikoodi=5113&kieli=fi>
- Työ- ja elinkeinoministeriö, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, TE-Palvelut (2021i). Ammattibarometri. Viitattu 21.10.2021. <https://www.ammattibarometri.fi/kartta2.asp?vuosi=21ii&ammattikoodi=4221&kieli=fi>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021h). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, TE-Palvelut (2021i). Ammattibarometri. Viitattu 21.10.2021. <https://www.ammattibarometri.fi/kartta2.asp?vuosi=21ii&ammattikoodi=5120&kieli=fi>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2022). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, TE-Palvelut Ammattibarometri. Viitattu 10.4.2022. <https://www.ammattibarometri.fi/>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2022a). Työttömyyden kehittyminen ammattiluokittain 2014–2021. Viitattu 8.4.2022 TEM:in sisäisessä jakeluympäristössä.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2022b). Työttömyys ammattiluokittain ja ikäryhmittain vuonna 2022. Viitattu 8.4.2022 TEM:in sisäisessä jakeluympäristössä.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2022c). Työttömyys maakunnittain vuosina 2019 ja 2022. Viitattu 8.4.2022 TEM:in sisäisessä jakeluympäristössä.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2022d). Talent Boost -toimenpideohjelma. Viitattu 6.2.2022. <https://tem.fi/talent-boost>
- Töissä.fi (2021a). Viitattu 3.5.2022. <https://toissa.fi/>
- UNWTO (2021). 2020: Worst Year in Tourism History with a 1 Billion Fewer International Arrivals. Viitattu 13.12.2021. <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals>
- UNWTO (2020). UNWTO World Tourism Barometer, August/September 2020. Vol 18(5). <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.5>
- Valtioneuvosto (2021a). Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta 2035. Viitattu 12.11.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163408/VN_2021_74.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvosto (2021b). Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma vuosille 2021–2032. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:75. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163389/VN_2021_75.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtionalouden tarkastusvirasto (2021). Ammatillisen koulutuksen reformi Valtionalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 2/2021. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2021/03/VTV-Tarkastus-2-2021-Ammatillisen-koulutuksen-reformi.pdf>
- Valtiovarainministeriö (2021). Tiedote 25.8.2021. Työryhmä selvittämään negatiivisen tuloveron käyttöön-ottoa. Viitattu 9.11.2021. <https://vm.fi/-/tyoryhma-selvittamaan-negatiivisen-tuloveron-kayttoonottoa>
- Vipunen (2021a). Opetushallinnon tilastopalvelu. Viitattu 7.11.2021. <https://vipunen.fi/fi-fi>

- Vipunen (2021b). Ammatillinen koulutus. Haku ja valinta. Viitattu 7.11.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen/Sivut/Hakeneet-ja-hyv%C3%A4ksytyt.aspx>
- Vipunen (2021c). Ammattikorkeakoulutus. Haku ja valinta. Viitattu 7.11.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/amk/Sivut/Hakeneet-ja-hyv%C3%A4ksytyt.aspx>
- Vipunen (2021d). Ammattikorkeakoulutus. Viitattu 7.11.2021. Opiskelijat ja tutkinnot.
<https://vipunen.fi/fi-fi/amk/Sivut/Opiskelijat-ja-tutkinnot.aspx>
- Vipunen (2021e). Ammatillinen koulutus. Opiskelijat ja tutkinnot. Viitattu 7.11.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen/Sivut/Opiskelijat-ja-tutkinnot.aspx>
- Vipunen (2021f). Yliopistokoulutus. Opiskelijat ja tutkinnot. Viitattu 7.11.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Opiskelijat-ja-tutkinnot.aspx>
- Vipunen (2021g). Ammatillinen koulutus. Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen. Viitattu 7.11.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen/Sivut/Tutkinnon-suorittaneiden-sijoittuminen.aspx>
- Vipunen (2021h). Yliopistokoulutus. Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen. Viitattu 7.11.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Tutkinnon-suorittaneiden-sijoittuminen.aspx>
- Vipunen (2021i). Ammattikorkeakoulutus. Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen. Viitattu 7.11.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/amk/Sivut/Tutkinnon-suorittaneiden-sijoittuminen.aspx>
- Vipunen (2021j). AMK uraseuranta. Viitattu 6.12.2021.
<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrjoiZDK5MmY2MzQtY2E1Ni00MGE4LTg5OWUtNzUwZDJjY-TlxNGRmliwidCl6jkkMDczODlkLTQ0YjgtNDcxNi05ZGEyLWw0ZTNhY2YwMzBkYiIsImMiOj9>
- Vipunen (2021k). Yliopistojen uraseuranta. Viitattu 6.12.2021.
<https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Uraseuranta.aspx>
- Visit Finland (2019). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2018–2019. Visit Finland tutkimuksia. https://www.businessfinland.fi/4a4743/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2021/matkailutilinpito_raportti_2018_2019.pdf
- Visit Finland (2020). Matkailija 2030-skenaariot. Viitattu 25.10.2021. <https://www.businessfinland.fi/490529/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2021/matkailija-2030--skenaariot.pdf>
- Visit Finland (2021). Matkailutilinpito/ Matkailutilinpidon avainluvut. Luettu 12.12.2021 osoitteesta: http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland/VisitFinland__Matkailutilinpito/010_matp_tau_101_fien.px/table/tableViewLayout/
- Walmsley A., Åberg K., Blinnikka P., Jóhannesson G.T. (2020). Introduction. In: Walmsley A., Åberg K., Blinnikka P., Jóhannesson G. (eds) *Tourism Employment in Nordic Countries*. Palgrave Macmillan, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-47813-1_1
- World Tourism Organization (2020). Compendium of Tourism Statistics dataset [Electronic], UNWTO, Madrid, tiedot päivitetty 20.1.2020.
- WTTC World Travel & Tourism Council (2018). *Travel & Tourism, Economic Impact 2018 Norway*. Viitattu 1.10.2021. <https://www.nhoreiseliv.no/contentassets/c5f3c5015f7840e1bb0184f88b5a3be3/turismens-betydning-for-norge.pdf>
- Wu, W., Chin, W. & Liu, Y. (2022). Technostress and the smart hospitality employee", *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JHTT-01-2021-0032>
- Yle (2021). Ajattelkko vaihtaa alaa? Asiantuntijat: Nyt on työntekijän markkinat – "Näin laajaa alalta toiselle siirtymää on tapahtunut tuskin koskaan". <https://yle.fi/uutiset/3-12180293>

Työ- ja elinkeinoministeriö

www.tem.fi

Maa- ja metsätalousministeriö

www.mmm.fi

ELY-keskus

www.ely-keskus.fi

Business Finland

www.businessfinland.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet